SOCIETATEA DE ŞTIINȚE FILOLOGICE
DIN
ROMÂNIA
FILIALA TIMIŞOARA

PHILOLOGICA BANATICA

2

Timişoara, 2017

Coperta: Dan Niţu; Tehnoredactare computerizată: Ladislau Szalai

ISSN 1843-4088

Notă: În cazul studiilor referitoare la alte limbi decât româna, Redacţia a stabilit ca trimiterile bibliografice să respecte normele din limbile respective.

DOUĂ DECENII DE ITALIENISTICĂ LA UNIVERSITATEA DE VEST DIN TIMIŞOARA (1997–2017)

*

ZECE ANI, *PHILOLOGICA BANATICA* (2007–2017)

Sumar

PRAGMATICĂ

STILISTICĂ. POETICĂ

RECENZII

REMEMBER

PROMO

CONTENTS

DOUĂ DECENII DE SUIȘURI, CĂDERI, PAS BĂTUT PE LOC. DORIM, IAR, SUIȘURI

Bineînțeles că zicala „Nimic nu este întâmplător" este secretul lui Pulcinella. Cum să facă excepție povestea specializării de licență în Italienistică, începută în anul 1997, la Timișoara?

A fost să fie ca o timișoreancă măruntică, fragilă, foarte studioasă, abia ieșită din adolescență – Maria Gheorghiu, mai târziu, prin căsătorie, Maria Belisare – plecată să studieze și să-și ia licența în Franceză-Italiană, la București, imediat apoi, grație unei burse de studii, să-și ia o secundă licență în Italienistică, la Universitatea *La Sapienza* din Roma, în anul 1938, iar, la mijlocul anilor '50 ai secolului trecut, să revină din București în urbea natală. De ce? Pentru a începe neîntârziat să se zbată cu toată determinarea pentru introducerea predării limbii italiene, la nivel universitar, în Timișoara. Te poți împotrivi, oare, voinței lui Dumnezeu? Da. Adolescenții sunt specializați genetic. (Pe blasfemi nu-i luăm în calcul). Numai că vei fi iremediabil înfrânt, ceea ce se poate conștientiza abia mai târziu. Din fericire, neuitata profesoară Maria Belisare trudea în consonanță cu voința Tatălui Ceresc.

În perioada interbelică, predaseră italiana, la nivel preuniversitar, genialul George Călinescu, timp de un an, la liceul timișorean *Constantin Diaconovici Loga,* și poliedricul Ioachim Miloia, la *Școala de Arte și Meserii*, ceva mai mult timp, ca vrednic bănățean ce era. Mai mult, din 1938 până în 1948, a trăit și a muncit în România profesorul Silvio Guarnieri, ca director al Institutului Italian de Cultură și atașat cultural pe lângă Consulatul General Italian din Timișoara, din 1938 până în 1947, când importanta reprezentanță diplomatică italiană s-a închis, mai zăbovind, apoi, câteva luni în țara care-l găzduise cu ospitalitate fraternă. Născut în anul 1910, le Feltre, în provincia Belluno, licențiat în Drept și,

ulterior, în Litere, Silvio Guarnieri a susținut admirabil – în acel deceniu foarte zbuciumat pentru continentul european, pentru întreaga lume – cauza limbii și a culturii italiene prin conferințe, cursuri de limbă italiană, sprijinirea unor tineri aspiranți italieniști, în orașul de pe Bega, dintre care s-a remarcat poetul și traducătorul Petru Sfetca. Astfel, între 1943 și 1946, la Timișoara, au fost editate, în tălmăcirea lui Petru Sfetca, primele plachete de versuri în limba lui Eminescu, stihuri semnate de Giuseppe Ungaretti, Umberto Saba, Salvatore Quasimodo, Eugenio Montale. Consecințele n-au întârziat deloc. Drept răsplată, Petru Sfetca a fost condamnat la ani grei de închisoare politică și la ulterioare ostracizări, meritele lui culturale fiind transformate în culpe, inclusiv pentru că studiase teologia, în răstimpul 1939-1941, după absolvirea liceului, ba – mai mult, încă – avea ferm crez politic anticomunist.

Este bine de știut că Silvio Guarnieri era un fin intelectual evreu, căruia nu-i fusese interzisă cariera diplomatică de către guvernul Benito Mussolini, nici nu se ridicaseră obiecții din partea guvernului Ion Antonescu în acordarea agrementului, anii petrecuți de acesta în urbea de pe Bega fiind cu adevărat fertili. Era membru al partidului Comunist Italian, din anul 1945, însă cultura unește atunci când inteligența și dorința de a construi, de a lega punți prevalează. Silvio Guarnieri a fost un astfel de făurar de lucruri de seamă, un creator de istorie culturală. S-a întors în Italia, în 1948, când bolșevizarea deja făcea cumplite ravagii în România, revenind, în patria sa, la catedră ca profesor de liceu, apoi, ca profesor la Universitatea din Pisa. Istoria se cuvine a fi cunoscută exact cum a fost, italienistica timișoreană având, și ea, fațete, merite, lacrimi puțin cunoscute publicului larg.

În 1956, doamna Maria Belisare a fost secretară la Universitatea de Medicină și Farmacie din Timișoara, apoi, a început să predea italiana și franceza la Universitatea umanistică timișoreană, ce își va relua, abia în decembrie 1994, numele conferit prin Decret Regal în 4 decembrie 1944, adică Universitatea de Vest din Timișoara. Între numeroșii studenți care, aici, au studiat italiana și franceza ca limbă romanică sau ca limbă modernă, în a doua decadă a anilor ’60, m-am numărat și eu, care visam să devin italienistă, lucru care chiar s-a întâmplat, ba chiar cu mult înainte de a obține o secundă licență, în Română-Italiană, la Universitatea din Craiova.

Excelent psiholog, doamna profesoară Maria Belisare a știut, mereu, să mă stimuleze, repetându-mi că nu voi putea să-mi împlinesc visul din cauza obstacolelor insurmontabile venite dinspre Capitală către universitățile de tradiție din alte orașe, piedicile puse în calea unor înfloriri ulterioare, în domeniul predării limbilor străine, la nivel universitar, fiind imposibil de învins. Din contra, nu m-am descurajat. Știind că exact dificultățile mă determină să perseverez, îndrăgita doamnă profesoară a fost mândră de faptul că am continuat munca Domniei Sale, predând italiana, cu începere din anul 1977 până în 1990, la Universitatea Cultural-Științifică, în mod curent cunoscută drept Universitatea Populară sau, impropriu, Universitatea pentru vârsta a treia (aveam să număr și liceence inimoase între cursanți), în paralel cu munca în unități școlare preuniversitare de diverse niveluri din Timișoara, unde am predat limba română și limba latină; de asemenea, doamna profesoară Belisare – care îmi ceruse mie și altor doi prieteni care-i fuseseră studenți (Cornel și Emilia Ungureanu) să-i spunem Tanti Mioara – a fost foarte bucuroasă când am publicat, în țară și în Italia, două cărți traduse din limba italiană în română și două traduse din limba română în italiană, între anii 1982-1991, după care au urmat multe alte volume, edificări diverse.

Cu începere din 1990, situația s-a schimbat și în universitățile din România. Atunci, în 1990, am fost chemată să predau italiana, ca limbă romanică, la Facultatea de Filologie, în prezent numită Facultatea de Litere, Istorie și Teologie, facultate pe care o absolvisem în anul 1970, și să o predau ca limbă obligatorie la Canto, ca limbă modernă la celelalte secții ale Facultății de Muzică. Chiar din primii ani, am acceptat, ca audienți, mulți studenți din alte facultăți, ba chiar și studenți mediciniști, care primiseră burse de studiu în Italia, mai târziu obținând ca limba lui Dante să fie introdusă și în curricula altor facultăți din UVT, mai mult, fiind chemată să o predau – în regim de plată cu ora, preț de un deceniu – inclusiv la Universitatea *Politehnica*, până la încheierea proiectului european *Interlingua,* în anul 2015.

În vara anului 1991, peste 150 de studenți din cele două facultăți menționate au susținut examenul de limba italiană, astfel că am avut argumentele concrete spre a convinge decanatele altor facultăți să solicite Rectoratului introducerea limbii italiene ca limbă modernă pentru studenții de la Științe Economice, Matematică, Drept, Științe Politice, Educație Fizică etc., inclusiv având sprijinul excelentului italienist Marian Papahagi, în acei ani prorector al Universității *Babeș-Bolyai* din Cluj-Napoca, ulterior, secretar de Stat. Fiind titularizată, prin concurs, am reușit să duc spre 200, ulterior, la mult peste 200, numărul studenților care învățau limba italiană în regim de două ore pe săptămână, gândul fiind unul concret și înalt. Împreună cu doamna profesor universitar doctor Ileana Lucia Oancea – care a condus facultatea ca secretar științific în perioadele 1992-1996, respectiv, 2004-2008, iar ca decan în perioada 1996-2004, șaisprezece ani în care s-au concretizat foarte utile parteneriate cu universități italiene – încă din primii ani ai deceniului ultim al secolului trecut am vizat crearea, într-un orizont temporal de câțiva ani, a specializării de licență în Italienistică, motiv pentru care am izbutit să-l aducem de la Udine pe Daniele Pantaleoni, în 1995, fiind proaspăt absolvent. Predând în amfiteatre, în fața a 80-90 de studenți simultan, mă străduisem cu folos a-i crea o normă întreagă de lector, dincolo de norma mea proprie.

Au urmat alți ani de trudă rodnică, limba italiană fiind studiată tot în regim de două ore săptămânale, perioadă în care neuitata românistă și latinistă Teresa Ferro, profesorii Lorenzo Renzi, Alexandru Balaci au ținut lecții și conferințe de mare utilitate, atât oamenilor de la catedră, cât și tinerilor învățăcei. Doamnele profesoare universitare doctor Margareta Gyurcsik și Eugenia Arjoca, în calitate de șefe ale Catedrei de Limbi Romanice, au fost exemplare, Italienistica fiind tratată cu atenția cuvenită. Din 1995, Rectoratul ne-a atribuit sala 329, având capacitatea de 30 de studenți, adesea, acolo, înghesuindu-se cu râvnă sinceră 40, chiar mai mulți. A fost primul spațiu de predare din universitatea noastră căruia i s-a dat un nume personalizat: firește, propusesem și l-am obținut: Aula *Dante Alighieri*.

Foarte utile pentru studenți s-au dovedit seratele *Dante Alighieri*, organizate cel puțin o dată pe lună. Comitetul *Dante Alighieri* timișorean, fondat în 19 iulie 1991, la inițiativa subsemnatei, își continuă activitatea, inclusiv în prezent, fiind în curs a 27-a stagiune permanentă. Avem la activ 400 de conferințe, serate muzicale, expoziții documentare și de arte plastice, spectacole de film (pelicula *La famiglia Ceravolo*, fiind vizionată în prezența scenaristului și regizorului acesteia, Melo Freni) și teatru (Goldoni fiind omagiat astfel, în 1993 și în 2005, în regia lui Diogene Bihoi, respectiv a lui Sütő András), toate fiind evenimente menite a contribui la amplificarea competențelor în domeniul limbii și civilizației italiene. Seratele au fost organizate în Timișpara, Sânnicolau Mare, în mai multe localități din Friuli-Venezia Giulia, Veneto și, în 2014 și 2016, la Florența, Montesarchio, Torre di Mosto.

Lista personalităților italiene și românești care și-au dat aportul la reușita citatelor manifestări culturale și științifice este impresionantă și cuprinde zeci de nume, inclusiv din mediul diplomatic. Alături de Excelența Sa ambasadorul Bernardo Uguccioni (cu o conferință despre proaspătul, pe-atunci, *Tratat de la Maastricht* și despre Goldoni, la 200 de ani de la deces), putem să-i amintim pe directorii Institutului Italian de Cultură din București, profesorii Urbano Urbinati și Lucio Godi. Din Italia au sosit scriitorul Fulvio Tomizza, scriitorul și magistratul Corrado Calabrò, profesorul emerit Riccardo Campa, pianistul Maurizio Barboro, repetat, jurnaliștii Alberto Fumi și Daniele Damele, soprana și profesoara de canto Doina Dinu Palade, specialiștii de la *Italradio* Dott. Luigi Cobisi, Dott.ssa Tiziana Cavallo, Dott. Paolo Morandotti, din Slovenia, Dott.ssa Lara Drcic, redactor la Radio Capodistria, Secția italiană, florentinii Dott.ssa Antonia Ida Fontana și eminescologul Elio M. Satti, profesorul perugin Norberto Cacciaglia. O contribuție constantă la reușita seratelor noastre o aduce flautistul Gianluca Vanzelli, devenit, prin concurs, șef de partidă la Opera Națională Română din Timișoara.

Prin diligențele depuse de către Excelența sa Bernardo Uguccioni, ambasadorul Italiei la București, în anul 1995, guvernul

italian a alocat Universității de Vest o finanțare *una tantum* de 15.000 de dolari, din care a fost achiziționată aparatură (un televizor cu ecran mare, un videorecorder, radio etc.), aparatură necesară pentru predarea multimedială, și au fost integrate, pentru o perioadă de timp, veniturile proaspătului coleg Daniele Pantaleoni. Precizez că Excelența sa Bernardo Uguccioni apreciase nivelul bun al muncii la catedră și în cadrul Comitetului *Dante Alighieri*, cum vor face și ambasadorii Giuseppe De Michelis di Slonghello,. Daniele Mancini, Mario Cospito. Materiale didactice foarte utile am primit de la Ambasadă, de la Institutul Italian de Cultură din București, din partea editurii *RUX Guerra RUX,* din Perugia și, îndeosebi, direct de la Roma, din partea Sediului central al Societății *Dante Alighieri.*

Având sprijin total din partea domnului rector Dumitru Gașpar, matematician cu prestanță europeană solidă, a Senatului Universității de Vest din Timișoara, al doamnei decan Ileana Oancea și al Consiliului de Facultate, cauza timișoreană fiind susținută, de asemenea, de personalități de mare suprafață din Capitală, precum domnul academician Alexandru Balaci, excelent italienist, domnul profesor universitar doctor Dan-Horia Mazilu, pe atunci decan al Facultății de Litere a Universității din București, redutabilii italieniști Haritina Gherman și George Lăzărescu, străluciții românești Teresa Ferro, Lorenzo Renzi, Alexandru Niculescu, Giuseppe Piccillo, precum și de către Ambasada Italiei la București, prin Excelențeler lor Bernardo Uguccioni și Giuseppe de Michelis di Slonghello, visul a devenit realitate în anul 1997, când a început să funcționeze specializarea de licență în Italienistică.

Ca la orice început de drum, primii ani au fost foarte dificili. Eram doi: Daniele Pantaleoni și cea care evocă parcursul deceniilor de Italienistică timișoreană, acum. Ni s-au alăturat, spre a preda o parte din obiectele de studiu, cadre didactice pasionate ca profesoarele universitare dr. Ileana Oancea și Doina Comloșan, Lector universitar dr. Maria Luisa Lombardo, Lector universitar dr. Adriana Costăchescu, Lector universitar dr. Anne Guillermou. A ținut o lecție magistrală din final de an academic despre Leopardi și Eminescu profesorul universitar doctor Iosif Cheie-Pantea. Au fost ani în care s-a trudit enorm, deoarece am ținut să păstrăm, în paralel,

tradiția de a preda limba italiană ca limbă modernă pentru studenții din mai multe facultăți ale UVT, astfel că, la un moment dat, a fost necesar a chema să predea cursuri practice încă patru foste absolvente ale noastre, întrucât numărul studenților care învățau limba infinitezimal șlefuită de către Dante ajunsese la circa 500.

De reținut și activitatea de metodică, de îndrumare a cadrelor didactice din învățământul preuniversitar realizată de Subsemnata, Daniele Pantaleoni, Mirela Ileana Boncea. Subsemnata a făcut parte din comisii de concurs pentru ocuparea posturilor de preparator, asistent, lector, conferențiar, profesor la UVT, Universitatea din Craiova, Universitatea de Construcții din București și din comisii de doctorat la UVT și la Universitatea *Alexandru Ioan Cuza* din Iași.

Nu pot fi uitate participările cadrelor didactice timișorene la importante manifestări științifice și la mobilități academice din Italia, Polonia, Ungaria, Republica Moldova, Slovenia și din patrie, unde au susținut comunicări valoroase, ulterior, publicate.

Între anii 2008-2013, în Universitatea de Vest timișoreană a funcționat un master unic în lume: *Civiltà italiana e cultura europea* (*Civilizație italiană și cultură europeană*), ce conferea 120 de credite în Italienistică, master a cărui fondare s-a făcut cu sprijinul ferm al domnului rector Ioan Talpoș, al domnului prorector Florin Foltean și al Excelenței sale ambasadorul Daniele Mancini. În anul 2010, la Litere, Istorie și Teologie au fost desființate nouă mastere de către Decanat, câteva fiind de vitală importanță, precum acela de Arheologie romană. Fără implicarea fermă a Excelenței sale ambasadorul Mario Cospito, a Excelenței sale Teodor Baconschi, ministrul de Externe al României, și fără măsurile luate de Rectoratul UVT, care au împiedicat dezastrul, același destin l-ar fi avut și masterul de *Civilizație italiană și cultură europeană*, ale cărui cursuri și seminarii erau predate în limba italiană (75%) și în limba română (25%). Practic, a fost evitată o gravă perturbare a raporturilor româno-italiene, dată fiind ponderea mare a comunității italiene din partea de vest a României, precum și însemnătatea majoră a Italienisticii în cultura lumii.

Dacă prin stăruința domnului consul general al Italiei la Timișoarsa, Manlio Giuffrida, cu opt ani în urmă, firma Maschio-

Gaspardo a dotat Lectoratul Italian cu trei computere, în prezent, specializarea Italienistică de licență timișoreană are, din nou, nevoie de asemenea absolut trebuitoare instrumente de lucru. Este cazul ca situația să fie grabnic îndreptată.

În cei cinci ani de funcționare, masterul *Civiltà italiana e cultura europea* a fost absolvit de 60 de tineri, aceștia beneficiind de privilegiul de a-l audia, în mod repetat, pe ilustrul profesor Riccardo Campa, care a ținut conferințe și lecții memorabile, de asemenea, cursuri de mare valoare fiind predate de profesorii Norberto Cacciaglia și Giovanni Capecchi, de la Universitatea pentru Străini din Perugia. Profesionalismul unor colegi din alte facultăți ale Universității de Vest din Timișoara s-a adăugat cadrelor didactice cu competențe în Italienistică, adică Subsemnata, Lect., univ. dr. Daniele Pantaleoni, Lect. univ. dr. Mirela Ileana Boncea. De aceea, acum, la ceas aniversar, le mulțumim din toată inima colegilor Prof. univ. dr. Ioan Iovan, Prof. univ. dr. Ileana Pintilie și Lect. univ. dr. Iosif Mihailo, de la Facultatea de Arte Plastice, doamnei Conf. dr. Mihaela Silvia Roșca de la Facultatea de Muzică și Teatru, doamnei Conf. univ. dr. Florentina Muțiu de la Facultatea de Drept, doamnei Conf. dr. Diana Sala, domnilor Prof. univ. dr. Grigore Silași și Prof. univ. dr. Nicolae Bibu, de la Facultatea de Economie și Administrare a Afacerilor.

Înalt folositoare și cu caracter emulativ maxim au fost bursele de studiu acordate de către Guvernul italian prin Ambasada Italiei în capitala noastră, de către Universitatea pentru Străini din Perugia (prin diligențele domnului profesor Norberto Cacciaglia și ale doamnei rector Paola Bianchi de Vecchi) și de către sediul central al Societății *Dante Alighieri*. Excelente mobilități de cadre didactice și de studenți au fost concretizate, de asemenea, prin programele *Socrates*, *Erasmus* și în virtutea unor colaborări bilaterale foarte fertile cu universitățile din Catania, Padova, Udine, LUMSA (Roma).

Credem cu toată convingerea că este imperios necesară crearea în Facultatea de Litere, Istorie și Teologie a unui nou masterat, care să confere minimum 60 de credite în Italienistică, pentru a face posibilă continuitatea în predarea acestei limbi la nivel liceal. În prezent, în școlile din ciclul preuniversitar primar, gimnazial și liceal

din Timișoara predau numai absolvente ale Universității de Vest din Timișoara, ceea ce presupune atenție sporită pentru menținerea vie a tradiției. Ne exprimăm convingerea că decanatul Facultății de Litere, Istorie și Teologie și Rectoratul Universității de Vest timișorene vor proceda, cu celeritate, la realizarea acestui obiectiv de importanță majoră.

Cu începere din anul 2003, la Universitatea de Vest timișoreană funcționează un Lectorat italian, ce poartă numele nobilei noastre colege și prietene, prematur dispărute, Teresa Ferro. Trei sunt lectorii italieni care și-au legat prezența de acest lectorat: Gennaro Montanaro, Marcella Fortunato, Gloria Gravina.

Timp de patru ani, începând din 2008, în Universitatea de Vest timișoreană a funcționat și un Centru internațional de certificare lingvistică PLIDA (Progetto Lingua Italiana Dante Alighieri), subsemnata și doamna Lector universitar dr. Mirela Ileana Boncea examinând câteva candidate înscrise, cărora Sediul central al Societății *Dante Alighieri* le-a eliberat certificatele cuvenite, cu validitate pe toate continentele. Activitatea centrului a fost reluată, recent, sub coordonarea doamnei Mirela Ileana Boncea.

Câteva manifestări ştiinţifice organizate de subsemnata cu colaborarea doamnei Mirela Ileana Boncea se cuvin a fi enumerate, fiind gândite şi concretizate şi din perspectiva legăturii cu Civilizația italiană: impresionanta expoziție documentară din arhiva personală a prietenului Dott. Ervino Curtis şi întâlnirea cu doi lideri istroromâni, care le-au vorbit şi studenților, la un curs de Dialectologie a domnului Prof. univ. dr. Vasile Frățilă (mai 2008), seminarul *Italradio*, cu participare din cinci țări (noiembrie 2008), *Aromânii, ieri şi azi* (mai 2009, fiind omagiați postum excelenții italienişti Eta Boeriu şi Marian Papahagi), *Meglenoromânii, ieri şi azi* (mai 2010, cu participarea savantului Prof. univ. dr. Petar Atanasov), prima ediție a simpozionului internațional privitor la spațiul cultural al Românìei (iunie 2012).

Mai întâi, în colaborare cu Universitatea *Politehnica,* iar de la a doua ediție, fără aceasta, Universitatea de Vest din Timișoara organizează, din 2012, un apreciat Simposion Internațional având ca temă generală spațiul cultural al României, eveniment științific ce a

avut deja șase ediții, în luna iunie a fiecărui an. Doamna Lector universitar dr. Mirela Ileana Boncea se distinge tot mai mult prin destoinicie în organizarea menționatei reuniuni științifice, alături de colegele de la specializările Franceză, Spaniolă, Istorie, puternic sprijinite de către Decanatul facultății și Rectoratul universității.

Pentru lecțiile minunate ținute la anul I de master, pentru răsunătoarea inițiativă prin care Lectoratul italian *Teresa Ferro* și Biblioteca Centrală Universitară *Eugen Todoran* au fost înzestrate cu sute de volume de literatură și civilizație italiană, daruri oferite de elevi, studenți și cadre didactice din provincia Perugia, i se cuvin mulțumiri domnului profesor Norberto Cacciaglia și fostei noastre studente Silvica Gobej. Diploma de profesor de onoare al comunității academice din UVT credem că răsplătește măcar o parte din elanul generos al domnului profesor Cacciaglia îndreptat către specializarea Italienistică de licență din universitatea noastră, realitate didactică sărbătorită, acum, în octombrie 2017. De asemenea, Domnia sa a contribuit în chip determinant la reușita multor evenimente culturale românești găzduite de Universitatea pentru Străini din Perugia, între anii 1991 și 2010, precum și la Florența, în anul 2014, când, împreună cu profesorul universitar Elio M. Satti, ilustru traducător din lirica lui Mihai Eminescu, a răspuns cordial solicitării Comitetului *Dante Alighieri* din orașul nașterii Supremului Poet italian, vorbind cu competență și empatie despre volumul de versuri *Pulberea de sub piciorul tău/ La polvere sotto il piede tuo,* scris de Nina Ceranu, tradus și prefațat de subsemnata. În 2016, Elio M. Satti a vorbit despre antologia de versuri a Subsemnatei *CÎNT PLÂNS/ Canto pianto. Canto pianto/ Cânt plâns,* eveniment petrecut în Sala frescelor din Palatul Panciatichi, cu participarea președintelui Consiliului regional al Toscanei, avocat Eugenio Giani, care a ținut o alocuțiune splendidă, moderatoare fiind dott.ssa Antonia Ida Fontana.

Un gând recunoscător îndreptăm, de asemenea, către domnul Vittorio Maggi, din Faenza, Cetățean de onoare al orașului Timișoara, care a donat zeci de cărți, necesare Lectoratului italian *Teresa Ferro*, a publicat trei cărți despre realități culturale semnificative din urbea noastră, după ce fusese un factor determinant

în gestul de înfrățire a celor două orașe, precum și în realizarea exemplarului centru timișorean *Casa Faenza*, de asistență specializată pentru copiii autiști.

Un alt capitol semnificativ al anilor luați în analiză, acum, se referă la conferirea titlului de Doctor Honoris Causa unor marcante personalități italiene și românești: Lorenzo Renzi (Padova), Corrado Calabrò (Roma), Alexandru Niculescu (Udine și Paris), Teresa Ferro (Udine), Riccardo Campa (Siena), Bruno Mazzoni (Pisa), care au contribuit concret la ridicarea calitativă a predării limbii, literaturii și civilizației italiene la Universitatea de Vest din Timișoara, respectiv, a limbii și literaturii române în Italia. Profesorul Riccardo Campa a conferențiat și ținut lecții inclusiv la Universitatea *Politehnica* din Timișoara.

Momente emoționante au fost reprezentate de ceremoniile de acordare a înaltului titlu menționat unor personalități semnificative ale vieții publice italiene: Dott.ssa Maria Romana De Gasperi și profesorul universitar și omul de stat Romano Prodi.

În prezent, Italienistica din UVT are – cum lesne se poate desluși – nevoie de sprijin constant, spre a atinge standarde calitative superioare, întrucât în celelalte universități timișorene limba lui Dante nu mai este predată. Credem că acest lucru se poate realiza, inclusiv prin participarea studenților și a cadrelor didactice la seratele *Dante Alighieri*, aflate în plină a 27-a stagiune consecutivă, – evenimente realizate cu participarea unor prestigioase personalități academice și artistice românești și străine – manifestările fiind găzduite, în mod constant, de librăria *Esotera*, însă și în alte spații consacrate precum Sala Senatului Universității *Politehnica*, Sala *Orpheum* a Facultății de Muzică și Teatru, Sala Barocă a Muzeului de Artă, Foaierul Filarmonicii *Banatul*, Sala festivă a Centrului *Adam Müller Guttenbrunn* și din Italia.

În final, auspiciul venit spre noi de la străbuni: *Excelsior!*

VIORICA BĂLTEANU
Cavaler al Republicii Italiene pentru merite culturale

Modernitatea literară italiană și complexiunea viziunii critice: Ana-Maria Dascălu-Romițan, *Mișcarea literară scapigliatura în context european*, Editura Mirton,Timișoara, 2016

Ana-Maria Dascălu-Romițan, în cartea sa recent apărută, ia în discuție un aspect foarte important al impunerii modernității în Italia și, implicit, al relațiilor acesteia cu efervescenta atmosferă literară și artistică europeană, în special cu cea din Germania și Franța. Pe un fundal complex, alcătuind o rețea intertextuală densă și semnificativă, specifică pentru cercetarea comparatistă actuală, atitudine hermeneutică pe care tânăra autoare și-a asumat-o, cu conștiință deplină a importanței ei, lucrarea în discuție reprezintă „prima lucrare în limba română care se ocupă exclusiv de ceea ce s-a numit scapigliatura italiană". Ea este o contribuție revelatoare pentru italienistica din România, și nu numai, care se impune prin erudiție și subtilitate analitică.

Marile toposuri ale modernității europene sunt atent investigate și apoi descoperite, în specificitatea lor, în literatura italiană, care a dezvoltat o mișcare literară sinuoasă, dar bine circumscrisă pe aceste baze, o „față" puțin cunoscută însă, a modernității europene dezvoltate într-un alt spațiu decât cele „canonice".

Ce este de fapt *scapigliatura?* Ca mișcare italiană, a apărut la mijlocul secolului al XIX-lea (1858-1880), inițial la Milano, ea având notabile reflexe în pictură, sculptură, muzică, arhitectură. Romantismul târziu, verismul și decadentismul își varsă ecourile în această mișcare literară paneuropeană care pune în discuție regulile tradiționale ale literarității, lărgindu-i granițele și statutul și deschizându-i drumul spre avangardă.

Acest modernism, dezvoltat mai ales la Milano, orașul devenind Parisul Italiei și centrul boemei italiene, se propagă și în alte centre. Incursurile terminologice docte privind denumirea curentului și a altor termeni literari, deveniți specifici epocii, trimit la această vocație a autoarei spre investigarea erudită, una din calitățile remarcabile ale cărții, care fac lectura ei atât de interesantă. Reținem faptul că „unii dintre scriitori scapigliați (Cletto Arrighi, Emilio Praga, Giuseppe Rovani ș.a.) s-au născut și au trăit la Milano, iar alții (Arrigo Boito, Camillo Boito, Iginio Ugo Tarchetti, Carlo Dossi ș.a.) au venit aici din alte părți ale Italiei, pentru a li se alătura. Astfel, a luat naștere, în capitala Lombardiei, o nouă generație de tineri artiști, uniți de aceleași experiențe, de aceleași încercări ale vieții și impulsionați de aceleași vise: *Senza Milano non ci sarrebbe stata la Scapigliatura”* (p.144).

„Răscruce” a temelor și a formelor din celelalte literaturi europene, *scapigliatura* reprezintă un *Sturm und Drang* al Italiei, în care apar ca teme dominante: motivul dublului, boala, moartea, suicidul, fantasticul, magia, mistica, spiritismul, macabrul, izolarea. De fapt, cum subliniază analitic cercetătoarea, scapigliații au reprezentat canalul de impunere a acestui tip de literatură, contactul cu Europa literară, atent investigat, generând nucleul de inspirație a acestui curent nonconformist, cu valențe, nu numai realiste, ci mai ales simboliste și decadente, naturaliste etc., interrelații ale fluxului exegetic ce conturează spațiul în care se mișcă spiritul critic deosebit de subtil al autoarei.

Portretele literare, cu tușe fine, inserate pe firul investigației dau dinamism și culoare textului, ele funcționează ca aluviuni ce trimit spre pasiunea pentru detalii, profund caracterizatoare, puse în slujba acestui impuls fundamental pentru o cunoaștere cât mai amplă și mai complexă. Erudiția se impune ca o constantă îmbogățitoare a spiritului critic, sugerând laborioasa cercetare asupra diverselor spații culturale, depusă în infrastructura cărții, sugerată de bibliografia amplă de la finele volumului.

Structura cărții stă mărturie acestui tip de comparatism, în cele din urmă un impuls al originalității actului hermeneutic. Este ceea ce impresionează mai ales: viziunea organică cu numeroasele ei fire în

literatura europeană, conturând un spațiu literar fervent și mișcător: cel italian din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Succesiunea capitolelor este grăitoare în acest sens: *1. Introducere; 2. Principalele surse europene ale scapigliaturii literare; 3. Scapigliatura – o privire de ansamblu; 4. Noi orientări pe scena vieții literare italiene în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea – Francesco de Sanctis și deschiderea spre Europa; 5. Ipostaze ale dublului la Giuseppe Molineri și la E. T. A. Hoffmann; 6. Emilio Praga – un deschizător de drumuri; 7. Iginio Ugo Tarchetti – un scapigliat între tradiție și modernitate.*

Concluzia cu care se încheie acest parcurs exegetic, atât de bogat și de incitant, ce îndeamnă la o lectură reflexivă este absolut îndreptățită. O redau în finalul acestor considerații privitoare la o lucrare ce atestă vocația hermeneutică a tinerei interprete timișorene: „Cercetarea noastră este prima lucrare din spațiul cultural românesc dedicată exclusiv scapigliaturii și, dacă ne este permis, o primă contribuție românească la studiul unei mișcări literar-artistice prea puțin cunoscute nu doar la noi, ci în restul spațiului european.” (p.358).

ILEANA OANCEA

20 ANNI DI ITALIANO ALL'UNIVERSITÀ DELL'OVEST DI TIMIŞOARA

È con vivo piacere che presentiamo in questa sede la ricchissima Giornata Internazionale di Studi dal titolo "Italianistica: esperienze passate, presenti, prospettive future", composta di eventi festivi, scientifici ed artistici, organizzata dalla sezione di Lingua e letteratura italiana della Facoltà di Lettere, Storia e Teologia dell'Università dell'Ovest di Timişoara venerdì, 20 ottobre 2017, in occasione del compimento dei 20 anni di italiano all'Università dell'Ovest di Timişoara.

Nella prima parte della giornata, che ha avuto carattere festivo, nell'aula d'onore della Biblioteca Centrale Universitaria "Eugen Todoran", hanno presentato l'indirizzo di studio della Lingua e letteratura italiana dell'Università dell'Ovest di Timişoara: il prof. Marilen Gabriel Pirtea, Magnifico Rettore dell'Università dell'Ovest di Timișoara; la prof.ssa Dana Percec, Preside della Facoltà di Lettere, Storia e Teologia dell'Università dell'Ovest di Timișoara; il prof. Vasile Docea, Direttore della Biblioteca Centrale Universitaria "Eugen Todoran"; la prof.ssa Codruța Goșa, Direttore del Dipartimento di Lingue e Letterature Moderne; il prof. Ezio Peraro, Direttore dell'Istituto Italiano di Cultura "Vito Grasso" di Bucarest; il dott. Niccolò Maso, Console Onorario dell'Italia a Timișoara; la dott.ssa Mirela Boncea, Responsabile del collettivo di Lingua e letteratura italiana; il dott. Daniele Pantaleoni, docente collaboratore del collettivo di Lingua e letteratura italiana; la dott.ssa Iulia Cosma; il prof. Gennaro Montanaro, già lettore italiano MAE; la prof.ssa Gloria Gravina, lettrice italiana MAE; il prof. Norberto Cacciaglia, Università per Stranieri di Perugia.

La prima parte della giornata si è conclusa con la lezione magistrale *Un viaggio fra le diverse Italie: dialetti, suoni, immagini*

della prof.ssa Oana Sălișteanu, dell'Università di Bucarest, e con la presentazione della mostra *Italianistica presso l'Università dell'Ovest*.

La seconda parte della giornata ha cominciato con una commemorazione *In memoriam*, da parte di colleghi, docenti e amici, della professoressa Teresa Ferro. Hanno commemorato la personalità della professoressa Teresa Ferro e il suo contributo allo sviluppo della sezione di lingua e letteratura italiana della Facoltà di Lettere, Storia e Teologia dell'Università dell'Ovest di Timișoara: Ileana Oancea, Oana Sălișteanu, Viorica Bălteanu, Daniele Pantaleoni, Gennaro Montanaro, Mirela Boncea e Iulia Cosma.

L'attività è proseguita con cinque sezioni scientifiche parallele, nelle quali hanno presentato relazioni professori e ricercatori dell'Università "Babeș-Bolyai" di Cluj-Napoca, dell'Università "Alexandru Ioan Cuza" di Iași, dell'Università di Craiova, dell'Università dell'Ovest di Timișoara, dell'Università "Tibiscus" di Timișoara, dell'Università di Szeged, dell'Università di Novi Sad e del Museo "Țării Crişurilor" di Oradea.

Così, nella sezione di letteratura italiana hanno presentato relazioni: Alessandro Rosselli, Università di Szeged (*Quattro personaggi della cultura italiana del Novecento (Luigi Albertini, Gabriele D'Annunzio, Leo Longanesi, Giovanni Papini) nelle note di Quasi una vita (1950) di Corrado Alvaro*), Delia Morar, Università "Babeș-Bolyai" di Cluj-Napoca (*La visibilità di Luigi Pirandello*), Corina Bădeliță, Università "Alexandru Ioan Cuza" di Iași (*L'importanza del cominciare. Analisi degli incipit di Italo Calvino*), Elena Pîrvu, Università di Craiova (*La ricezione della letteratura italiana nelle pagine della rivista* Mozaicul).

Nella sezione di lingua italiana sono intervenuti con relazioni: Mariana Istrate, Università "Babeș-Bolyai" di Cluj-Napoca (*Lo stereotipo quale discorso ripetuto*), Mirona Bence-Muk, Università "Babeș-Bolyai" di Cluj-Napoca (*Denotazione e connotazione come processo semantico interpretativo*), Georgiana Badea, Università dell'Ovest di Timişoara (*Despre o manieră de a preda și înțelege trecutul omenirii, de a învăța din istoria ei recentă: Antonio Rinaldis, Il Treno della memoria: Viaggio nel presente di Auschwitz*

(2015)), Daniele Pantaleoni, Università dell'Ovest di Timişoara (*Alcune osservazioni sull'edizione italiana delle Lettere odeporiche di Francesco Griselini*).

Nella sezione di storia hanno presentato relazioni: Valy Ceia, Università dell'Ovest di Timişoara (*Elogiul Italiei la autorii latini*), Simona Regep, Università dell'Ovest di Timişoara (*Considerații asupra decorului unor lămpi romane din lut de la Tibiscum*), Florina Creț, Museo "Țării Crişurilor" di Oradea (*Imaginea Transilvaniei în rapoartele ambasadorilor venețieni (sec. XVI-XVII)*), Mirela Boncea & Călin Timoc, Università dell'Ovest di Timişoara – Museo Nazionale del Banato (*Generali italieni în armata habsburgică în lupta pentru eliberarea Banatului de sub turci de la finele secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea / Generali italiani nell'esercito degli Asburgo nella lotta per la liberazione del Banato dai Turchi alla fine del XVII secolo – inizio del XVIII secolo*).

Nella sezione di cultura e civiltà sono intervenuti con relazioni: Viorica Bălteanu, Università dell'Ovest di Timisoara (*Dora d'Istria – una personalità che copre tre secoli*), Ramona Malița-Tanc, Università dell'Ovest di Timişoara (*Il carnevale di Roma: momento magico romano e romanesco*), Gloria Gravina, Università dell'Ovest di Timişoara (*Pirandello: regia e cinema*).

Nella sezione di didattica hanno presentato relazioni: Aleksandra Blatešić, Università di Novi Sad (*Esperienze e riflessioni sulla fonodidattica dell'italiano ad apprendenti serbofoni*), Silvia Madincea Paşcu, Università "Tibiscus" di Timișoara (*Amore ed odio nei proverbi italiani ed inglesi. Proposte didattiche*), Gennaro Montanaro, già lettore MAE (*L'insegnamento dell'italiano attraverso le canzoni*), Iulia Cosma, Università dell'Ovest di Timișoara (*Insegnare cultura e civiltà italiana attraverso la traduzione*).

La giornata di studio si è conclusa con una bellissima ora di musica operistica, italiana e romena, interpretata da prestigiosi artisti dell'Opera Nazionale Romena di Timișoara, nella selezione della prof.ssa Viorica Bălteanu, dell'Università dell'Ovest di Timișoara.

ELENA PÎRVU
Università di Craiova

CUVÂNT-ÎNAINTE

Sub titlul generic *Philologica Banatica*, editurile *Mirton* şi *Amphora* inițiază o serie de culegeri de studii din domeniul filologiei, în sensul cel mai larg al termenului. Direcția principală este aceea a lingvisticii teoretice și aplicate, fără a exclude, în măsura posibilului, şi unele contribuții din domeniul înrudit al ştiințelor comunicării.

Publicația noastră se adresează, în primul rând, cadrelor didactice tinere din învățământul universitar si preuniversitar, precum şi cercetătorilor din diferitele instituții academice de cercetare. În acest sens, ne propunem să realizăm fiecare volum în colaborare cu anumite instituții de profil, din cele amintite mai sus. Dorim, de asemenea, să precizăm că determinativul *Banatica* are un sens pur local, desemnând zona de reşedință a celor doua edituri, noi fiind, în fapt, deschişi spre colaborare cu toate entitățile academice din țară şi chiar din străinătate.

Philologica Banatica îndeplineşte toate condițiile legale prevăzute de legislația în domeniu, fiind înregistrată şi la Biblioteca Națională printr-un ISSN (1843–4088) specific.

Sperând într-o existență redacțională cât mai îndelungată, le urăm tinerilor autori un călduros „Bun venit!”.

Philologica Banatica, 2007, nr. 1

RAPORTURILE DINTRE GETO-DACĂ, STRĂROMÂNĂ ȘI PROTOSLAVĂ. MARGINALII LA O MODELARE TEORETICĂ

LAURENȚIU NISTORESCU
Centrul de Studii Dacoromanistice „Lucus”, Timişoara

Cuvinte-cheie: *romanizare, slavizare, substrat, străromână, protoslavă*

La jumătatea secolului V al erei creștine, veac la sfârșitul căruia interpretarea încă dominantă în istoriografie plasează declanșarea unei presupuse mari invazii slave la sud de Dunăre, arealul tradițional atribuit nucleului etnogenezic al acestei grupe de populații – respectiv, spațiul dintre țărmurile sudice ale Mării Baltice, versanții nordici ai Munților Carpați și bazinul Niprului Superior – nu mai reprezenta, de multă vreme, o *terra incognita*. Drumurile comerciale care legau ariile ponto-mediteraneene de cele baltice au facilitat cartografierea detaliată a regiunii, deopotrivă sub aspectul geografiei, căilor de transport și resurselor naturale și, respectiv, realităților etno-culturale (implicit lingvistice), încă din Antichitatea clasică. Pentru Iordanes[1], bunăoară, demnitarul goto-roman care-și redactează tratatele *Getica/De origine actibusque Getarum* și *Romana/De gestis Romanorum* chiar în acest orizont de timp, hărțile moștenite de la Claudios Ptolemaios[2] oferă încă, cu suficientă rigurozitate, o imagine funcțională a prezentului propriu; și nu-l putem suspecta pe Iordanes de superficialitate, întrucât evenimentele pe care le relatează, consistent confirmate și de alte surse și multe dintre ele cu implicații până în zilele sale, antrenează în proporții

[1] Utilizăm aici ediția Popa-Lisseanu-Drăgan, 1986.
[2] Ptolemeu 1.

semnificative aproape fiecare dintre comunitățile etno-culturale evocate. Este legitim, desigur, să ne întrebăm în ce măsură harta etnică a Europei nord-estice de la jumătatea secolului VI mai corespundea cu cea cu cea surprinsă de Ptolemaios cu aproape jumătate de mileniu mai devreme, având în vedere faptul că acest areal a fost bulversat, în acest deloc scurt răstimp, de mari migrații și turbulențe politico-militare susceptibile a fi provocat restructurări semnificative ale locuirii: dislocarea elementului bastarn de pe cursul mijlociu al Nistrului (sec. II), marea migrație goto-gepidă pe coridorul Vistula-Nistru (sec. II-III) ș.a.m.d., dar mai ales instituirea hunocrației[3] (sec. IV) și consecințele acesteia. Dar nu trebuie să supraevaluăm efectele unor asemenea bulversări: ca oriunde și oricând, ele nu produc discontinuități structurale în profunzimile societăților afectate, ci doar contribuie, în măsuri mai mari sau mai mici, la redimensionarea daturilor de identitate etno-culturală ale acestora.

Această arie – considerată, cu o justificare cel puțin parțială[4], epicentrul procesului de sinteză protoslav – se află în relații de vecinătate nemijlocită cu arealul unei alte mari sinteze etno-culturale, implicit și lingvistice, pe care ne-o asumăm ca ”a noastră”: sinteza daco-romană, proces desemnat în mod tradițional (însă nu întru totul

---

[3] Termenul *hunocrație* desemnează ceea ce unii exegeți denumesc, cu totul impropriu sub aspectul conținutului conceptual, ”imperiu hunic” – în fapt, o rețea permanent renegociabilă de alianțe și ierarhii de putere, inițial sub hegemonie hunică, ulterior sub diverșii succesori regionali la sistemul de autoritate al acestora, care (pentru a ne limita doar la aspectele sale de contextualizare culturală) au facilitat intercomunicări mult mai intense între entitățile etno-culturale agregate.

[4] Modelul tradițional al unui nucleu etnogenezic proto-slav care a expandat în special prin migrație masivă spre Peninsula Balcanică, simultan cu o iradiere spre toate celelalte puncte cardinale, încă dominant în exegeza temei, a fost și continuă să fie reanalizat în datele sale de bază, obligând la redefiniri fundamentale. Cităm, dintre contribuțiile majore la acest efort de reevaluare, lucrările cercetătorului româno-american Florin Curta: *The Making of the Slavs: History and Arcaeology of the Lower Danube Regions, c. 500-700*, Cambridge University Press, 2001, cu versiunea în limba română *Apariția slavilor. Istorie și arheologie la Dunărea de Jos în veacurile VI-VII*, Ed. Cetatea de Scaun, 2006.

corect din perspectiva conținutului său procesual[5]) sub eticheta de *etnogeneză*. Inevitabil, starea de vecinătate dintre cele două arii a creat masive interdependențe, sub toate aspectele existenței socio-culturale, deci și în ceea ce privește cristalizarea idiomurilor dominante din aceste areale, context care a stat mai tot timpul în atenția cercetătorilor problematicii. Dar analiza acestora, făcută adesea sub imperativul demonstrațiilor extraștiințifice, mai mult ori mai puțin legitimabile, a produs de-a lungul timpului numeroase clișee de abordare din categoria prejudecăților și erorilor metodologice. Ne vom opri asupra câtorva, fără altă pretenție decât aceea de a semnala că în spatele formării marilor complexe lingvistice est-europene şi a relațiilor dintre ele există o realitate structural-fenomenologică mult mai amplă și mai complexă.

Nici sinteza cultural-lingvistică străromână, nici cea protoslavă nu s-au desfășurat izolat și autonom, ci ca părți ale unor procese macroregionale. Cea dintâi s-a dezvoltat ca un aspect particular al Romanității Orientale, complex civilizațional care a înglobat, nemijlocit pe durata secolelor I – IV și derivat în succesiunea acestora, întregul bazin al Dunării (de la poalele Alpilor până în Pontul Stâng și din Carpații Nordici până în inima Peninsulei Balcanice); din acest vast spațiu care a dobândit unitate socio-comunicațională prin limba latină, străromâna și-a revendicat doar (acest ”doar” este relativ, pentru că aria în cauză este în sine vastă[6]) spațiul de substrat traco-geto-dac[7], adică jumătatea estică a macroregiunii sus-amintite[8]. Cea de-a doua s-a cristalizat pe fondul

---

[5] Etnogeneza presupune apariția unui corp etnic nou, fără raporturi de continuitate cu un eventual substrat etnic, în vreme ce sinteza daco-romană a implicat reconfigurarea identitară a unui corp etnic preexistent (cel geto-daco-moes).

[6] Dacă Romanitatea Orientală a avut o extensiune teritorială de peste 900 de mii kmp (o zecime din suprafața totală a Imperiului Roman la apogeu – sec. II-III), arealul de substrat traco-geto-dac s-a apropiat de 500 de mii kmp.

[7] Unitatea fondului etno-liungvistic preroman, una din specificitățile-cheie ale străromânei, este acceptată astăzi cvasiunanim, având valoare de canon interpretativ în exegeza noastră (vezi Protase 2010, pg. 169-170).

[8] În vreme ce aromâna și megleno-româna derivă, alături de daco-română, din străromână, istroromâna este un aspect remanent al latinei orientale – vădit mai

unei aculturații și reconfigurări socio-comunicaționale care a cuprins întreaga regiune dintre Mările Baltică, Adriatică și Neagră (cu excepția periferiei sudice grecofone), suprapunându-se, așadar, într-o măsură semnificativă Romanității Orientale; în cadrul acestui sincretism socio-comunicațional macroregional, arealul balto-nipro-carpatic a constituit doar unul dintre cele două ”motoare” ale sintezei (proto)slave, alături de cel centro-balcanic, cu care s-a aflat într-o neîntreruptă interrelaționare.

Faptul că cele două sinteze cultural-lingvistice aici evocate s-au suprapus, au avut arii de manifestare parțial suprapuse nu trebuie supraevaluat: întâi, pentru că atât latina, prin mecanismele sale de difuziune, cât și protoslava, prin mecanismele de configurare, n-au operat în logica *continuum*-ului lingvistic, în cuprinsul lor evidențiindu-se numeroase (dar de regulă restrânse) enclave de rezistență la romanizare/slavizare sau, după caz, de corpuri etno-lingvistice recent instalate; apoi, și poate cel mai important, pentru că între cele două procese a existat un semnificativ decalaj cronologic, dublat de o egal de semnificativă diferențiere de mecanisme operaționale. Să detaliem.

În aria Romanității Orientale, latina a dobândit statut de idiom dominant, cu vocație de vehicul de intercomunicare globală, printr-un proces rapid de expansiune civilizațională, în decursul secolelor I î.Hr.-II d.Hr., deci cu aproape jumătate de mileniu înainte de declanșarea sintezei cultural-lingvistice protoslave. Oricât de generoasă ar fi ”oferta arheoslavismului”, respectiv, oricât de mult ar fi supraevaluat rolul unui substrat originar slav[9] pentru epoca de instituire a dominației latinofone în macroregiunea est-europeană (ori chiar mai de timpuriu[10]), câteva impedimente rămân de nedepășit:

---

apropiat de dalectele românești decât de idiomurile neolatine occidentale, dar exprimând un stadiu mai vechi al unității lingvistice decât străromâna.

[9] Fără îndoială, rolul acestui substrat nu trebuie nici subevaluat, cu atât mai puțin negat.

[10] Nu există temeiuri sustenabile pentru a acorda atributele unei slavități incipiente culturilor de epoca bronzului din această regiune (precum Trzciniek, Milograd, Chernoles ș.a.) nici măcar sub aspect general-cultural, cu atât mai puțin în plan restrâns socio-comunicațional (lingvistic).

populațiile susceptibile de a fi calificate drept arheoslave (prin tradiție scolastică[11], venetii, sclavenii și anții) ocupau un areal restrâns[12], cu restricții naturale ale densității de locuire[13], fiind, în concluzie, prea restrânse sub aspect numeric pentru a genera și susține o sinteză macroregională[14]; apartenența celor trei populații la una și aceeași familie etno-culturală este cel puțin îndoielnică[15]; chiar dacă aceste comunități n-au fost dislocate de bulversările istorico-migraționiste care au afectat regiunea în prima jumătate a mileniului I (deja evocate mai sus), amprenta acestora asupra profilului lor etno-cultural este de ne-neglijat. Abia în epoca hunocrației (secolele IV-V) se vor coagula, în această regiune, elementele necesare declanșării unei osmoze și omogenizări etno-culturale de anvergură supraregională – dar, la acest orizont de timp, Romanitatea Orientală își va fi atins deja apogeul cultural și civilizațional, transformându-se dintr-un simplu spațiu de revărsare a latinei într-un generator de

---

[11] O tradiție întemeiată altminteri pe datele furnizate de Geografiile lui Strabon și Ptolemeu.

[12] Arealul ocupat de cele trei comunități etno-culturale ale Antichității clasice și târzii nu poate fi arbitrar extins asupra întregului spațiu dintre Carpați și Baltica, așa cum procedează frecvent partizanii arheoslavismului, din simplul motiv că în regiune sunt atestate (și încă în mod consistent și repetitiv) numeroase alte comunități cu profiluri etnice diferite: germanice spre vest (goții, gepizii, vandalii, marcomanii ș.a.m.d.), baltice spre nord-est, iranoide spre sud-est, geto-dacice spre sud – astfel că teritoriul justificat atribuibil tuturor celor trei neamuri (venetii, sclavenii și anții) cu greu se poate evalua la mai mult de 300 de mii kmp.

[13] Printre restricțiile naturale se numără existența în regiunea „arheoslavă” a unor mari sisteme mlăștinoase (ansamblul Pripetului), care acoperă și astăzi, după marile desecări din ultimele două secole, aproape 100 de mii kmp. O certificare suplimentară a unui grad restrâns de densitate demografică îl reprezintă și faptul că, pentru epoca în discuție – prima jumătate a mileniului I –) în acest areal nu a fost pusă în evidență nici măcar o singură concentrare de locuire de polarizare (prot)urbană.

[14] Argumentul rămâne valabil și pentru sinteza protoslavă, căreia nu-i poate fi asociat un model, atât de des invocat, de tip demo-expansionist.

[15] Dacă venetii și sclavenii pot fi asociați unui prezumat ansamblu balto-slav (celor dintâi căutându-li-se cu mai mult sau mai puțin temei și o origine paleogermanică sau scandinavă), anții sunt, cu cvasicertitudine, de descendență iranoidă, deci mai înrudiți cu sciții și sarmații.

inovare, inclusiv în registrul lingvistic[16]. Așadar, atunci când macroregiunea est-europeană va fi antrenată în procesul de sinteză culturală slavoidă, străromâna este deja o realitate lingvistică consolidată în spațiul carpato-balcanic, manifestându-se ca aspect regional încă puțin diferențiat al latinei - și merită adăugată aici observația că argumentul decisiv al certificării acestei realități îl constituie apariția unui corpus literar de mare extindere în acest idiom[17], corpus care-și găsește pandantul firesc și în producția epigrafică a regiunii: prin contrast, primele piese ale unui corpus literar slav își fac apariția abia în secolele IX-X, în consecința programului cultural inițial de misiunea fraților Chiril și Metodiu, deci – *nota bene!* – de un agent cultural-lingvistic la origine exterior fenomenului slav.

Rămânând focusați pe această suprapunere teritorială, fie ea și decalată cu jumătate de mileniu, dintre sintezele străromână și protoslavă, nu vom trece cu ușurință peste faptul că arealul străromân este în integralitatea sa, chiar dacă doar formal, obiect al acestei suprapuneri, situație care-și are partea sa de contribuție la paradoxul

---

[16] Firesc, printre mecanismele inovării lingvistice s-a numărat și cel de recuperare (dar și remodelare) a substratului preroman, proces de creolizare care a dat latinei orientale, inițial (respectiv, începând cu secolele IV-V), aspectul de protodialect provincial.

[17] Acestui corpus îi aparțin, integral sau în mare parte (în cazul celor care s-au strămutat în alte centre culturale ale romanității universale), operele unor scriitori, creștini sau necreștini, cu rezonanță la scara întregului Imperiu Roman – Ioan Cassian, Auxentius de Durostorum, Niceta de Remesiana, Ioan de Tomis, Aethicus de Histria, Dionisie Exiguul, Iordanes ș.a. – precum și, în întregul ei, școala așa-numiților ”călugări de Scitia Minor” (dobrogeni); de asemenea, un mare volum de acte emise de administrațiile politico-militare și ecleziastice din regiune. Două observații se impun în legătură cu existența corpusului literar străromân: prima, că ele anulează expedierea în anecdotic/accidental a ”celei dintâi atestări directe a străromânei” (expresia *Torna, torna, fratre*, consemnată de cronicarul Teophilact din Simocata), întrucât probează că acest idiom era dominant la toate nivelele societății carpato-balcanice – fapt dovedit, reiterăm, și de inscripțiile răspândite în epocă pe ambele maluri ale Dunării; a doua, că tratarea lor ca expresii doar ale unei latine universale ar ignora elementele de stil, semantică și chiar vocabular care-și fac apariția exclusiv în această macroregiune, contribuind gradual la diferențierea ca dialect a nucleului latinei orientale.

geo-lingvistic al succesului latinofon în regiunile mai apropiate de epicentrul protoslav și victoria sintezei slave în teritorii situate în inima Peniunsulei Balcanice, deci în profunzimea arhitecturii cltural-instituționale a Imperiului Roman. Explicația este legată de faptul că geografia lingvistică nu se suprapune decât arareori celei politice: deși situată la mare distanță de limitele politico-administrative ale Imperiului Roman, regiunea central-balcanică este, din perspectivă socio-comunicațională, fapt observat de multă vreme, o frontieră prin ea însăși. Aici, pe ceea ce a dobândit în exegeză, la un moment dat, denumirea de ”linie Jiricek”[18], latina a intrat în coliziune cu o altă limbă de vocație civilizator-universală, greaca, pe un fond care nu era comun nici uneia, nici alteia: ansamblul epiro-macedo-trac (sud-tracic)[19], astfel că atât elenizarea, cât și romanizarea au produs efecte de mult mai redusă profunzime și constanță în timp[20].

Dimpotrivă, arealul străromânei ocupa o poziție relativ centrală în ansamblul Romanității Orientale, fiind înconjurat de periferii ale acesteia (”romaniile” dalmată[21] și pannonică[22] spre vest, ”romania”

---

[18] Jiricek 1911.

[19] De observat este că arealul macedonean este, în sine, unul de interferență culturală istoricizată; că elementul trac al acestei regiuni este doar o periferie a ansamblului pan-tracic (traco-geto-dac); nu în ultimul rând, că componenta epiriotă n-a urmat calea slavizării, ci pe cea a unei mult mai accentuate resurecții a substratului preroman.

[20] Începând cu secolul VI, ca urmare a prăbușirii frontierelor Imperiului de Constantinopol și, în consecință, al redobândirii statutului de hegemon cultural al nucleului grec al acestuia (după dramatica restrângere a componentelor fără filiație elenistică), latina pierde aici, relativ rapid, avantajele limbii de administrație și cult. Nu întâmplător, în această lume de frontieră și competiție cultural-lingvistică dintre latină și greacă, este formulat proiectul cultural al fraților Chiril și Metodiu, care reprezintă, în termeni structurali, o strategie de evitare a alegerii.

[21] Pierdută prin extincție treptată, cu excepția notabilă a dialectului istro-român, în a doua jumătate a mileniului I.

[22] Pierdută prin extincție graduală, dar încă activă la sfârșitul mileniului I, când documente precum Cronica lui Nestor și Gesta Hungarorum (a lui Anonymus) mai pot consemna existența unei consistente comunități de *pastores Romanorum* pe teritoriul vechii Pannonii.

nord-pontică[23] spre est). Oarecum paradoxal, supraviețuirea străromânei a fost favorizată și de externalizarea sa politico-teritorială, întrucât, pe de o parte, centrul constantinopolitan al structurii imperiale hegemone[24] n-a mai putut expanda aici, decât marginal, inovațiile cultural-lingvistice (general subsumate procesului de bizantinizare/regrecizare), iar pe de alta, tranzitarea acestui teritoriu de către o mare paletă de populații imigrante a dat câștig de cauză vehiculului intercomunicațional cu vocație universală care era latina. De altfel, nici una dintre populațiile care au interferat istoric cu teritoriul străromânei în ”epoca marilor migrații) n-a fost atât de numeroasă încât să poată exercita o dominație pe întregul ansamblu de sinteză a daco-românei, n-a staționat mai mult de un secol și jumătate (deci sub durata așa-numitei ”memorii colective” care ar fi putut amprenta durabil profilul etno-cultural) și, poate cel mai important, n-a dispus de o zestre cultural-civilizațională de natură să exercite o influență semnificativă în plan cultural-lingvistic. Aici mai trebuie adăugat și faptul că, în pofida unor prejudecăți care subzistă încă în istoriografie, teritoriul de sinteză străromână a dispus neîntrerupt și în integralitatea sa de structuri socio-organizaționale de natură protostatală (chiar cu unele, deloc neglijabile, manifestări de statalitate propriu-zisă)[25], pe toată durata mileniului I, fapt care a

---

[23] De o consistență cultural-lingvistică mult mai redusă, specifică condițiilor etno-istorice din bazinul Crimeei, pierdută prin competiția cu romeica (greaca postlatină), în condițiile în care Constantinopolul bizantinizat își exercita aici în mod direct influența.

[24] Hegemonia exercitată de Imperiul de Constantinopol asupra arealului de manifestare a străromânei a fost continuă, în mileniul I, sub aspect civilizațional (inclusiv economic și religios) și discontinuă, dar cu mari pasaje de manifestare, sub aspect politico-administrativ.

[25] Problematică analizată de autor în articolele *Un Litovoi înainte de Litovoi?* (în Acta Centri Lucusiensis, nr. 3A/2015, Ed. CSDR Lucus Timișoara, pg. 37-44), *Instituții protostatale daco-române din epoca migrațiilor (I). Un ducat de la gurile Dunării*”, (în”Rigoare-Adevăr-Valoare: Omagiu prof. univ. dr. Radu Păiușan”, Narai, Eusebiu (coord.), Ed. Universității de Vest Timișoara, 2017, pg. 58-79), *Instituții protostatale daco-române din epoca migrațiilor (II).* ***Ducatul ”Irtim”*** (în Quaestiones Romanicae nr. V, Ed. Universitatea de Vest Timișoara & Universitatea Szeged, Ed. Jate Press Szeged, pg. 672-678), *Instituții protostatale daco-române din epoca migrațiilor (III).* ***Ducatul Gyla*** (în Acta Centri

contribuit de asemenea la consolidarea și omogenitatea profilului lingvistic latinofon.

Fără îndoială, chiar și dacă s-au petrecut desincronizat cu jumătate de mileniu, cele două procese de sinteză cultural-lingvistică au interferat într-o mare măsură. Dar și sub acest aspect, modelului tradițional de analiză îi sunt necesare numeroase corecții, unele de principiu, altele de detalii, însă nu lipsite de semnificații, dintre care ne vom opri, acum, doar la un element îndeobște ignorat: raportarea la unul și același substrat. Este un fapt de necontestat că, la orizontul de timp al declanșării sintezei protoslave, limba geto-dacă intrase în faza ireversibilă a extincției. Așa stând lucrurile, este de neînțeles insistența cu care numeroși cercetători persistă în prejudecata de a explica elemente vădit aparținătoare substratului autohton (pentru daco-română) prin apelul la terminologia slavă, chiar și atunci când elementele de lexic în cauză sunt atestate în scris cu secole înainte de contactul reciproc. Dar, dacă geto-daca nu avea cum (și mai ales nu avea când) să împrumute ceva din încă neexistentul idiom protoslav[26], cu totul altfel stau lucrurile când analizăm traseul invers al circulației cuvintelor. Probabilistic cel puțin, situațiile în care noul idiom protoslav a preluat elemente ale substratului geto-dac trebuie să fi fost mult mai frecvente, fie și doar pentru că sinteza slavă a angrenat și unele regiuni periferice ale ansamblului cultural-lingvistic nord-tracic: părți consistente ale formațiunilor costobocilor, carpilor și tyrageților în mărginimea nordică, de contact nemijlocit, respectiv, o mare parte a ansamblului tracilor sudici, asupra cărora procesele de elenizare și romanizare au fost concurente și frecvent bulversate de factori disturbanți (precum intruziunile

---

Lucusiensis, nr. 5A/2017, Ed. CSDR Lucus Timișoara, pg. 33-42) și *Harta politică a secolului Zece în bazinul carpato-dunărean* (în curs de apariție).

[26] Obiecției că în limba geto-dacă ar fi putut intra elemente din idiomurile vorbite de populațiile precursoare ale sintezei slave îi răspundem cu observația că acestea se aflau în relație de vecinătate, deci și de *continuum* lingvistic cu aspectul nord-tracic, astfel că – dincolo de particularitatea că ne aflăm în fața unei situații pur teoretice – avem obligația de a analiza în prealabil posibilitatea, mult mai consistentă, ca elementele în cauză să aparțină ambelor arii lingvistice ca moștenire dintr-un substrat comun.

celtice din veacurile IV-III î.Hr. – pentru elenizarea clasică, respectiv, instalarea periodică, în cele aproape opt secole de apartenență neîntreruptă la Imperiul Roman, a unor mase compacte de populații alogene – pentru romanizarea clasică), conducând la o favorizare a conservării substratului. Chiar și în această situație, analizele au a acorda prioritate, în ierarhia instrumentării ipotezelor de lucru, prezumției apartenenței la un substrat comun.

Mai zăbovim asupra unei diferențieri de mecanism sincretic. Fapt bine cunoscut, străromâna s-a dezvoltat prin individualizare treptată dintr-o limbă-etalon – latina – care a rămas vreme de aproape un mileniu, în prima fază a existenței sale, și referința culturală imediată; mecanismele de diferențiere au fost, în acest caz, particularizările regionale (inclusiv cele generate de reactivarea unor elemente de vocabular, gramatică și semantică specifice substratului preroman), conservatorismul (nepreluarea inovațiilor din latina universală, mai ales în condițiile de după fragmentarea[27] contactelor cu aceasta), absorbția unor elemente din limbile populațiilor alogene (în cadrul cărora, desigur, contactele cu limbile slave și-au avut partea lor privilegiată, mai ales după instituirea slavonei ca limbă de cult în periferia sudică a străromânei/ptororomânei) și, deloc pe ultimul plan, inovațiile interne. În schimb, protoslava s-a constituit prin agregarea într-o *lingua franca* a mai multor idiomuri ajunse în contact, mai mult sau mai puțin tributare unui substrat comun, aspect care i-a făcut pe mulți exegeți să se întrebe dacă se poate vorbi efectiv de existența acesteia ca o limbă naturală, de certă existență istorică și cât de cât unitară, ori nu cumva ne aflăm în fața unui simplu construct teoretic, care valorifică un ansamblu altminteri consistent de limbaje între un set de idiomuri apărute în condiții cultural-istorice comune și adiționate unele cu altele într-un *continuum* lingvistic parțial. La acest context se adaugă și un mecanism artificial (aici, în sens de construct, nu de oponență cu naturalul) de stimulare a procesului de sinteză protoslavă, asimilabil

---

[27] Vorbim despre o fragmentare și nu despre o întrerupere, deoarece contactele, în sens limitativ, cu exponenți ai comunităților de limbă latină n-au încetat complet niciodată.

strategiilor culturale/sociotehnologice: elaborarea unei scrieri specifice acestei noi realități lingvistice[28] (scriere care a contribuit prin ea însăși la accelerarea și omogenizarea complexului socio-comunicațional protoslav), ca o consecință imediată a adoptării oficiale a creștinismului de către mai multe populații slave, și, în imediata succesiune a acestei revoluții culturale, decizia conducerii politice și ecleziastice a Țaratului de Preslav, adoptată în anul 893, de a ridica slavona la rangul de limbă de cult și administrație[29]. Nu este deloc lipsit de semnificații faptul că această decizie, cu consecințe majore asupra întregului climat spiritual macroregional (ea face parte dn suita cezurilor care a condus la Marea Schismă din 1054), s-a făcut prin referință directă la străromână, în confruntarea dintre cei doi poli de putere globală ai epocii, Roma și Constantinopol, în raport cu care noul stat creștin bulgar era obligat să se alinieze. Astfel, în corespondența dintre împăratul Mihail al III-lea de Constantinopol și Papa Nicolae I, din anii 865-866, pe tema creștinismului bulgar, basileul de Constantinopol desemnează limba vorbită majoritar în regiunea Dunării de Jos, de descendență latină, ca fiind ”barbară și scitică”[30], fapt respins de suveranul pontif, care amintește, în context, că în această parte a lumii, creștinismul era deja instalat, în expresia sa latină[31]. Opțiunea pentru Constantinopol (care, amintim, a provocat în statul bulgar, în primăvara anului 866, o mare răscoală a elementului latinofon, fidel orientării spre Roma, soldată cu lichidarea elitei acestuia și a celor 52 de reprezentanți ai săi în consiliul regal[32]) a însemnat și decăderea străromânei/protoromânei de la rang de limbă alternativă de administrație la rang de idiom tolerat în periferia sudică a ariei sale de sinteză, context care a accelerat slavizarea/bulgarizarea efectivă, inclusiv sub aspect cultural-lingvistic, a teritoriilor sud-dunărene.

---

[28] Alfabetul zis glagolitic, elaborat de frații Chiril și Metodiu în perioada 863-885, în Moravia Mare, dar adoptat oficial doar o generație mai târziu, cu o serie de ajustări nu lipsite de semnificație, în Țaratul de Pliska/Preslav (Bulgar).
[29] Marțian 2006, pg. 78, Dimitrov 2010, pg. 51.
[30] Hussey 1986, pg. 77.
[31] Madgearu 1986, pg. 319 și urm.
[32] Curta 2013, pg. 113, Todorov 2010, pg. 182-183.

Dar, chiar și făcând abstracție de aceste conflicte culturale, afirmația că protoslava constituie o sinteză cultural-lingvistică antisimetrică romanizării – altfel spus, o reacție la romanizare – rămâne pe deplin valabilă.

Bibliografie esențială:

Bărbulescu 2010

Bărbulescu, Mihai, *Cultură și religie*, în Protase, Dumitru, Suceveanu, Alexandru (coord), ”Istoria Românilor”, vol II ”Daco-Romani, romanici, alogeni”, ediția a II-a revăzută și adăugită, Academia Română, Ed. Enciclopedică, București, pg. 229-262

Curta 2013

Curta, Florin, *Gift-giving and Violence in Bulgaria and Poland. A Comparative Approach to Ruling Strategies in the Early Middle Ages*, în Mozdzioch, Slawomir, Wiszewski, Przemyslaw (ed.), ”Consensus or Violence? Cohesive Forces in Eary and High Medieval Societies (9th-14th c.)”, Ed. Institute of History at the University of Wroclaw, pg. 113-144

Dimitrov 2010

Dimitrov, Ivan Zhelev, *Bulgarian Christianity*, în Parry, Ken (ed.), ”Eastern Christianity”, Ed. Wiley-Blackwell, pg. 47-72

Hussey 1986

Hussey, J.M., *The Ortodox Church in the Byzantine Empire*, Ed. Oxford University Press, New York

Iordanes 1986

Iordanes, Getica, Popa-Lisseanu, Gh. (trad., ed.), Drăgan, J.C. (pref.), Ed. Nagard, Roma

Jiricek 1911

Jiricek, Konstantin, *Geschichte der Serben/The history of the Serbs*, în ”Geschichte der Europaischen Staaten”, nr. 38, Perthes, F.A. (ed.), Gotha

Madgearu 1986

Madgearu, Alexandru, *Românii în secolul al IX-lea în lumina scrisorii papei Nicolae I către împăratul Mihail III*, în ”Studii și cercetări de istorie veche și arheologie”, nr. 37/4, Ed. Institutul de Istorie ”N. Iorga” al Academiei Române, București, pg. 318-325

Marțian 2006

Marțian, Sorin, *Biserica pe teritoriile fostelor provincii dacice în secolele VII-XI*, Ed. Galaxia Guttenberg, Târgu Lăpuș

Protase 2010

Protase, Dumitru, *Romanizarea*, în Protase, Dumitru, Suceveanu, Alexandru (coord), ”Istoria Românilor”, vol II ”Daco-Romani, romanici, alogeni”, ediția a II-a revăzută și adăugită, Academia Română, Ed. Enciclopedică, București, pg. 163-172

Protase 2010-a

Protase, Dumitru, *Populația autohtonă în Dacia postromană (anul 275-secolul al VI-lea)*, în Protase, Dumitru, Suceveanu, Alexandru (coord), ”Istoria Românilor”, vol II ”Daco-Romani, romanici, alogeni”, ediția a II-a revăzută și adăugită, Academia Română, Ed. Enciclopedică, București, pg. 667-719

Sanie 2010

Sanie, Silviu, *Moesia nord-dunăreană și nord-pontică*, în Protase, Dumitru, Suceveanu, Alexandru (coord), ”Istoria Românilor”, vol II ”Daco-Romani, romanici, alogeni”, ediția a II-a revăzută și adăugită, Academia Română, Ed. Enciclopedică, București, pg. 403-431

Simocata 1985

Teophilact din Simocata, *Istorie bizantină. Domnia împăratului Mauricius (582-602)*, Mihăiescu, Haralambie (trad., ed.), Ed. Academiei RSR, București

Todorov 2010

Todorov, Boris A., *Coercition and reconciliation: The Roman mission of AD 866/7 and the internal conflicts in Bulgaria*, în Stepanov, Tsvetelin, Kazakov, Georgi (ed.), ”Medieval Christianitas – Different Regions, Faces, Approaces”, Ed. Medievalia Christiana, Sofia

Webografie:

Ptolemeu 1

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/e/gazetteer/periods/roman/_texts/ptolemy/home.html , 10.01.2018

RELATIONSHIPS BETWEEN THE GETO-DACIAN, FORE-ROMANIAN AND PROTO-SLAVIAN LANGUAGES. MARGINAL NOTES TO A THEORETIC MODELLING

Abstract

Keywords: *romanization, slavization, substrate, ancient Romanian, protoslavic*

In the first half of the first millennium, the eastern macro-region of Europe experienced two great cultural and linguistic syntheses - Romanization and Slavization - which were reported to each other as antisymmetric and partly competing processes, but which lagged with a gap between them for about five centuries. On the synthesis area of the ancient Romanian, the two syntheses were also reported on the same linguistic substrate.

VERBUL CREATOR

LIVIUS PETRU BERCEA
Universitatea Europeană „Iosif Constantin Drăgan”, Lugoj

Cuvinte-cheie: *a fi, Vechiul Testament, Noul Testament*

Rândurile de mai jos sunt strict ale unui filolog. Ale unui filolog care a citit (citește) **Biblia.** Precizarea e necesară; mărturisesc că am citit **Biblia,** în primul rând, cu ochiul filologului, încercând să descopăr sensurile mai puțin evidente ale textului, să „văd” (mai ales) dincolo de litera strictă (și restrictivă, uneori, din punct de vedere semantic) a expresiei foarte sugestive din paginile **Cărții Cărților**. Surprizele de „dincolo de cuvânt” (după expresia profesorului G. I. Tohăneanu) au fost și sunt încă destule, dar în rândurile care urmează mă opresc asupra unui singur termen. Acesta dă textului biblic semnificații și simetrii impresionante, prin profunzimea situațiilor pe care le acoperă. E vorba de apariția în două contexte a verbului **a fi**, unul dintre cele mai frecvente cuvinte în existența noastră și unul dintre cele mai încărcate semantic lexeme din vocabularul limbii române (pentru ultima afirmație, v. DEX, s. v.).

La începutul *Vechiului Testament,* după ce a creat, tot prin cuvânt, cerul și pământul, Dumnezeu a zis: „**Să fie** lumină. Și a fost lumină” (Fac., 1, 3, s.n.; citatele sunt reproduse după: **Biblia** sau **Sfânta Scriptură.** Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2008). Voința Divinității s-a concretizat după ce a rostit o poruncă, *să fie* (= să se facă, să existe, să apară), în care verbul la imperativ este nucleul gestului care formează esența primei zile a creațiunii, despărțirea luminii de întuneric. Dumnezeu percepe lumina drept „bună” (Fac., 1, 4) și acesta este semnul că glasul

Divinității n-a răsunat în van. *Vechiul Testament* este, în litera sa esențială, o istorie a omenirii (poate a pământului, nu pun semnul egalității între cele două entități) de la crearea sa până la apariția semnului cert (în *Noul Testament*) că Dumnezeu nu și-a părăsit creația de început, omul, oricâte păcate ar fi avut, pentru că zămislirea primului om s-a făcut după chipul și asemănarea Tatălui și era imposibil să se stingă de tot în omenire scânteia divină; însuși Domnul nu putea concepe o asemenea decădere a omului. Acest **să fie** este simbolul creației, este dovada (mai ales, lingvistică) certă că totul, de la cosmic la terestru, s-a făcut prin puterea cuvântului. Dincolo de faptul că în limbajul de azi verbul **a fi** reprezintă, pentru multe contexte, nucleul expresiei cotidiene, el (verbul) trebuie pus în relație directă cu **voința**, primul „exemplu" fiind chiar cel al Divinității, a cărei voință are ca suport verbal acest cuvânt: „a fi". Și încă ceva. Lumina, cea dintâi creație divină, este materială, chiar dacă pentru om nu e „palpabilă" , pe când întunericul este o stare informă, nediferențiată, primordială. E interesant (din perspectiva fizicii !) că lumina generată de o sursă poate străpunge întunericul, dar nu se poate concepe o „fâșie" de întuneric care „să biruie" lumina, să devină un reper, o modalitate de orientare. După câte știu (poate mă înșel !), nu se poate „genera" prin mijloace materiale vreun fascicol de întuneric, prin care să fie „biruită" lumina. Despre odiseea stelară a luminii vorbește suficient poemul eminescian **La steaua ..**. O sursă de lumină poate fi călăuzitoare în bezna nopții, deci te poate duce pe căi bune. Spațiile cosmice sunt măsurate în ani-lumină. Așadar, **lumina** este factorul primordial care guvernează lumea și viața și sigur cu această finalitate a fost concepută.

Simetric, oarecum, la începutul uneia dintre cele patru Evanghelii din *Noul Testament* (*Sfânta Evanghelie după Luca*), doar acolo, evanghelistul narează momentul în care îngerul Gavriil vestește Fecioarei că a fost aleasă de Divinitate să dea naștere Celui Care va deveni „Lumina lumii", Mântuitorul. Scena, în simplitatea (dar și în tragismul opțiunii Fecioarei) este impresionantă datorită luptei dintre „credință, ascultare" și moralitatea exterioară, pe care lumea de atunci o avea drept reper al existenței. Iată textul: „Iar în a șasea lună a fost trimis îngerul Gavriil de la Dumnezeu într-o cetate

din Galileea al cărei nume era Nazaret, // Către o fecioară logodită cu un bărbat care se chema Iosif, din casa lui David, iar numele fecioarei era Maria. // Și intrând îngerul la ea, a zis: Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine. Binecuvântată ești tu între femei ! // Iar ea văzându-l, s-a tulburat de cuvântul lui și cugeta în sine: Ce fel de închinăciune poate să fie aceasta ? // Și îngerul i-a zis: Nu te teme, Marie, căci ai aflat har la Dumnezeu. // Și iată vei lua în pântece și vei naște fiu și vei chema numele Lui Iisus. // Acesta va fi mare și Fiul Celui Preaînalt Se va chema și Domnul Dumnezeu Îi va da Lui tronul lui David, părintele Său. // Și va împărăți peste casa lui Iacov în veci și Împărăția Lui nu va avea sfârșit. // Și a zis Maria către înger: Cum va fi aceasta, de vreme ce eu nu știu de bărbat ?// Și răspunzând, îngerul i-a zis: Duhul Sfânt se va pogorî peste tine și puterea celui Preaînalt te va umbri; pentru aceea și Sfântul care Se va naște din tine, Fiul lui Dumnezeu Se va chema. // Și iată, Elisabeta, rudenia ta, a zămislit și ea fiu la bătrânețea ei, și aceasta este a șasea lună pentru ea, cea numită stearpă. // Că la Dumnezeu nimic nu este cu neputință. // Și a zis Maria: Iată roaba Domnului. **Fie** mie după cuvântul tău ! Și îngerul a plecat de la ea" (Luc. 1, 26-38). Citatul de dimensiuni mai mari a fost necesar pentru a se percepe în detaliu drama Mariei. Ce fel de veste îi poate da un străin apărut din senin în casa ei ? Din moment ce ea „nu știe de bărbat", cum va putea să rămână însărcinată ? Învinge totuși credința și supremația Legii din Vechiul Testament, din perspectiva moralei (fecioara se declară „roaba Domnului"), și Maria, nebănuind încă, dar intuind imensa responsabilitate pe care i-a rezervat-o Divinitatea, acceptă situația, tot prin verbul **a fi** la imperativ (de fapt, un conjunctiv cu valoare de imperativ), „**Fie** mie după cuvântul tău !", sintagmă care devine semnul începutului lumii noi, o nouă „lumină", căci, potrivit spuselor îngerului, „la Dumnezeu nimic nu este cu neputință". Pe de altă parte, obținerea consimțământului Fecioarei de a-L purta în pântece pe Mântuitor este garanția că Fiul omului va fi în egală măsură Dumnezeu, deci Divinitate neștirbită. Cum altfel „a gândit" Atotputernicul , atunci când s-a hotărât să ceară „acceptul" unei muritoare pentru a-Și trimite în lume vestitorul de viață nouă ? De fiecare dată este prezent **cuvântul,** care ia ființă, se concretizează,

prin utilizarea aceluiași verb: **a fi**, la același mod, dar prima dată în „calitate” de dispoziție creatoare, poruncă, iar a doua oară ca acceptare conștientă, asumată. Nu poate fi vorba, în fragmentul de mai sus de o atitudine concesivă a Mariei (cum ar părea la prima vedere). Nu putea să facă un pământean fraged, oricât de inocent sau inconștient ar fi , „concesii” Divinității. E vorba aici de acceptarea uriașei răspunderi pe care o presupune un asemenea gest.

Rămâne, filologic, interesantă și importantă această similitudine lexico-sintactică, un paralelism unificator al textului biblic, generator, de fiecare dată, de **Lumină** (materială și spirituală), o dovadă în plus că **lumina** și **existența** sunt și trebuie să rămână entități nedespărțite, indivizibile, din moment ce au aceeași sursă: cuvântul divin. Iar cele gândite anterior aparțin nu unuia cu pregătire și vocație teologică, ci unui filolog.

THE VERB OF CREATION

Abstract

Keywords: *to be, Old Testament, New Testament*

The autor finds important similarities between the *Old Testament* and the *New Testament* regarding the role and signification of the verb **to be** perceived as a fundamental element of the divine act of creation.

PLEONASMUL ȘI TAUTOLOGIA NU SUNT SINONIME

I. FUNERIU
Universitatea „Aurel Vlaicu”, Arad

Cuvinte.cheie*: pleonasm, tautologie, gândire, stagnare, progres, neologism, eroare de limbaj, redundanță*

Studiile de lingvistică, estetică, filozofie şi logică au evidențiat un fapt general, altfel destul de simplu: anume că nu întotdeauna redundanța este condamnabilă şi că, de multe ori, ea este în firea lucrurilor; în consecință, expresia lingvistică o exploatează fără complexe, întrucât o redundanță la un anumit nivel încetează a mai fi redundanță la alt palier. Dicționarele – cele mai multe – ignoră această premisă atunci când definesc tautologia, apropiind-o, uneori până la identificare, de pleonasm şi plasând-o, astfel, în categoria erorilor de limbaj.

Dicționarul de neologisme: „repetarea inutilă, cu alți termeni, a aceleiaşi idei; pleonasm”; *Dicționarul de termeni literari*: „greşeală de stil care constă în repetarea inutilă a aceleiaşi idei formulată cu alte cuvinte”; DEX-ul este în vizibil progres, căci el recunoaşte nonidentitatea termenilor unei tautologii şi, prin aceasta, „înaintarea” gândirii: „fenomen sintactic care constă în repetarea unor cuvinte cu acelaşi sens, dar cu funcții diferite, marcate de obicei prin deosebire de intonație”. Cel mai popular dicționar al nostru menține totuşi ideea că tautologia ar fi o redundanță, un pleonasm: „greşeală de limbaj care constă în repetarea inutilă a aceleiaşi idei […], cerc vicios” etc.

Într-o teză de doctorat consacrată tautologiei (*Funcții retorice ale tautologiei. Contribuții la o retorică a tautologiei,* până în

prezent nepublicată)[1], Mircea Breaz prezintă un inventar al formulărilor lexicografice conform cărora tautologia ar fi o greşeală ce trebuie evitată (*eroare semantică, accident semantic, greşeală lexico-gramaticală, viciu de exprimare, vorbire parazitară, cuvinte de umplutură, şablon, clişeu de exprimare, truism* etc.).

Din păcate, definiţiile lexicografice se perpetuează rutinier, ignorând progresele realizate de cunoaştere, mai cu seamă când este vorba de lexeme aparţinătoare domeniului terminologic[2]. În cazul tautologiei, cercetările din ultimii ani au disecat chestiunea, combătând identificarea ei cu pleonasmul. Theodor Hristea: „…spre deosebire de pleonasm (care constituie, cel mai adesea, o greşeală de exprimare), tautologia este un procedeu stilistic, care necesită încă multe clarificări şi o mai precisă delimitare de fenomenele lingvistice înrudite”[3].

Definiţiile lexicografice conform cărora, în cazul tautologiei, gândirea stagnează au fost demolate cu argumente îndreptate împotriva simplificării şi confuziilor nepermise, certificând faptul că numai pleonasmul este o eroare de limbaj, în timp ce tautologia este întruparea unei operaţii intelectuale; structură raţională aşadar, tautologia porneşte de la premise acceptate şi înaintează către concluzii inedite, neaşteptate, dar autentice şi, prin urmare, valabile.

---

[1] Comentariile mele pornesc de la ideile avansate de autor în această teză, pe care le-am interpretat în manieră personală, aplicându-le asupra unor texte literare. Vezi capitolul *Pleonasm* versus *tautologie*, în *Reflecții filologice,* Arad, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, 2008, p. 81–91, asupra căruia am revenit cu câteva corecțiuni și emendări.

[2] Un exemplu din domeniul versificației: toate studiile de specialitate din ultimii 50 de ani au relevat faptul că ritmul iambic nu reprezintă o suită metronomică alcătuită dintr-o silabă neaccentuată şi una accentuată (cum greşit susțineau tratatele de poetică din veacul al XIX-lea); cu toate acestea, în MDA (2003), citim că *iambul* este „un picior metric în care prima silabă este neaccentuată şi cea de-a doua accentuată”! Aceeaşi desincronizare față de progresele ştiinței prozodice persistă la articolul despre *troheu.*

[3] Theodor Hristea, *Structuri pleonastice în presa românească actuală*, în vol. *Stil şi limbaj în mass-media din România,* Iaşi, Editura Polirom, p. 161. Cf. şi Ștefan Munteanu, *Tautologii şi pleonasme*, în *Cuvânt şi cultură*, Timişoara, Editura Amphora, 2000, p. 162 ş.u.

Tautologia împinge gândul şi reflecţia mai departe decât aparenţa de stagnare pe care ţi-o poate sugera expresia ei verbală.

Dacă, printr-un miracol SF, Jean Paul Sartre ar putea fi pus la curent cu cercetările recente în domeniu, atunci şi-ar renega cu siguranţă propriile cuvintele – atât de sarcastice, credea el! – adresate criticilor literari: „…tout se passe pour eux comme si la littérature tout entière n'était qu'une vaste *tautologie* [s.n.] et comme si chaque nouveau prosateur avait inventé une nouvelle manière de parler pour rien dire". Citatul acesta are scopul de a ilustra reducţionismul definiţiilor lexicografice şi repercusiunile acestui mod de a privi lucrurile asupra mentalului colectiv, servindu-se de un caz notoriu: Jean Paul Sartre, victimă celebră din palmaresul unui biet articol de dicţionar[1].

Împrejurări biografice din cele mai neaşteptate mi-au stârnit nedumerirea, dar şi curiozitatea deteminându-mă să reflectez asupra chestiunii încă înainte de a apuca să privesc lucrurile din perspectivă, să-i zicem: profesională; le evoc aici, pentru că au legătură cu subiectul nostru, dar acest lucru se va vedea abia mai la vale.

O amintire din copilărie m-a urmărit multă vreme cu puterea unei obsesii; văzusem un film italian din a cărui anecdotică nu mai reţin decât faptul că în urma unor reglări de conturi un mafiot a fost împuşcat. Ţin minte însă exact dialogul dintre mafioţii rămaşi în viaţă:

– Giuseppe è morto!

– Ma come è morto?

– Morto definitivo...

Vexat aproape de absurdul sintagmei argotice *morto definitivo,* l-am provocat pe profesorul meu de franceză (care ştia italieneşte) să-mi explice cum este posibil să mori şi altfel decât definitiv. A calificat replica din film drept o mare prostie, comentând-o superior: „moartea-i moarte, mortu-i mort. Şi cu asta, basta!". Mult mai târziu,

---

[1]*Le Trésor de la Langue Française Informatisé*: „Procédé rhétorique ou négligence de style consistant à répéter une idée déjà exprimée, soit en termes identiques (ex. *au jour d'aujourd'hui*), soit en termes équivalents (*monter en haut*). Synon. *pléonasme*". Cf. http://atilf.atilf.fr

citindu-l pe Haraucourt, am înțeles că poți muri puțin: „partir, c'est mourir un peu", sau, citindu-l pe Horatius, că poți să nu mori chiar de tot: „non omnis moriar, multaque pars mei vitabit libitinam"; încetul cu încetul am ajuns să mă gândesc că, prin tautologia: „moartea-i moarte, mortu-i mort", accentuată de vehemența cvasitautologică „şi cu asta, basta", profesorul meu nu făcea altceva decât să justifice replica mafiotului, deşi el intenționa, precum mai înainte Jean Paul Sartre, s-o persifleze: adică „l-au omorât, nu mai e nimic de făcut". Şi aceasta pentru că tautologiile (*copilu-i copil, omu-i om*), sunt consecința unor procese mentale în mişcare, în cadrul cărora gândirea porneşte de la indicarea conceptului şi ajunge la explicarea lui. Este evident că puțini vorbitori, chiar dintre cei instruiți, precum lexicografii, conceptualizează progresul gândirii în desfăşurarea tautologiei; dar tot atât de evident este faptul că orice *homo loquens* „simte" că termenii tautologiei au funcții gramaticale diferite, iar acest lucru se reflectă prompt în expresia verbală, unde tratamentul diferențiat al accentuării celor doi termeni (subiectul şi predicatul) este o realitate de necontestat; vorbitorii intuiesc acest lucru, dovadă că beneficiarul ictusului principal e chiar numele predicativ, care nu identifică, ci *califică*. (*copilul e naiv*, *omul e superior*, sau, după caz, *omul e supus greșelii* etc.)

De altfel, cu simțul lor lingvistic recunoscut, scriitorii exploatează expresivitatea tautologiei în cele mai variate împrejurări. De la idilica urare – îndreptată către „juna Rodică" – a sămănătorilor lui Vasile Alecsandri:

S-ajungi mireasă, s-ajungi crăiasă!
Calea să-ți fie numai cu flori,
Şi *casa casă*, şi *masa masă*
Şi sânul leagăn de pruncuşori!

până la dramatismul unor versuri din *Doina* lui Eminescu:

Vai de biet român săracul!
Îndărăt tot dă ca racul,
Nici îi merge, nici se-ndeamnă,
Nici îi este *toamna toamnă*,
Nici e *vară vara* lui
Şi-i străin în țara lui.

sau până la comicul caragialian din *O scrisoare pierdută*:

Grea *misie, misia* de poliţai… Şi conul Fănică cu coana Joiţica mai stau să-mi numere steagurile… Tot vorba bietei neveste, zice: „Ghiţă, Ghiţă, pupă-l în bot şi-i papă tot, că sătulul nu crede la ăl flămând… Zic: curat! De-o pildă, conul Fănică: *moşia moşie; foncţia foncţie; coana Joiţica coana Joiţica*: trai, neneaco, cu banii lui Trahanache… (luându-şi seama) babachii…”

O cvasitautologie cu totul specială, un fel de repetiţie lămuritoare, descoperim în „solilocul” lui Moş Nichifor Coţcariul, anume în vorbele sale de duh şoptite jupâneşicăi Malca, la ceas de noapte, în plin concert privighetoresc:

– De-acum, jupâneşică, dormi fără grijă, că acuş se face ziuă. Na, c-am stins focul şi am uitat să-mi aprind luleaua! Dar las’ că am scăpărători. *Bată-vă* pustia, privighitori, *să vă bată*, că ştiu că vă drăgostiţi bine!

Limbajul coţcăresc, al cărui echivoc e prezent la tot pasul este trădat, aici, de o transcriere neinspirată: *bată-vă* pentru [*’*]*tă-vă*. Dar, pentru a înţelege exact despre ce este vorba, sunt necesare câteva precizări de natură filologică. Povestioara *Moş Nichifor Coţcariul* a fost publicată prima oară în *Convorbiri literare* la 1 ianuarie 1877. În acelaşi an, câteva luni mai târziu, a apărut şi în broşură separată cu subtitlul: *Povestire glumeaţă*[1]. Între cele două „ediţii” există mici diferenţe de grafie, în general nesemnificative cu o excepţie totuşi care ne pune pe gânduri. În *Convorbiri literare* este:

– *Bată-vă* pustia, privighitori, *să vă bată*

în timp ce în broşură citim:

– *Tă-vă* pustia, privighitori, să vă bată.

La o privire superficială diferenţa este minimă şi fără importanţă. Totuşi, cunoscându-l mehenghi pe Creangă şi înclinat către echivocuri cu bătaie vag lascivă, înclin să cred că cea de-a doua

---

[1]Vezi *Ion Creangă, Opere* II, Ediţie îngrijită, note şi variante, glosar şi bibliografie de Iorgu Iordan şi Elisabeta Brâncuş. Studiu introductiv de Iorgu Iordan, Bucureşti, Editura Minerva, 1970, p. 221 ş.u. Această cu adevărat excelentă ediţie reproduce însă textul din *Convorbiri literare,* fapt asupra căruia suntem avertizaţi. În capitolul *Note şi variante* este menţionată, cu trimitere exactă, varianta din broşură : *Tă-vă*.

grafie nu este întâmplătoare şi că „amendamentul” textualist îi aparține scriitorului însuşi, fiindcă numai în formula a doua grafia *Tă-vă* trimite la două sensuri, ambele uşor deductibile din context. Abia în momentul în care cititorul este pregătit să-l acuze pe Creangă de ambiguități licențioase[1], scriitorul vine, cu decodarea tautologică: *să vă bată*, obligându-l pe lector să se „ruşineze” de ceea ce i-a putut trece prin minte. Aşa proceda scriitorul nostru la Junimea, aşa procedează şi cu cititorii săi. E de observat, aici, subtilitatea lui Creangă care împinge tacticos cât mai departe decodarea tautologică prelungind astfel suspansul prin inserția: *pustia, privighitori*. De altfel, *numai această a doua grafie* justifică subtilul comentariu călinescian[2]:

Scriitori ca Creangă nu pot apărea decât acolo unde cuvântul e bătrân, greu de înțelesuri, aproape echivoc şi unde experiența s-a condensat în forme nemişcătoare […]. Simple replici, repetate de veacuri, ajunse la o conciziune extremă, la o lustruire de cremene. Este cu desăvârşire exclus ca un autor obişnuit să aibă norocul să spună atât de simplu şi cuprinzător: „’Tă-vă pustia, privighitori, să vă bată…” Pentru asta trebuie să fii împins de la spate de milioane de țărani, să vorbeşti în graiul lor, să fii unul exprimând pe toți, absolut-obiectivul golit de orice umbră de egotism şi de orgoliu artistic, deşi nelipsit de simțul artei impersonale.

Această uşoară divagație textologică din final, pe tema „decodării tautologice”, dacă e citită în termeni rațional-semantici, se converteşte într-un argument *sui generis* în favoarea ideii că tautologia este departe de a fi o eroare de limbaj, cum o definesc prea multe dicționare atunci când o echivalează cu pleonasmul. Dimpotrivă, în conținutul expresiei tautologice reflecția (gândirea)

[1]Vezi Eugen Todoran, *Umorul şi ironia în opera lui Ion Creangă* în *Secțiuni literare,* Timişoara, Editura Facla, 1973, p. 40–86, unde sunt citate şi alte texte cuprinzând asemenea aluzii echivoce. La un moment dat, referindu-se la alte texte de aceeaşi natură, autorul face o remarcă ce se potriveşte perfect şi citatului nostru: „Expresia echivocă este anume căutată pentru a da observației o formă mai corosivă, mai potrivită cu intențiile satirice ale povestitorului” (p. 60).

[2]G. Călinescu, *Ion Creangă*: *viața şi opera,* Bucureşti, Editura pentru literatură, 1964, p. 154.

nu stagnează, ci e o desfăşurare mentală în plină vervă şi progres, care înaintează către adâncirea cunoaşterii.

PLEONASM AND TAUTOLOGY ARE NOT SYNONYMS

Abstract

Key words: *pleonasm, tautology, thinking, stagnation, progress, neologism, language error, redundancy*

The author comes to the conclusion that speakers tend to consider that pleonasm and tautology are one and the same thing. In this article, the author forwards a semantic clarification of the two terms on a gnoseological basis: in the case of pleonasm, it is found that thinking stagnates (remains the same, adds nothing), despite the verbal inflation (e.g. *a conlucra împreună* / in English "to co-operate together/to collaborate together"), while in the case of tautology, thinking seems to progress (*a child is a child* = "the child is innocent"). Pleonasm, therefore, is a language error which must be eradicated, while tautology should be accepted as the expression of a valid thinking.

PROBLEMATICA PLEONASMULUI ÎN RÂNDUL GRADELOR DE COMPARAȚIE DE ORIGINE LATINĂ

FLORIN GHERHEŞ
Masterand, Universitatea de Vest din Timişoara

Cuvinte-cheie: *grade de comparație; uz impropriu; pleonasm; vocabular; aspecte lexicale, presă.*

Dacă se are în vedere expunerea unui conținut destinat publicului larg, limbajul, exprimarea, dar și respectarea normei sunt o condiție *sine qua non* de care autorul trebuie să țină seama cu strictețe. Mass-media a cunoscut, odată cu apariția și dezvoltarea tehnologiei, o extindere foarte rapidă. Consecințele acestei dezvoltări au fost diverse: dincolo de influențele sociale sau politice, difuzarea de informație în masă a făcut posibilă și antrenarea unor schimbări la nivel lingvistic.

Este necesară, așadar, existența unor cercetări cât mai ample (lucrări care să prezinte demonstrații pertinente în vederea identificării și explicării abaterilor existente). Prin urmare, prezența unor astfel de lucrări este imperios necesară în vederea menținerii unui echilibru între uz și ceea ce numim *limbă literară*.

Articolul de față își propune studiul unor situații concrete de folosire improprie a limbii: sunt urmărite fapte de limbă care ridică discuții în ceea ce privește în primul rând semantica, iar mai apoi probleme cu referire la morfosintaxă și ortografie – toate acestea aplicate gradelor de comparație de origine latină. Consultând diverse lucrări din sfera lingvisticii (lucrări normative, lexicografice etc.), s-a urmărit demonstrarea unor ipoteze în vederea semnalării unor abateri, adesea făcute inconștient, de către autorii de articole din

presa online. Aceste abateri sunt expuse, demonstrate – pornindu-se de fiecare dată de la etimologia termenilor discutați, iar mai apoi combătute prin prezentarea unei variante corecte din punct de vedere a semanticii lor.

A. Pleonasmul întâlnit la nivelul gradelor de comparație neologice de origine latină

În ceea ce privește gradele de comparație ale adjectivului, există un inventar de termeni neologici de origine latină care, în semantica lor, cunosc deja gradul de intensitate comparativ sau superlativ. Din moment ce aceste nuanțe sunt deja existente, lexemul surprinzând ideea de raportare la o altă unitate, nu este necesară utilizarea morfemelor de intensitate de tipul „mai”, „mai puțin”, „cel mai”, „cel mai puțin”, „foarte”, „prea” ș.a.m.d. . Eroarea semnalată la acest nivel constă tocmai în existența unor astfel de construcții care încarcă din punct de vedere semantic acești termeni.

Ar fi de menționat totodată și discordanța în primul rând la nivel etimologic. În ceea ce-i privește originea, morfemul comparativ *mai*, conform lucrării *Mic dicționar enciclopedic*: „MAI (lat. magis) adv. Servește ca instrument gramatical pentru formarea comparativului și, precedat de «cel, cea», a superlativului relativ”[1]; el este fără îndoială un lexem moștenit din latină, dovadă a acestor fapte fiind transformările fonetice pe care le-ar fi suferit („Lat. MAGIS, devenit **mais*, **mas* și mai târziu *mai”*[2]). Eroarea pe care o vom semnala constă tocmai în asocierea acestui cuvânt moștenit cu un neologism care a intrat mai târziu în limbă și care nu a fost supus transformărilor fonetice.

În ceea ce privește adjectivele pe care le vom aduce în discuție, acestea dispun deja de morfemul comparației, doar că într-o altă formă. Limba latină reprezintă mai degrabă un idiom sintetic decât

---

[1] ****Mic dicționar enciclopedic*, Ediția a III-a, revizuită și adăugită, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, s.v..

[2] I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine,* București, Editura Paralela 45, 2003, s.v..

analitic, fapt pentru care marcarea categoriilor gramaticale se face prin alipirea unor morfeme decât prin poziționarea lor proclitică și despărțirea prin blanc.

Trebuie menționat faptul că latina dispunea de două metode de formare a comparativelor: cea cu sufixul *-ior* la masculin și feminin, respectiv *-ius* pentru neutre (gradul comparativ de superioritate), iar sufixul *-issimus, -issima, -issimum* pentru superlativul relativ de superioritate și cel absolut (aceasta fiind varianta mai veche) și metoda analitică prin adăugarea adverbului *magis* sau *plus* în fața adjectivelor pentru comparativul de superioritate și *maxime, ualde, sane, admodum, omnino, plane, apprime* etc. pentru cel superlativ relativ de superioritate și superlativ absolut (aceasta fiind varianta mai târzie de intensificare a adjectivelor latinești). Norma literară recomanda varianta sintetică, însă, datorită unor dificultăți în pronunțare, s-a recurs la o metodă care ar facilita pronunția și scrierea lor (este cazul adjectivelor terminate în -*eus*, -*uus*, *ius*). Apariția acesor forme analitice a făcut posibilă coexistența ambelor variante de intensificare ale adjectivelor, existând astfel atestări atât de forme sintetice, cât și analitice. În vreme ce limbile neolatine din centrul Romaniei au preferat morfemul *plus* pentru formarea gradelor de comparație, latina dunăreană și cea iberică au optat pentru conservarea lui *magis*[3].

Este de precizat, de exemplu, și situația adjectivelor neregulate: *bonus, malus, magnus, parvus, multus*. Aceste adjective nu funcționează după regula standard, cunoscând actualizări unice: *melior, -ius; peior, -ius; maior, -ius; minor, -nus; plus, pluris; plures, -a*, pentru comparativul de superioritate, respectiv: *optimus, -a, -um, pessimus, -a, -um, maximus, -a, -um, minimus, -a, -um, plurimus, -a, -um*, pentru superlativul relativ și absolut[4].

Cu privire la forma *superior,* o utilizare eronată poate fi găsită în articolul *Aspecte ale moralității în viziunea lui N. Hartmann* (Prof. drd. Diana Silaghi): „cu cât principiul este **mai superior**, cu atât el

---

[3]Vezi I. Fischer, *Latina dunăreană. Introducere în istoria limbii române*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985, p. 98-99.
[4]*Ibidem,* p. 52.

este mai condiționat"[5]. Utilizarea improprie a adjectivului *superior* aici, după cum s-a menționat și mai sus, constă întocmai în alăturarea adverbului-morfem *mai* de adjectivul *superior* (formă de comparativ a lui *superus* „de sus")[6].

Desigur că astfel de exprimări pot fi făcute și intenționat, în ideea sublinierii unei anumite idei. Chiar dacă din punct de vedere lingvistic astfel de utilizări ar părea eronate, ele pot servi și ca instrument de stilizare a mesajului. Un astfel de caz este cel al extrasului din articolul *Convorbiri cu părintele Dumitru Stăniloae.* În conținutul acestui articol online, regăsim următorul paragraf: „Problema nu o poate rezolva nici antropologia sau paleontologia; nu cred că omul a ieşit din maimuță: cu cât mă duc mai în trecut cu atât văd un om mai superior; mai superior decât omul de astăzi"[7]. Este evidentă aici utilizarea intenționată, chiar repetată a sintagmei *mai superior*, în scopul nuanțării conceptului creștin despre apariția și evoluția omului.

Referitor la adjectivul *inferior* (formă de comparativ al lui *inferus* „de jos, inferior"[8] și utilizarea improprie a acestuia, în cazul de față prin antepunerea adverbului-morfem *mai*, un exemplu relevant poate fi găsit chiar în titlul articolului *Vinul moldovenesc NU e mai inferior celui francez, susține vicepreședintele Legislativului Chinei*[9]. La fel ca în cazul lui *superior*, utilizarea adverbului *mai* nu își găsește utilitatea.

Următorul articol care ridică probleme în acest sens este din sfera sportului, mai exact cea a fotbalului românesc. În articolul *M. Sandu către actualii șefi FRF: „Niciodată nu vor ajunge la nivelul meu. Sunt prea departe de fenomen"* regăsim următorul paragraf: „[...] noul selecționer al României nu a alcătuit cel mai optim prim

---

[5]https://www.agero-stuttgart.de/REVISTA-AGERO/CULTURA/Aspecte-ale-moralitatii-Hartmann-Agero-Diana-Silaghi.htm.

[6] G. Guțu, *Dicționar latin-român,* București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, s.v..

[7] http://spiritromanesc.go.ro/Parintele%20Staniloae.html.

[8] G. Guțu, *op. cit.,* s.v..

[9]https://point.md/ro/noutati/politica/vinul-moldovenesc-nu-e-mai-inferior-celui-francez-sustzine-vicepreedintele-legislativului-chinei.

11”[10]. După cum am expus mai sus, *optimus* reprezintă forma de superlativ relativ și/sau absolut pentru adjectivul *bonus* „foarte bun, minunat, perfect”[11]. Ajungem astfel la concluzia că adjectivul *optim* conține în semantica sa ideea de superlativ, nemaifiind necesară antepunerea morfemelor *cel* și *mai.*

B. Superlativul absolut obținut prin prefixare

Dincolo de metodele de intensificare expuse mai sus, în latina clasică formarea gradului de comparație superlativ absolut se obținea și prin prefixarea cu *per-* sau *prae-*. Astfel, adjectivele care erau formate cu aceste prefixe cunoșteau deja gradul de intensitate maximă, nefiind necesară utilizarea unor alte morfeme ale intensității[12].

Un caz concret de utilizare improprie a gradelor de comparație îl presupune întrebuințarea adjectivului *perfect*. În limba latină, *perfectus* are sensul de „desăvârșit, perfect [...] deplin”[13]. Forma *perfectus* reprezintă participiul perfect pasiv al verbului *perficio, perficere, perfēci, perfectum* „a face (complet), a termina”[14]. La rândul lui, acest termen se compune din „*per* et *facio”*[15], unde *per,* care, de regulă este folosit cu sens locativ, poate ajuta și la formarea gradului superlativ relativ de superioritate sau superlativ absolut[16] și verbul *facio, facere, fēci, factum* „a face (un lucru anumit)”[17]. Forma de participiu perfect pasiv a lui *perficere*, un fenomen foarte des

---

[10]http://m.digisport.ro/Sport/FOTBAL/Competitii/Echipa+Nationala/M-Sandu-atac-dur-catre-actualii-sefi-de-la-FRF.

[11] G. Guțu, *op. cit.,* s.v..

[12]Theofil Simenschy, *Gramatica limbii latine*. Text revizuit, notă asupra ediției, prefață de Traian Diaconescu, București, Editura Viitorul Românesc, 1998, p. 42.

[13]*Ibidem,* s.v..

[14] G. Guțu, *op. cit.,* s.v..

[15] F. Gaffiot, *Dictionnaire latin-français,* http://www.lexilogos.com/latin/gaffiot.php*,* s.v..

[16]Vezi Alfred Ernout, Alfred Meillet, *Dictionnaire étymologique de la langue latine,* Paris, Klincksiek, 2001, s.v..

[17] G. Guțu, *op. cit.,* s.v..

întâlnit în latina clasică, s-a adjectivizat, devenind astfel un adjectiv regulat *perfectus, -a, -um* „desăvârșit, perfect”[18].

După cum se poate observa, adjectivul atinge gradul de intensitate maximă, fapt pentru care asocierea lui cu morfemele de intensitate ar fi improprie. O astfel de utilizare discutabilă întâlnim chiar în titlul unui articol online, numit *Vezi aici cine are cel mai perfect abdomen din showbiz!*[19].

Această problemă a adjectivului *perfect* este întâlnită și în articolul *Interviu cu Cătălin Dorian Florescu*, în următorul paragraf „totul a funcționat foarte perfect”[20]. În acest caz, însă, adjectivul *perfect* este precedat de adverbul *foarte* în scopul trecerii lui la gradul superlativ absolut. Dat fiind faptul că *perfect* conține deja gradul de intensitate maximă prin propria semantică, putem vorbi despre un alt pleonasm, întrucât antepunerea lui *foarte* nu își are motivația.

Limba română contemporană prezintă diverse metode de obținere a gradului superlativ absolut. Una dintre aceste metode o reprezintă derivarea cu prefixe de tipul: *ultra-, super-, extra-, hiper-* ș.a.m.d. Din moment ce aceste prefixări servesc ca metode de intensificare maximă a adjectivelor, nu poate fi justificată utilizarea suplimentară a adverbelor-morfeme de comparație de tipul: *mai, cel mai, foarte* etc.[21].

În ceea ce-l privește pe *super,* în lucrarea *Mic dicționar enciclopedic,* el este definit astfel: „super- (lat. *super* «deasupra»). Element de compunere cu sensul de «supra», «deasupra», «peste», care servește la formarea unor substantive, a unor adjective și a unor verbe, dând acestora un sens de superioritate sau de superlativ”[22]. Astfel, fie că este utilizat ca adjectiv, adverb sau prefix în formarea

---

18 *Ibidem,* s.v..

19 http://a1.ro/acces-direct/culise/vezi-aici-cine-are-cel-mai-perfect-abdomen-din-showbiz-id573592.html.

20 http://www.casa-romanilor.ch/alina_mondini_interviu_cdflorescu_8.htm.

21 Ada Iliescu, *Gramatica practică a limbii române,* București, Editura Corint, 2005, p. 52.

22 *** *Mic dicționar enciclopedic, ed. cit.*, s.v..

altor cuvinte, acest *super* cunoaște deja prin semantica sa gradul de intensitate maximă.

Un caz concret de utilizare improprie a acestuia îl reprezintă chiar titlul unui articol online, intitulat *Cele mai SUPER aplicații pentru telefonul și tableta ta*[23]. Aici, termenul este utilizat ca adjectiv invariabil, întrucât se acordă cu substantivul *aplicații.* Prezența morfemelor intensității *cele* și *mai* nu își găsește motivația, rezultând astfel o încărcare nejustificabilă a semanticii.

Cu toate acestea, pot exista cazuri în care aceste asocieri (care din punct de vedere lingvistic par niște erori) să fie făcute cu intenție, din motive de amplificare, de hiperbolizare a semanticii. O astfel de situație este și cazul articolului *Fenomen astronomic rar. Super Luna de astăzi e cea mai strălucitoare din ultimii 70 de ani,* unde găsim o exprimare de tipul „Dar există super Luni mai super decât altele"[24]. Chiar dacă *super*, după cum este expus și mai sus, cunoaște deja gradul maxim de intensitate, aici ajută la amplificarea ideii unei dimensiuni foarte mari. Tot în acest articol regăsim și sintagma „super extra Luna", unde, în mod intenționat, evident, se optează pentru utilizarea a două prefixe de intensificare, întocmai pentru a exprima, din nou, dimensiunea surprinzătoare despre care se vorbește. În ceea ce privește *Super Luna*, acesta este un termen utilizat în sfera limbajului astronomic și nu trebuie privit ca o intensificare a termenului întrucât devine termen compus cu sens de sine stătător (mononim și monosemic).

C. Prefixele *super-* și *hiper- (hyper-)*. Despre potențialul lor semantic

Atât *super-*, cât și *hyper- (hiper-)* sunt astăzi două dintre cele mai populare prefixe care ajută la formarea unui bogat inventar lexical atât în limba română contemporană, cât și în limbile moderne.

---

[23]http://www.zumi.md/lifestyle/cele-mai-super-aplicaii-pentru-telefonul-i-tableta-ta-foto.

[24]http://www.stirilekanald.ro/fenomen-astronomic-rar--super-luna-de-astazi-e-cea-mai-stralucitoare-din-ultimii-70-de-ani_72995.html.

De menționat este legătura dintre cele două. Prin urmare, vom urmări care dintre acestea are un potențial semantic mai mare, pornind de la un caz concret, mai exact situația celor două substantive compuse *supermarket* și *hypermarket.* În această privință vom face referire la articolul online *Diferența dintre supermarket și hypermarket.* Pornind de la explicația oferită de lucrarea *Elemente latinești și grecești în limbile moderne:* „SUPER adv. prep. I. Adv. deasupra, mai sus II prep. pe, peste, în afară de [...] [Cf: Gr χΰ̓πέρ- (hyper).[25]”, observăm că latinescul *super* și termenul veterogrec *hyper* sunt echivalente, având același sens, singura diferență fiind limba din care provin. Prin urmare, ca intensitate, între cele două se poate pune semnul egalității.

Atât articolul mai sus numit, cât și lucrările de specialitate fac deosebire între cele două realități extralingvistice, în sensul că: *supermarketul* este definit ca „magazin mare în care se vând majoritatea tipurilor de mâncare și alte bunuri casnice”[26], *hypermarketul* fiind „un magazin foarte mare, de obicei situat la ieșirea din orașe”[27]. Chiar dacă terminologia marketingului a optat pentru o distincție între cele două (mai ales în privința dimensiunii lor), din punct de vedere lingvistic cei doi termeni ar dispune de aceeași semantică și nu ar trebui să existe această diferență.

Morfemele *super* și *hyper (hiper)* dau dovadă de același potențial, ele fiind practic același cuvânt din două limbi diferite.

D. Concluzii

Întrucât, încă de la primele încercări de reîmprospătare a lexicului limbii române, s-a făcut apel la lexicul latin (fapt cât se poate de justificabil datorită originii limbii noastre), este necesară, cel puțin în ceea ce-i privește pe scriitorii avizați de limbă română, cunoașterea etimologiei cuvintelor, tocmai pentru a nu apărea uzul

---

[25] Aurelia Hanganu, Elena Varzari, Valentina Negru, *Elemente latinești și grecești în limbile moderne*, Chișinău, Tipografia Centrală, 2010, s.v..
[26]http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/supermarket, s.v..
[27] Idem, s.v..

impropriu al acestora. De altfel, uzul eronat al limbii poate duce la alterarea sensului până la punctul în care un lexem suferă schimbări majore sau chiar totale de sens. Astfel de accidente în limbă trebuie evitate, tocmai pentru păstrarea unității ei și pentru menținerea echilibrului între caracterul motivat al explicațiilor etimologice și caracterul nemotivat al evoluțiilor datorate uzului.

Având în vedere punctele discutate în lucrare, se poate observa că există, așadar, o serie de astfel de abateri, cauzate fie de lipsa cunoașterii etimologiei termenilor, fie din cauza uzului care a dus la manifestarea unui astfel de fenomen. Articolul de față are ca finalitate semnalarea acestor incidente, intervenind cu demonstrații pertinente și documentate, demonstrații care să afișeze atât eroarea cât și varianta corectă de exprimare, mai ales din punctul de vedere al etimologiei.

Specificul latin al limbii române reprezintă o piesă de rezistență, fapt pentru care depărtarea de latină – care poate fi cauzată de o astfel de evoluție malignă a limbii, trebuie tratată și discutată.

În consecință, lucrarea de față poate servi ca un util auxiliar în tratarea problemelor de lexic și poate fi dezvoltată, totodată, într-o lucrare de o mai mare anvergură care să trateze mai multe astfel de probleme care privesc direct uzul limbii române.

PLEONASMS IN THE LATIN- ORIGIN COMPARISON GRADES OF ADJECTIVE AND ADVERB (IN THE ROMANIAN LANGUAGE)

Abstract

Keywords: *comparison grades; inappropriate uses; pleonasm; vocabulary; lexical aspects, press.*

This paper treats some linguistic facts about the language we meet in the Romanian press. Because of the quantity of information mass-media diffuses in such a short time, sometimes, these aspects are ignored, so accurate studies to correct these problems are necessary.

The very first part of the article tries to uncover some inappropriate uses of the comparison grades of the adjective and adverbs, illustrating through different examples extracted from online news the way they should be used.

The presence of the pleonasm because of these confusions has to be dimmed so the language to be clearer and properly used.

The paper also covers different neologisms met in comparison grades as: comparatives and superlatives formed with prefixes and suffixes, analogical forms formed with the “-ior”, “-ius”, or “issim” or with the affixes like “-hyper” and “-super”.

In conclusion, the need for writing papers to warn about lexical problems is an irrefutable one. Even though there are some complex works as vocabularies, thesauri, dictionaries or normative works, we should treat even the smallest aspects we meet.

PROBLEMA ***ASPECTULUI VERBAL*** ÎN STUDII ALE LINGVIȘTILOR ROMÂNI (1)

ANCA PETRESCU
Palatul Copiilor, Arad

Cuvinte-cheie: *gramatică, lexic, aspect, timp, aspectualitate*

După cum am arătat, prin anii 50 au existat discuții destul de aprofundate în legătură cu existența aspectului în limba română, amplul studiu al lui G. Ivănescu nefiind luat în discuție decât cel mult tangențial.

Un prim studiu în acest sens este cel al lui Cicerone Poghirc, *Cu privire la aspectul verbal în limba română*, în „Limba Română”, 1953, nr. 6, p. 17-22, în care autorul distinge între *durata* și *gradul de realizare* a procesului exprimat de verb. În ce privește *durata*, el distinge categoria verbelor *durative* și *momentane*, iar referitor la *gradul de realizare*, verbe *perfective*, care indică atingerea rezultatelor și limitarea în timp a acțiunii sub aspectul momentului ei final, și verbe *imperfective*, care exprimă acțiunea în desfășurare, fără a preciza atingerea rezultatului final.

Pe lângă acestea, mai există și o seamă de *sub-aspecte* redate prin verbele *incoative, de devenire, terminative / rezultative* și *iterative*. Relevant însă în demersul lui C. Poghirc este faptul că el exclude din cercetarea aspectului toate aceste categorii de verbe, deoarece aspectul ține de sensul lor, iar aceasta este „o chestiune de semantică și interesează mai puțin gramatica” (Poghirc 1953: 18). Pentru redarea aspectului este de reținut doar marcarea morfologică, în mod sistematic, a opozițiilor *momentan-durativ* sau *imperfectiv-perfectiv.* Un asemenea sistem, spune el, există în limba rusă, unde de la formele imperfective (simple) se obțin, prin derivare cu prefixe, forme perfective.

Și latina cunoștea, într-o anumită măsură, aspectul, în funcție de care se constituiseră două sisteme temporale: *infectum* (pentru acțiuni neterminate) și *perfectum* (pentru acțiuni terminate). C. Poghirc precizează însă că aceste forme exprimau, în primul rând, raporturile temporale și numai subsecvent aspectul.

Limbile romanice au recurs, pentru a reda aspectul, la alte mijloace, precum verbele auxiliare și unele adverbe sau particule. Verbe ca *a începe* redau incoativul, adverbul *tot* redă iterativul etc. Este vorba de mijloace analitice, nu sintetice ca în limbile care posedă sisteme bine articulate de redare a aspectului.

Bazându-se pe considerente de acest fel, C. Poghirc crede că „aspectul verbal nu constituie în românește o categorie bine închegată, un sistem”, cu toate că „noțiunea de aspect există și e destul de importantă” (Poghirc 1953: 22).

În plin proces al discuțiilor despre aspectul verbal în română, Gh. Bolocan schimbă perspectiva și se orientează spre modul în care traducerile rezolvă „incompatibilitățile” aspectuale dintre română și rusă, vrând, cu alte cuvinte, să releve „raportul dintre timpurile verbale românești și trecutul perfectiv și imperfectiv din limba rusă” (Bolocan 1959: 74). În primul rînd, sunt enumerate mijloacele prin care limba română poate compensa lipsa „expresiei gramaticale” pentru exprimarea aspectului, care este, în primul rând, sistemul timpurilor, la care se adaugă anumite mijloace lexicale, cum ar fi întrebuințarea adverbelor de timp și de mod, derivarea cu anumite prefixe, dar și semantice, în măsura în care valoarea aspectuală este inclusă „în sensul verbului”. Nu poate fi neglijat nici contextul, în situația în care „în întregimea lui redă nuanța aspectuală”. Dintre aceste posibilități, Gh. Bolocan se va opri la cea gramaticală, direcția de cercetare fiind una „stilistică”, dar cu aprecieri statistice.

În prima parte a studiului, Gh. Bolocan trece în revistă abordarea „neutră” a corespondențelor ce se pot stabili între conținutul aspectual al timpurilor românești și trecutul imperfectiv și perfectiv din limba rusă. Astfel, trecutului imperfectiv din limba rusă îi corespunde imperfectul din limba română, iar trecutului perfectiv din rusă îi corespunde, mai ales, perfectul compus din română. Această corespondență se bazează pe constatarea, uzuală, din gramaticile

românești, că „imperfectul arată nu numai o acțiune simultană cu altă acțiune trecută, dar și o acțiune sau stare fără început și fără sfârșit, de durată, o acțiune prezentată sub forma unui proces în desfășurare, fără legătură cu prezentul. Aceste caracteristici apropie imperfectul românesc de trecutul imperfectiv din rusă, care indică și el tot o acțiune desfășurată în trecut, fără legătură cu prezentul, o acțiune durativă, nerezultativă" (Bolocan 1959: 75).

Aceste corespondențe „normative" se complică în cazul aplicării lor la stilurile limbii literare. Autorul ia în considerare texte științifice, ideologice și beletristice, mai exact, „câteva traduceri bine făcute din domeniul fizicii, economiei politice și literaturii". Textele din domeniul științelor exacte sunt nerelevante, întrucât în cuprinsul lor trecutul imperfectiv sau perfectiv aproape că nu se întâlnesc. Situația se menține și în textele de economie politică, deși frecvența acestor categorii morfologice este ceva mai mare.

Statistica acestor corespondențe este următoarea:

• trecutului imperfectiv din rusă îi corespunde, în 70, 27 % din totalitatea cazurilor analizate, imperfectul, în limba română, iar în 29,73% din cazuri, trecutul imperfectiv din rusă este tradus în română prin perfectul compus;

• trecutul perfectiv din rusă este redat covârșitor (96,34%), în română prin perfectul compus și doar în 3,64% din cazuri prin prezentul istoric (Bolocan 1959: 75-76).

Cu totul alta este situația în textele beletristice, atât ca valoare, cât și ca varietate. Astfel, *trecutul imperfectiv*, în textul luat în considerare de autor, este tradus

• prin imperfect, 35,52%;
• prin perfectul simplu, 25,34%;
• prin perfectul compus, 19,37%;
• prin mai mult ca perfectul, 15,08%;
• prin prezentul istoric, 5,63%;
• prin gerunziu și diferite mijloace lexicale, 7,04%.

Trecutul perfectiv este tradus:

• prin perfectul simplu, 50,43%;
• prin prezentul istoric, 20,73%;
• prin perfectul compus, 17,07%;

• prin mai mult ca perfect, imperfect și participiul trecut, în restul cazurilor.

În concluzie, „Redarea în limba română a celor două forme de trecut din rusă aproape exclusiv prin imperfect și perfectul compus în stilul științific, și prin procedee foarte variate în stilul beletristic ne arată că, în raport cu stilurile limbii, categoriile gramaticale au valori inegale. În limba română, care dispune de o mai mare varietate de timpuri decât limba rusă, întrebuințarea cu precădere a unei anumite forme în stilul științific, este concludentă în acest sens. În limba rusă, deși acest lucru nu se vede prea ușor din cauza imposibilității de a marca formal valoarea unui anumit timp într-un stil sau altul, fără îndoială, există diferență de valoare ale timpurilor în raport cu stilurile limbii” (Bolocan 1959: 76).

Alexandru Zacordoneț, *Problema existenței aspectului verbal în limba română*, AUI, secțiunea III, tom VII, 1961, p. 89-97, urmărește, în demersul său, să identifice, prin proba traducerii în limba rusă, existența sau nu a aspectului verbal în limba română. „Fără a considera – spune el – prezența aspectului verbal în limba română ca un fapt incontestabil, ca un fenomen vizibil și bine conturat sub raportul gramatical, lucrarea de față constituie numai o încercare de a sonda terenul limbii române, pentru a găsi, dacă nu forme de aspect veritabile în sensul aspectului verbal slav, cel puțin elemente sporadice și întâmplătoare care să semene, într-un fel sau altul cu ceea ce se înțelege prin această categorie gramaticală”. Dacă asemenea elemente nu vor fi găsite, atunci „contribuția lucrării ar consta în faptul de a fi relevat procedeele gramaticale sau de alt ordin la care recurge limba română pentru a compensa inexistența totală sau parțială a aspectului verbal”. De fapt, aspectul verbal „a dispărut sau n-a existat niciodată în limba română. Sau dacă există sporadic, el nu are nicio rubrică a lui proprie în conștiința vorbitorilor români, așa cum are de pildă categoria numărului, a cazului, a genului, a timpului etc.” (Zacordoneț 1961: 89). Referindu-se la limba rusă, el remarcă faptul că în definițiile care se dau aspectelor verbale rusești lipsește „un lucru”, care autorului i se pare „esențial pentru aspect”. „Este vorba – precizează lingvistul ieșean – de acea particularitate a verbului rusesc, care s-ar putea numi sincronizarea ideii de timp și a

ideii de calitate și care în ordinea gramaticală se realizează prin prezența în corpul aceleiași forme verbale a două elemente morfologice, unul din ele (un sufix, o desinență) marcând timpul acțiunii, celălalt (un sufix, un prefix sau o desinență nulă) marcând calitatea sau caracterul acțiunii. [...] Cu alte cuvinte, în clipa în care vorbitorul indică momentul producerii acțiunii, peste această indicație abstractă se suprapune (și o trece pe planul al doilea) calificarea acțiunii dintr-un anumit punct de vedere, calificare impusă de caracterul însuși al acțiunii, adică de diversele aspecte posibile ale ei (durata, viteza, frecvența, rezultatul etc.)" (Zacordoneț 1961: 89-90).

Ceea ce trebuie subliniat pentru morfologia verbului în limba rusă este existența a două infinitive, ca o consecință a carateristicii amintite mai sus. În acest fel, aproape fiecărui verb românesc îi corespund în limba rusă „două verbe cu aceeași temă". Astfel, lui *a întâlni* îi corespund în rusă встретить și встречать, pentru *a traduce*, rusa prezintă infinitivele перевести și переводить, iar pentru *a povesti*, infinitivele рассказать și рассказывать. Mai mult, aceeași formă în rusă are o valoare sau alta în funcție de infinitivul de la care a fost derivată: встречаю (de la встречать) „întâlnesc", встречу (de la встретить) „voi întâlni". Nimic similar nu se găsește în limbile romanice și deci nici în română. El constată că, dacă aspectul perfectiv poate fi pus sub semnul întrebării, cel imperfectiv nu poate fi tăgăduit pentru că „unicul infinitiv al limbii noastre exprimă în primul rând aspectul imperfectiv". În aceeași ordine de idei, A. Zacordoneț afirmă că „infinitivul românesc aparține totdeauna sau aproape totdeauna aspectului imperfectiv, fiindcă verbul nostru exprimă de obicei o acțiune care se află în curs de desfășurare, care durează, fără să conțină nicio altă indicație [...]" și se întreabă: „Cărui aspect aparține de pildă un verb românesc ca *a scrie*? Fără îndoială – răspunde el – aspectului imperfectiv, căci *a scrie* înseamnă a scrie continuu, și azi, și mâine, oricând, adică tot ceea ce exprimă în esență verbul rusesc писать". Afirmația este valabilă pentru „orice alt verb românesc" (Zacordoneț 1961: 90).

Lingvistul ieșean își propune să privească raportul timp-aspect românesc din perspectiva limbii ruse și constată, în mod cu totul

general, că „orice formă a verbului românesc conține implicit cutare sau cutare aspect sau nuanță de aspect, după cum orice formă verbală rusească marchează, prin intermediul aspectului, cutare timp sau mai exact cutare nuanță de timp”. Evident, lucrurile sunt mai complicate, căci, în timp ce româna nu posedă forme de aspect, ci numai de timp, rusa le posedă pe amândouă, cu precizarea că în rusă formele de timp sunt reduse la cele trei fundamentale: prezent, trecut și viitor. „Ceea ce-i lipsește verbului rusesc – subliniază A. Zacordoneț – sunt *nuanțele* de timp. Pe acestea el le indică [...] cu ajutorul aspectului și foarte des cu ajutorul contextului” (Zacordoneț 1961: 91). Când vorbește de *nuanțe* temporale, în raport cu româna, el se referă imperfectul românesc, la perfectul compus, la perfectul simplu, la mai mult ca perfectul. Acestea, alături de prezent și cele două forme de viitor, trebuie să exprime toate „nuanțele de aspect” din rusă și, în general, din limbile slave.

Imperfectivul indică, în mod obișnuit, „o acțiune necalificată, o acțiune asupra căreia nu se face niciun comentar, ni se comunică numai desfășurarea ei”. Aspectul imperfectiv poate fi redat de aproape orice timp românesc, dar cele mai apte sunt prezentul, viitorul I și imperfectul. Autorul dă exemple pentru fiecare dintre aceste timpuri, dar cele mai interesante sunt cele pentru viitor și imperfect.

Pentru *viitor*: *Mâine voi lucra acasă* = Завтра я буду работать дома.

Pentru *imperfect*: *El ocupa o funcție destul de înaltă* [...] = Он занимал довольно важное место [...].

„În toate aceste exemple – precizează autorul – avem o simplă anunțare a desfășurării acțiunii, fie că ea coincide cu momentul vorbirii, e transpusă în viitor sau e raportată la trecut. Orice alte indicații lipsesc”. Dar nuanța de „imperfectiv necalificat sau neutralizat” poate apărea în română și la *perfectul compus* ori la *perfectul simplu*, timpuri ale aspectului perfectiv, după cum arată și denumirea lor:

Am învățat cu el în școala primară.
Ei au mers prin pădure.

Am călătorit cu vaporul.

El a lucrat la redacție.

În rusă, toate aceste verbe nu pot fi redate decât prin aspectul *imperfectiv*:

am învățat = я учился;

ei au mers = они шли;

am călătorit = я путешествовал;

el a lucrat = он работал. (Zacordoneț 1961: 92-93)

Imperfectivul exprimă și *repetiția*, situație în care se numește aspect *iterativ*. Timpul românesc apt de a reda această nuanță aspectuală este *imperfectul*. Acesta – precizează autorul – „aparține prin excelență aspectului imperfectiv și în această calitate marchează o acțiune continuă, care se desfășoară în trecut și se asociază de obicei cu o altă acțiune trecută (anterioară, posterioară sau concomitentă). Foarte des se asociază cu perfectul compus, perfectul simplu și mai mult ca perfectul [...]" (Zacordoneț 1961: 93). A. Zacordoneț probează această aserțiune cu exemple din Vlahuță, ele neprezentând însă vreun interes pentru tema noastră.

După ce menționează că *imperfectul* poate exprima, în limba română, și aspectul perfectiv, A. Zacordoneț subliniază faptul că „Celelalte timpuri trecute (perfectul compus, perfectul simplu și mai-mult-ca-perfectul) pot exprima în egală măsură toate nuanțele cunoscute ale aspectului perfectiv (acțiuni terminate, rezultatul acțiunii, momentul inițial sau cel final al acțiunii, acțiuni momentane etc.)" (Zacordoneț 1961: 94).

După A. Zacordoneț, un studiu valabil despre aspect nu poate fi realizat fără cunoașterea și „controlul unei limbi care are aspectul verbal ca o categorie gramaticală (cum sunt, de exemplu, limbile slave). Fără acest control, adică fără o confruntare bazată pe cunoașterea temeinică a unei limbi slave, cercetările în această direcție prezintă unele riscuri" (Zacordoneț 1961: 95).

Reținem în mod deosebit faptul că lingvistul ieșean se referă și la studiul lui G. Ivănescu (v. *Bibliografia*), studiu „care impresionează prin bogăția informației" și unde „găsim o interpretare nouă și interesantă a categoriei aspectului. Totuși – mai spune el – pe lângă atâtea observații juste și subtile, semnalăm și câteva observații

[...]”. Referindu-se la faptul că G. Ivănescu susține că unele verbe nu pot fi decât *perfective* (*a urca, a pleca, a ajunge* etc.), A. Zacordoneț afirmă că această situație nu poate fi transpusă și în limba rusă, unde „Aspectul unui verb [...] nu depinde niciodată de conținutul lexical concret al verbului. Orice noțiune verbală poate fi gândită în două planuri atât ca o acțiune (sau stare) perfectivă, cât și ca o acțiune imperfectivă”. Astfel, cum româna are un singur infinitiv, deci o singură temă, el poate exprima ambele aspecte. Dar în rusă *a adormi* înseamnă și заснуть (perfectiv), și засыпать (imperfectiv). Astfel că *adorm* nu indică, așa cum afirma G. Ivănescu, aspectul perfectiv, ci aspectul imperfectiv, „fiindcă *adorm* nu poate fi tradus decât prin засыпаю (prezentul rusesc de aspect imperfectiv). Același lucru se poate spune și despre *a pleca,* care înseamnă și уйти (perf.), și уходить (imperf.)” (Zacordoneț 1961: 96).

Pe de altă parte, *Aktionsart* este o categorie *lexicală*, pe când *aspectul* este o categorie *gramaticală*, aidoma timpului, numărului, genului, „care nu ține seama de valoarea lexicală a verbului” așa încât „Fiecare acțiune, fie durativă, fie momentană, poate fi imaginată ca perfectivă sau ca imperfectivă”, ca în exemple precum următoarele: ударить = a lovi o singură dată; ударять = a lovi de mai multe ori; поднять = a urca o singură dată, поднимать = a urca de mai multe ori.

În concluzie, A. Zacordoneț susține că „aspectul verbal în limba română există numai ca o categorie psihologică (mai exact are o existență semantică. [...] Dar, fără să aibă o expresie morfologică, categoria aspectului este exprimată foarte bine cu ajutorul timpurilor” (Zacordoneț 1961: 96).

Bibliografie

Ivănescu, G., *Le temps, l'aspect et la durée de l'action dans les langues indoeuropéennes*, în vol. *Mélanges linguistiques*, publiés à l'occasion de VIIIe Congrès International des Linguistes à Oslo, du 5 au 9 août 1957, Édition de l'Académie de la République Populaire Roumaine, Bucarest, 1957.

Alexandru Zacordoneț, *Problema existenței aspectului verbal în limba română*, AUI, secțiunea III, tom VII, 1961, p. 89-97.

DOUĂ PREFIXE „NEPRODUCTIVE" (2)

SERGIU DRINCU
Universitatea „Tibiscus", Timișoara

Cuvinte-cheie: *limba română, formarea cuvintelor, prefixarea*

Prefixul v. sl. ***o-*** avea, după cum am arătat în studiul anterior*, și varianta ***ob-***. Prefixul avea sensul „în jurul, împrejurul" sau „deasupra" și se atașa la adjective și adverbe, dar și la verbe, dobândind, în tot mai multe cazuri, valoare aspectuală, ceea ce a dus la o estompare a sensului său lexical. Această estompare este și mai accentuată la substantivele deverbale, mergând până la interpretarea derivatului ca o singură unitate lexicală.

O parte din derivatele cu această variantă au fost analizate în studiul amintit. În continuare ne vom referi la alte formații cu ***ob-*** indicând, după MDA, și prima atestare.

obadă s. f. (1) (cca 1620) IORGA, D. B. I, 37: „Instrument de imobilizat picioarele deținuților": *Face Vodă obedze fără samă molte*. DOSOFTEI, PS, 269/5: *Suspinele celor din obeade*. (2) „Bucățile din lemn din care se compune cercul roatei": *Strâmbă-Lemne loa stejarul cât de gros, îl îndoia cu mânile și-l făcea obadă de roată* NEGRUZZI, S. I, 245. Din slavon. оБєдъ (DA, MDA). Scriban trimite la etimonul primar: vsl. *obvodŭ*, din *ob-voditi*, baza de derivare apărând și la *iz-vodesc, do-* și *ne-vedesc,* dar mai ales la *pod-voadă.*

obârșí vb. IV. PALIA (1581), ap. DHLR, II, 517 (DA): (1) „A (se) termina, a (se) sfârși": *În șase dzile lucreadză și tot lucrul obârșaște*. (2) „A urma, a îndeplini": *Învățăturile lu(i)... cu drag să le obârșim*. CORESI, EV. 101. (3) „a trăi": *45 de ani au obârșit așea, nice cășcioară, nice colibă trebuindu-ș*. DOSOFTEI, V. S.

ianuarie 23[v]/20. În ce privește vechimea, în TDRG[2] (2000) se trimite la *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu 1551-1553*, ediția Emil Petrovici, L. Demeny, București, 1971 (1551/3 ES 176; Mt 8, 1). După Scriban, este vorba de vsl *obrŭšati* „sfârșesc, termin”, provenit din **ob-vrŭšati*. La fel TDRG[2] (2000) și Ciorănescu (2001), acesta cu comentariul: „Semantismul derivatului este ciudat, dar depinde de sl., unde *obrusi* „parte superioară” se percepe ca „parte finală”, de unde *obrušati* „a termina, a isprăvi” (5765)”. DA, MDA, din *obârșie* < v. sl. *обрьшь,* dar și cu trimitere la v. sl. *обрьšати* (DA). La rigoare, prefixul în cauză poate fi identificat și în ***obârșie*** „sfârșit, capăt; început, origine; scop”, al cărui etimon, *obrŭšĭ,* обрьшь*,* pare a fi un postverbal de la **ob*-vrŭšatĭ, însemnând „partea de sus, înălțime”, la baza ambelor formații stând subst. *vrŭhŭ* „vârf” (Scriban).

obială „Bucată de pânză sau de postav care se punea în cizme ori în opinci în loc de ciorap sau peste ciorap”. M. COSTIN, LET. I, 28/7: *În obiele de lână.* (Sau: *Obiiale vechi și funii vechi*. BIBLIA (1688), 518[2]/57). Și aici etimologia primară pune în evidență prefixul: vsl. **obĭelo*, din *obiti – obiĭon, ob-viti*, a înväli, a înfășa, a învălătuci, a lega, din *viti – viĭon* (Scriban). Din bg. обиялo (DA, MDA).

obicei „Deprindere, rânduială”. CORESI, EV. 498: *Și obiceai încă era, întru aceaia featele să nu lăcuiască*[1]. Cf. și PALIA (1581), 116/10. Sau: *Să mai îmblânzіră arapii aceia, învățind obiceile eghiptenilor*. HERODOT (1645), 102, cf. 363, 399. *Se cade a se purtare craii, împărații și domnii în podoabe și în obiceaie de cinste*. URECHE, LET. I, 103/20. *Multe obiceaiuri de a râmlenilor sînt acmu la turci*. N. COSTIN, L., 126, cf. 111. Provine din bg. обичай (DA, MDA). După Scriban, este vorba de vsl. *obyčai,* avându-l la bază pe *uciti – učon*, îl învăț pe altul[2].

obicni vb. IV. PSALT. 226, cf. CORESI, PS. 299/2 „A deprinde, a învăța; a obișnui ceva”: *Mestecară-se întru limbi și obicniră* (d e p r i n s e r ă C[2], D) *lucrurele lor*. Din slavonul обыкнѫти. Cuvântul românesc este analizabil prin *oticni* (din vsl.**otiknonti*, Scriban) și chiar prin *icni* (din bg. *íknahъ*, aoristul lui *íkamъ* „sughiț” DA, MDA).

oblădui vb. IV PSALT. 141 „A domni”: *Oblădui-va [...] de la mare până la mare*. Are la bază v.sl. *obladovati,* обладовати (MDA; Scriban indică și proveniența acestuia din **ob-vlastĭ*, cu trimitere și la *vlăduiesc*).

oblânc „Parte de dinainte a șeii, mai ridicată și încovoiată”. NECULCE, L. 13: *Au tras Petru Vodă înapoi în popă cu arcul și l-au lovit cu săgeata în oblâncul șelii*. Etimonul este vsl.оБлѫкъ (DA, MDA). Ca de obicei, Scriban urmărește structura cuvântului în slavă, unde baza de derivare este *lonkŭ*, „arc”[3].

obleágă* s. f.** (reg. ***obleág) GOLESCU, C.; ALR I 915/840: (1) (Ban., Olt.) „Pământ lăsat necultivat pentru pășune”. (2) „Fânul cosit de pe acest pământ”. Proveniența, general acceptată, este v. sl. *oblĕgati,* облѣгати din v. sl. *ob-lĭegati; ob-lešti, lešti, -lengon* „a se culca, a se lăsa” (Scriban, care trimite și la *oblojesc*).

obnovlenie s. f. PSALT. 49: (1) „Sfințire, târnosire (a unei biserici), hram”: *Cântecul cântecelor noitului (de obnovleniia* a d e c ă d e r o d i n e D) *caseei lui David*. (2) „Sărbătorire, pomenire”: *Într-aceastaș dzî s-au tâlnit și obnovleniile pr[eas]v[i]ntei dumnădzău născătoarei*. DOSOFTEI V. S. septembrie 9^{v}/23. Din v. sl. обновлєниє (DA, MDA). Scriban pune în evidență și prefixul: vsl. *obŭ-novlĭeníĭe* „restabilire, refacere”.

Un alt caz aparte este cel al lui ***obișnui*** pentru care MDA identifică prima atestare la CANTEMIR, HR. 367. Numai că acolo apare forma ***obiciui***: *Pecinighii pre pustii câmpii... și cu dânsele* [cu fiarele] *viața a-și purta să obiciuisă*. Regăsim forma și la pag. 105: *Ca puiul șarpelui, capul rădicând, obiciuitele lor și veninoase mușcături în trupul împărățiii romanilor să înfigă.* La fel în BIBLIA (1688), 356 $^{1/2}$: *Iară băutura aceasta nu după legea cea obiciuită să făcea, ce așa au vrut împăratul.* Dacă, sub raport etimologic, pentru ***obișnui*** dicționarele trimit la ***obícină*** „Obicei” (< bg. обично „Obicei, lege” etc., cf. DA, MDA), pentru ***obiciui*** etimonul indicat este ***obicíi*** (ALR I 1310/387, pl. ***obicíuri*** ib. ALR II, 3229/762 și ***obicie***), variantă a lui ***obicei,*** din bg. обичай (DA, MDA). De altfel, la Scriban cuvântul-titlu este ***obiciuit, -ă*** „Obișnuit, deprins”, formă

atestată la N. COST. 2, 34, însă cu trimitere la ***obícĭnă*** (< vsl ***obyčĭnŭ***). Din punctul nostru de vedere, indicarea ca etimon a lui ***obicíi*** este mai aproape de realitate, ea explcând, fără dificultăți, forma, dar și semantica lui ***obiciui***. Suntem, ca atare, în fața a două cuvinte: ***obișnui*** și ***obiciui***, iar nu o variantă a ultimului față de primul.

O anumită complicație prezintă și ***obârcui*** vb. IV, cu o singură atestare în ARHIVA XXVIII, 239, fără citat explicativ, s. v. ***orbecăi***, cu trimitere la *bârcâi*, iar de aici la *zbârcâi* vb. IV, cu indicația semantică: (Prin nord-estul Munteniei și prin sudul Transilvaniei) „A mulge sau a suge" (ALR SN h 301/537, cf. și Scriban D). Etimologia este prefixul *z-* + *bârcâi*, fără ca acestuia din urmă să i se consacre un articol lexicografic aparte (DA, MDA). Îl întâlnim însă la Scriban, ***bârcâĭ***, ***-ĭesc***, pus în legătură cu vsl *brŭkati „amestec", „deranjez", cf. și srb. *brkati, bg. bŭrkam*, întâlnit în Sud, cu sensul „murdăresc, mâzgălesc cu creionu ori cu condeiu, vorbind de cărți și de caiete". Scriban îl înregistrează și pe *zbârcâi* cu sensurile „mâzgălesc", „mozolesc țâța ca să se scurgă tot laptele, vorbind de viței după ce s-a muls vaca", pe care îl pune în legătură cu srb. *zbrka* „amestecătură", „dezordine". În ce-l privește pe ***obârcui***, el apare prin Oltenia, cu sensul „orbăcăi, rătăcesc mult până nemeresc", derivat de Scriban din vsl. **o-brŭkati* (v. supra, *brŭkati*).

Un alt prefix discutat în studiul amintit (v. *Nota*), a fost o_2-, provenit din v. sl. ***oy-***. La exemplele analizate acolo, îl adăugăm pe ***ovârși*** vb. IV. Tranz. N. COSTIN, LET[2] I A, 481 (cf. BL VI, 147, SCRIBAN, D.). „A completa, a întregi, a împlini": *Spre o ovărșire aceste ponturi și așezământuri, cu iscălitura de mânele noastre... le vom întări*. Din slavonul оувръшити „a săvârși, a împlini". Analizabil prin *covârși, obârși, săvârși*, dar și prin *vârf* (DA, MDA).

Concluziile din prima parte a studiului (vezi Nota) rămân valabile și pentru datele din acest „apendix", cu precizarea că cercetările de acest tip se plasează între lexicologie și formarea cuvintelor, urmărind, de fapt, comportamentul unor entități lexicale în interiorul limbii române literare vechi.

Note:

*Prima parte a acestui studiu a apărut în vol. *In honorem magistri Crişu Dascălu 75*, Editura David Press Print, Timișoara, 2016, p. 131-146.

1. În MDA prima atestare este TETRAEV. (1574) = *La versione rumena del Vangelo di Matteo, tratta del Tetrevangelion del 1574* (ms. del Museo Britanico: Horbey 6311b) e publicata per la prima volta da M. Gaster in „Archivio glottologico italiano”, vol. XII, p. 197-253; *Tetraevanghelul diaconului Coresi din 1561*, prelucrat de M. Gaster, București, Imprimeriile statului, 1929. Din punctul nostru de vedere, ca primă atestare trebuie luată în considerare cea din DA.
2. Tot cu sensul „obicei” apare și ***obícină*** la VARLAAM,C. 67, ca primă atestare: *Această obicină ştiind oamenii din Ierusalim... ieşiră înaintea lui*. Din bg. обичнo (DA, MDA). Scriban îl plasează tot în vsl.: *obyčinŭ*, obișnuit.
3. Diferitele variante ale cuvântului sunt analizate de Al. Graur, *Etimologii românești,* Editura Academiei R. P. R., București, 1963, p. 104.

Bibliografie:

Max Auerbach, *Die Verbalpräfixe im Dakorumänischen*, în „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache (Rumänisches Seminar)” zu Leipzig, XIX-XX (1913), p. 209-264 (Auerbach 1913).

Dorin Gămulescu, *Elementele de origine sârbocroată ale vocabularului dacoromân. Elementi srpskohrvatskog porekla u dakorumunskom rečniku*. Editura Academiei Republicii Socialiste România. Novinsko Preduzeće „Libertatea”, Pančevo, 1974 (Gămulescu 1974).

André Meillet, *Le slave commun*. Second édition revue et augmentée. Avec le concours de A. Vaillant, Librairie Honoré Champion, Éditeur, Paris, 1965. G. Mihăilă, *Împrumuturi vechi sud-slave în limba română. Studiu lexico-semantic*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1960 (Mihăilă 1960).

Pandele Olteanu (coord.), *Slava veche şi slavona românească*, Editura Didactică și Pedagogică, Bucureşti, 1975.

Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Uredili akademici Mirko Deanović i Ljudevit Jonke. Jugoslovenska Akademija Znanosti i Umjetnosti, Zagreb, 1973 (2 vol.).

Th. Trâpcea, *Cuvintele de origine sârbească din dialectal bănățean (glosar)*, „Analele Universității din Timișoara”, II, 1964, p. 266-273 (Trâpcea I).

Th. Trâpcea, *Cuvinte sârbeşti în subdialectul bănățean şi importanța lor*, „Scrisul Bănățean”, XIV, nr. 3 (107), p. 68-77 (Trâpcea II).

André Vaillant, *Manuel du vieux slave*. Tome I: *Grammaire*. Seconde édition revue et augmentée, Institut d´Études Slaves, Paris, 1964.
O. Vințeler, *Cu privire la nuanțele de aspect ale verbelor românești de origine slavă*, „Studii și Cercetări Lingvistice”, 1969, nr. 1, p.81-92 (Vințeler 1969).

TWO “UNPRODUCTIVE” PREFIXES
Abstract

Keywords: *romanian language, word formation, prefixation*

The author analyses two prefixes of ancient Slavic provenance, ***o-*** and ***u-***, following a description of the status of the two prefixes in the old Romanian literary language. He considers that in this type of analysis it is useful and necessary to take into consideration both the prefixes *in se*, even non-productive, and the words derived with them. Thus, research finds its place at the border between lexicology and word formation.

WRITING A TEXTBOOK FOR ENGLISH FOR ACADEMIC PURPOSES

CĂTĂLIN DEHELEAN
Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj Napoca

Keywords: *Textbook, English for Academic Purposes*

Introduction

This article is but the description of an attempt at writing a textbook in English for academic purposes. The intent is to write a rather practical textbook addressing the immediate needs of the undergraduate students which have yet to acquire the basic language skills needed to use and enrich the English language. As such it is fundamentally nothing more than a presentation of the different perspectives on this process.

The target public

One was, of course, well aware of the existence of excellently written textbooks on the on various English for academic purposes topics. The lecture of the existing English for academic purposes textbooks reveals the fact that they mostly target the undergraduate students which may be classified according to the Common European Framework of Reference for Languages, often called the CEFR, in the B2, C1 and C2 levels, or anyone who possess upper intermediate skills, going thorough advanced skills, and ending with the proficiency skills. (See Figure 1.)

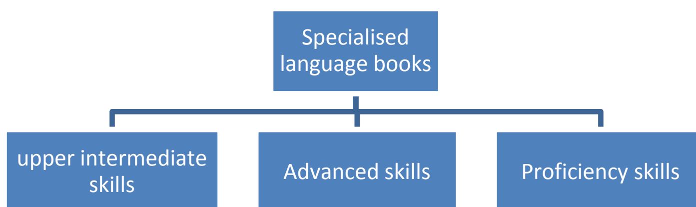

Figure 1: A graphic representation of the range of language skills covered by existing specialised language books

However, one was also very much aware of the fact that there is a sizeable group of students which possess little if any English language skills, and thus may be considered for all intents and purposes as beginners, according to the same Common European Framework of Reference for Languages. As far as these students are concerned, the existing books on specialised languages may be perceived as something of a hurdle rather than a helpful tool in the process of acquiring specialised language skills.

Accordingly, this particular language textbook was meant to fill in a gap on the shelves of any English for academic purposes library, by addressing the needs of beginners in a basic and more encouraging way. (See Figure 2.)

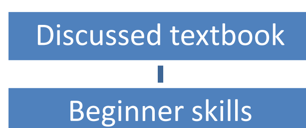

Figure 2: A graphic representation of the range of language skills covered by the discussed book

The approach

Most English for academic purposes textbooks have been written for students, who have already acquired functional English skills and, therefore, these textbooks focus mostly on training of

academic vocabulary with little if any focus on elements of grammar. (See Figure 3.)

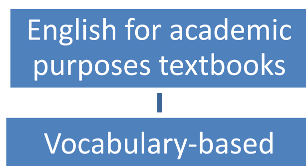

Figure 3: A graphic representation of the approach of most English for academic purposes textbooks

But, in the process of teaching, one is confronted with the fact that a sizeable number of students have not previously acquired functional English language skills. Under the given circumstances, focusing mostly on the acquisition and proper use of academic vocabulary is simply not enough for the development of functional academic language skills. This explains why a complete and utter rethinking of the approach is an imperative. With this in mind, this book was written in an intuitive fashion, as the logic behind this textbook was to use grammar as a starter of the academic language learning process. (See Figure 4.)

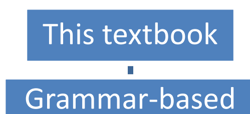

Figure 4: A graphic representation of the grammar-based approach of this textbook

All units of this textbook begin with the presentation of elements of grammar. But, while the first unit is meant to introduce the students to the idea of irregular verbs, the other units are slightly more generous and allow for academic terminology to be added to the admixture in the ensuing exercises. In other words, the approach attempts to achieve the goal of teaching students academic vocabulary which is built in grammatical structures. (See Figure 5.)

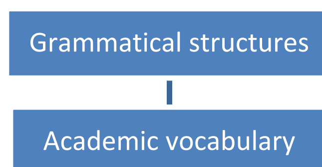

Figure 5: A graphic representation of the idea of teaching specialised vocabulary within grammatical structures

Minimalism

In an attempt to address the needs of its target public, one of the basic principles of this book was to make this book extremely easy to read and, of course, understand.

Accordingly, one had to keep the length of most sentences as short as possible and still render the meaning. One could thus say that the roots of the comprehension of the language in this textbook are based on short sentences. (See Figure 6.)

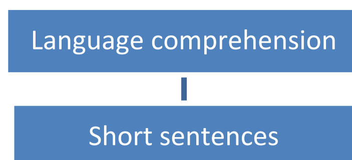

Figure 6: A graphic representation of the language comprehension of the textbook based on short sentences

However, the very use of short sentences is a reminder of the fact that one cannot expect the undergraduate students to understand very complex ideas and principles immediately. With this in mind, resources such as time and thought are not invested in the production of elegant and subtle expressions. In a more realistic and, ultimately, more pragmatic fashion, the students are presented with only the most basic of information which have been deemed necessary for the time being. (See Figure 7.)

Figure 7 A graphic representation of the idea of short sentences containing basic information

To cut a long story short, the students are to be provided with basic information on the make up of the language in the theoretical part and, then, they are expected to rely on these pieces of information and make use of it the practical part which ensues. (See Figure 8.)

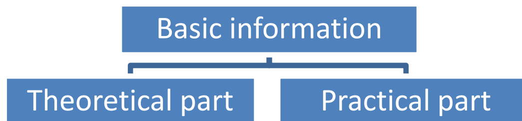

Figure 8 A graphic representation of the idea of basic information used in both the theoretical part and the practical part

In the theoretical part one is provided with explanations in the simplest language and then, to make these ideas clearer, one can read one or more examples written in the very same fashion. (See Figure 9.)

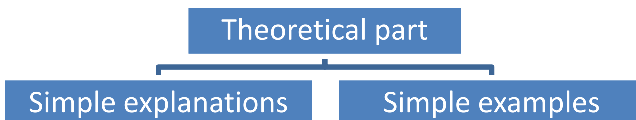

Figure 9 A graphic representation of the of the idea of a theoretical part made up of simple explanations and simple examples

The practical part which, as traditional logics would have it, is also very much influenced by the simplicity of the language used. The students are briefed by the simple language of rubrics which are followed by simple tasks.

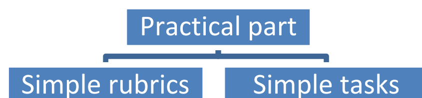

Figure 9 A graphic representation of the of the idea of a practical part consisting of simple rubrics and simple tasks

Modularity

Particular attention had to be paid to the manner in which this textbook on specialised language was conceived and written. In terms of overall visible internal structure, this textbook may be perceived as a collection of several functional units. (See Figure 10.)

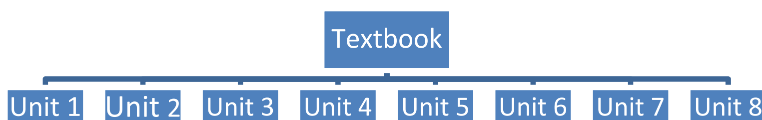

Figure 10: A graphic representation of the internal structure of this textbook

At this point one might feel the need to go in depth and understand a bit more of the structure of this book. As one may have noticed in the previous section, each unit may, for each and every practical and didactic purposes, be divided into its integral parts. (See Figure 11.)

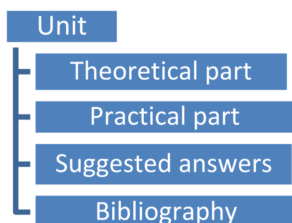

Figure 11: A graphic representation of the structure of each unit

Accumulation

This textbook is not extremely long writing for the purpose of this attempt was not to create an extensive work but rather to show that through a simple approach and in a relatively short time a student can learn some of the basics of the English language and of the specialised vocabulary one is interested in, respectively.

To achieve this goal, it is impetuously necessary to realise that one cannot expect immediate results but, rather, try to slowly ease into the subject matter. In order to build the competence of the students from the ground up one needs to take it one step at the time.

According to this logic each unit adds another layer of knowledge, another notion pertaining to the language onto the previous one. The intended result of this process is that one may posses the necessary skills for solving relatively more complicated tasks in the final module. (See Figures 12 and 13.)

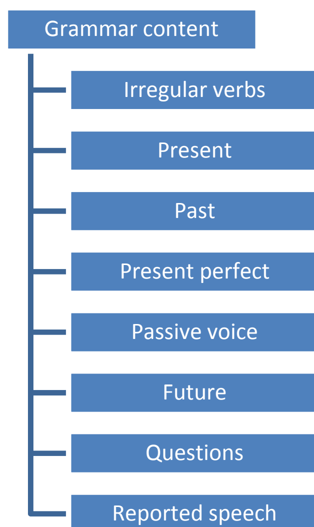

Figure 12: A graphic representation of the grammar content of the textbook

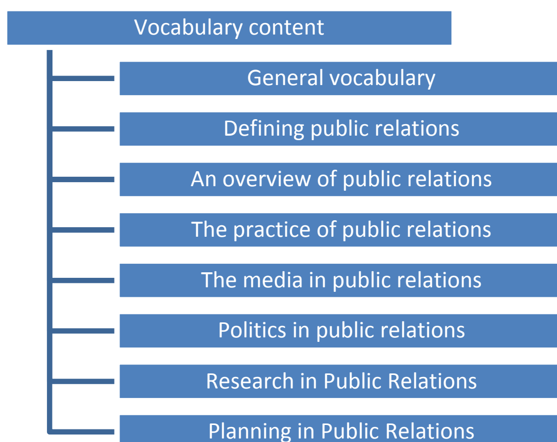

Figure 13: A graphic representation of the vocabulary content of the textbook

Bibliography

Benesch, S. [2009] *Critical English for Academic Purposes: Theory, Politics, and Practice*. New York: Routledge

Bruce, I. [2011] *Theory and Concepts of English for Academic Purposes*. London: Palgrave Macmillan.

Chazal, E.d. [2014] *English for Academic Purposes*. Oxford: Oxford University Press.

Ding, A.; Bruce, I. [2017] *The English for Academic Purposes Practitioner: Operating on the Edge of Academia*. London: Palgrave Macmillan.

Hyland, K. [2011] *English for academic purposes*. New York: Routledge.

Jordan, R.R. [2013] *English for Academic Purposes: A Guide and Resource Book for Teachers*. Cambridge: Cambridge University Press.

REDACTAREA LUCRĂRILOR ÎN ENGLEZĂ CONFORM NORMELOR ACADEMICE

Rezumat

Cuvinte-cheie: *texte, engleza conform normelor academice*

Scrierea unui manual cu limbaj specializat în limba engleză este un lucru destul de dificil fiindcă trebuie luate în considerare câteva probleme. În primul rând, trebuie să definim publicul țintă căruia i se va adresa acest manual. Având în vedere acest lucru, trebuie să se ia o decizie corectă în privința abordării. Aceasta va determina tipul de limbaj utilizat. Cu toate acestea, pentru a face acest manual mai uşor de utilizat, trebuie acordată atenție economiei structurii generale. Şi, nu în ultimul rând, nu trebuie să piardă din vedere scopul fundamental, care este obținerea de competențe linguale.

INTERPRETĂRI ALE ACTELOR DE LIMBAJ: J. R. SEARLE (2)

NICOLETA MARINA POPA (LUCACIU)
Şcoala Gimnazială „Adam Nicolae”, Arad

Cuvinte-cheie: *pragmatică, acte de limbaj, acte ilocuţionare, promisiunea*

Din corelarea regulilor constitutive şi a celor semantice aplicate actului ilocuţionar al promisiunii, Searle constată că ele sunt aplicabile şi altor tipuri de acte ilocuţionare şi aduce ca exemplu actul de a da un *ordin*, precum şi actul „nepropoziţional“ de a spune, pur şi simplu, «bonjour» unui auditor. El realizează, în cele din urmă, o sintaxă a actelor locuţionare pe care o redă în următorul tablou (p. 108–109).

Les rypes d'actes illocutionnaires
Types de règles

	DEMANDER (de faire qqch)	**ASSERTER, DÉCLARER, AFFIRMER**	**POSER UNE QUESTION**
De contenu propositionel	Acte futur *C* de *A*	Toute proposition *p*	Toute proposition ou fonction propositionnelle
Préliminaire	1. *A* este en mesure d'effectuer *C*. *L* pense que *A* este en mesure d'effectuer *C*. 2. Il n'est certain, ni pour *L*, ni pour *A*, que *A* serait conduit de toute façon à effectuer *C* de lui-mème.	1. *L* a des preuves (des raisons pour croire, etc.) que *p* est vraie. 2. Il n'est certain, ni pour *L*, ni pour *A*, que *A* sache (se souvinet de, etc.) *p*.	**1.** *L* ne connait pas «la réponse», c'est-à-dire, il ne sait pas si la proposition est vraie, ou, dans le cas d'une fonction propositionnelle, il n'a pas i'information requise qui lui permette d'établir la verité de la proposition (cependant, voir le commentaire ci-des-sous).

			2. Il n'est certain, ni pour *L*, ni pour *A*, que *A* fournisse à ce moment là l'information sans qu'on le lui demande.
De sincerité	*L* désire que *A* effectue *C*.	*L* croit *p*.	*L* désire obtenir cette information.
Essentielle	Revient à essayer d'amener *A* à effectuer *C*.	Revient à assurer que *p* représente une situation réelle.	Revient à essayer d'obtenir cette information de *A*.
Commentaire	*Commander* et *ordonner* obéssent à une règle préliminaire supplémentaire: *L* doit être à même d'exercer son autorité sur *A*. *Commander* ne comporte probablement pas la conditions «pragmatique» d'incertitude sur la réalisation de *C*. De plus, dans les deux cas. La relation d'autorité corrompt la condition essentielle, car ce qui est dit revient à essayer d'amener *A* à effectuer *C en vertu de l'autorité qu'a L sur A*.	Conttrairement à *prouver* ces actes n'apparaissent pas essentiellement liés à la volonté de convaincre. Ainsi: «j'affirme simplement que *p*, je ne cherche pas à vous convaincre» est acceptable, tandis que: «je vous prouve *p*, sans chercher à vous convaincre» semble contradictoire.	Revient à essayer d'obtenir cette information de *A*. Il y a deux sortes de questions: a) les questions proprement dites; b) les questions posées aux examens. Dans les questions proprement dites, *L* veut connaître (ou trouver) la réponse; dans les questions d'examen, *L* veut savoir si *A* connaît la réponse.
	REMERCIER	**CONSEILLER**	**AVERTIR**
De contenu propositionnel	Acte passé *C* accompli par *A*.	Acte futur *C* de *A*.	Événement ou état futur *E*.
Préliminaire	*C* a été profitable à *L*, et *L* pense que *C* lui a été profitable.	1. *L* a des raisons de penser que *C* sera profitable à *A*. 2. Il n'est certain, ni pour *L*, ni pour *A*, que *A* serait conduit à effectuer *C* de toute façon.	1. A a des raisons de penser que E se produira, et que ce n'est pas dans l'intérêt de A. 2. Il n'est certain, ni pour L, ni pour A, que E se produise.

De sincérité	*L* est reconnaissant pour *C* ou a apprécié *C*.	*L* pense que *C* sera profitable à *A*.	L pense qu'il nâest pas de l'intérét de A que E se produise.
Essentielle	Revient à exprimer sa reconnaissance ou son appréciation.	Revient à assumer que *C* sera profitable à *A*.	Revient à assumer que E n'est pas profitable à A.
Commentaire	La règle de sincérité et la règle essentielle se chevauchent. Remercier, c'est simplement exprimer de la gratitude au sens où, par exemple, promettre, ce n'est pas uniquement exprimer une intention.	Contrairement à ce qu'on pourrait supposer, conseiller nâest pas une manière de prier quelqu'un de faire quelque chose. Il est intéressant de comparer: «conseiller» avec «pousser quelqu'on à faire quelque chose», «inviter à» et «recommander». Conseiller, ce n'est pas essayer de vous faire faire quelque chose comme c'est le cas de demander. Conseiller, c'est plutôt vous dire ce que vous avez intérét à faire.	Acertir ressemble à conseiller plutôt qu'a demander. Jen e pense pas que cela vise nécessairement à vous faire agir dans le but d+éviter E. Noter que ce qui precede concerne les avertissements catégoriques, et non les avertissements hypothétiques. La plupart des avertissements sont probablement des avertissements hypothéques: «Si vous ne faites pas X, alors Y se produira».
	SALUER	**FÉLICITER**	
De contenu propositionnel	Aucune.	vénement, acte, etc., quelconque *E* se rapportant à *A*.	
Préliminaire	*L* vient de rencontrer *A* (ou vient de lui ètre présenté, etc.)	*E* est profitable à *A*, et *L* pense que *E* est profitable à *A*.	
De sincérité	*Aucune.*	*L* est content que E se produise.	
Essentielle	Revient, pour *L*, à marquer de façon courtoise qu'il reconnait *A*.	Revient à exprimer sont contentement face à *E*.	
Commentaire		«Féliciter» ressemble à «remercier» en ce qu'il exprime sa condition de sincérité.	

Pornind de la acest tablou, Searle e în măsură să formuleze şi să verifice anumite ipoteze generale ce vizează actele ilocuționare.

O primă consecință (1) a cuplării celor două tipuri de reguli este una de ordin *psihologic*, în sensul că atunci când o stare psihologică este ataşată unui act ilocuționar, îndeplinirea acelui act implică, prin sine, şi exprimarea stării respective. „Ainsi, – spune el – asserter, affirmer, dire (que *p*), revient à *exprimer la croyonce* (que *p*)".

La fel, *a cere* (demander), *a ruga* (prier), *a implora* (supplier), *a reclama* (réclamer), *a ordona* (ordonner), *a comanda* (commander), *a pretinde* (exiger) (că *C* trebuie executat), corespunde lui *a exprima dorința* (*exprimer le souhait ou le desir*) (ca *C* să fie executat).

Tot astfel, *a promite* (promettre), *a jura* (jurer), *a amenința* (menacer)… (de a îndeplini *C*) implică şi *a exprima intenția* (de a îndeplini *C*). În acelaşi sens, *a mulțumi* (remercier), *a felicita* (féliciter), *a ura bun venit* (souhaiter la bienvenue) presupune, *ipso factu, a-şi exprima gratitudinea, plăcerea* (în fața reuşitei ori a sosirii lui *L*)[1].

Şi a doua consecință (2) este tot de ordin psihologic. Se prezumă astfel că nonsinceritatea nu poate exista decât atunci când actul ilocuționar se produce într-o stare psihologică dată.

Consecința a treia (3) rezidă în faptul că locutorul subînțelege, prin realizarea unui act ilocuționar oarecare, că condițiile preliminare ale actului au fost satisfăcute.

„Il este possible – configurează J.R. Searle cea de-a patra (4) consecință – d'accomplir un acte de languge sans utiliser de façon explicite un marqueur de force illocutionnaire lorsque le situation et le contexte montrent clairement que la condition essentielle est satisfaite"[2]. Ne mulțumim, de multe ori, să spunem simplu «Urmează să fac» («Je vais le faire»), dar această expresie corespunde unei promisiuni care, odată acceptată, devine o obligație. Există numeroase exemple în care apare această situație a patra. „Ainsi, par exemple – exemplifică Searle – la phrase: «Pourriez-vous me faire cela?», malgré la signification de chaque élément lexical et le marqueur de force illocutionnaire d'interrogation, n'est pas spécifiquement énoncée en tout que question conditionnelle portant

[1] J.R. Searle, *Les actes du langage. Essai de philosophie du langage*, Hermann, Paris, 1972, p. 107.
[2] *Ibidem*, p. 110.

sur les capacités de quelqu'un. Elle est énoncée de façon caractéristique en tant que demande“[3].

Consecința a cincea (5) stipulează că forța ilocuționară a unui enunț poate deveni întotdeauna explicită. („On peut toujours rendu explicite la force illocutionnaire d'un énoncé lorsqu'elle n'est pas explicitement marquée“). Este redat aici principiul general al exprimabilității după care tot ce se doreşte a fi semnificat se poate spune sau, într-o formulare amintită deja, tot ce vrem să spunem poate fi spus.

O altă aplicație a acestei legi priveşte subînțelesurile: „Autre application de cette loi: tout ce qui est sous-entendu peut être dit, toutefois, si mon exposé des conditions préliminaires est juste, ce ne peut être dit sans que celui entraine d'autres sous-entendu“[4].

Cea de-a şasea „lege“ (6) derivă din tabloul actelor ilocuționare (v. *supra*), unde se constată că anumite tipuri de acte ilocuționare sunt, în realitate, cazuri particulare ale altor acte. În acest fel, a pune o întrebare reprezintă, de fapt, un caz particular al cererii. Aceasta explică de ce sesizăm intuitiv că ceea ce este enunțat sub formă de cerere: «Dites-moi le nom du premier président des États-Unis» este echivalent cu un enunț sub formă de întrebare: «quel est le nom du premier président des États-Unis». Aceasta explică, de asemenea, de ce verbul *a cere* (demander) acoperă concomitent cererile (în sensul de a cere cuiva de a face ceva) şi întrebările, din exemple precum: «il m'a demandé de la faire» (demande) şi «il m'a demandé pourquoi» (question).

De aici derivă problema de ordin general dacă există acte ilocuționare de bază din care să derive toate celelalte sau majoritatea dintre ele. Dificultatea răspunsului rezidă în caracterul extrem de variabil al actelor ilocuționare, ceea ce-l determină pe Searle să considere clasificarea lui Austin a actelor ilocuționare în cinci categorii drept una *ad hoc*[5].

În al şaptelea rând (7), se subliniază că condiția esențială le determină pe celelalte condiții. („En général la condition essentielle

---

[3] *Ibidem*, p. 111.
[4] *Ibidem*.
[5] *Ibidem*, p. 111–112.

détermine les autres“). Astfel, de exemplu, fiind dat că regula esențială pentru cerere va produce un enunț de tipul „a cere lui A să facă ceva“, regula de conținut propozițional va include un act viitor al lui A. Sau, dintr-o altă perspectivă, întrucât regula preliminară de incertitudine se regăseşte într-un mare număr de tipuri de acte ilocuționare, ea nu mai poate avea rolul de marcă a unei forțe ilocuționare particulare.

Consecința a opta (8) scoate în relief faptul că diferențierile dintre actele ilocuționare presupun, în realitate, multiple principii de diferențiere, bazate pe factori diverşi şi diferiți. În primul rând este vorba despre obiect şi scopul actului. Este diferența, de exemplu, dintre o afirmație şi o întrebare.

În al doilea rând este vorba despre raportul dintre *L* (locutor) şi *S* (auditor), ceea ce implică diferența dintre o cerere şi un ordin. În al treilea rând, este de menționat gradul de angajament în executarea actului, aici fiind reținută diferența dintre o simplă exprimare a unei intenții şi o promisiune.

În al patrulea rând, este adusă în discuție diferența de conținut propozițional, adică între *a prevesti* (prédire) şi *a raporta* (rapporter). În al cincilea rând, este văzută diferența dintre conținutul propozițional şi intențiile lui L sau A, aici intrând diferența dintre a (se) *lăuda* (vanter) şi *a se plânge* (plaindre) sau dintre *a avertiza* (avertir) şi *a prezice* (prédire).

O a şasea diferență vizează stările psihologice posibile, exprimate prin actul ilocuționar, fapt ce trimite la o promisiune, ca expresie a unei intenții, şi la o afirmație, ca expresie a unei convingeri. În al şaptelea rând, trebuie luat în considerare raportul dintre expresia utilizată şi restul conversației, cu alte cuvinte, contextul lingvistic. Se include aici diferența dintre un simplu răspuns la ceea ce a spus cineva şi contestarea spuselor aceluia.

Pe de altă parte trebuie reținut faptul că enunțarea uneia şi aceleiaşi fraze poate reprezenta o pluralitate de acte ilocuționare diferite[6].

[6] *Ibidem*, p. 112–113.

O ultimă consecinţă, a noua, scoate în evidenţă situaţia în care unele verbe ilocuţionare presupun şi un efect perlocuţionar. Astfel, pentru *a cere*, un asemenea efect este esenţial, pentru că se încearcă a îndemna pe cineva la a face ceva. În schimb, pentru *a promite*, efectul perlocuţionar nu este esenţial. Ca atare, nu toate verbele ilocuţionare presupun obligatoriu şi un efect perlocuţionar[7].

Un aspect important al actelor de limbaj îl reprezintă *referenţialitatea*, ceea ce presupune studierea referinţei ca act de limbaj. În viziunea lui Searle, în această problemă sunt de admis două axiome, plecând de la situaţia în care el se va referi la referenţa definită unic[8]:

1. Tot ce implică o referire trebuie să existe. („Tout ce à quoi on réfère doit exister.") Această axiomă se numeşte „l'axiome d'existence".

2. Dacă un predicat (predicaţie) este adevărată pentru un obiect, el este valabil pentru tot ceea ce este identic cu acest obiect, independent de expresia utilizată pentru referirea la acel obiect. Axioma se numeşte „l'axiome d'identité"[9].

Searle enumeră patru tipuri de expresii referenţiale definite, din punct de vedere gramatical:

1. Numele proprii: Socrate, Rusia.

2. Grupe nominale complexe, la singular. Expresiile din această categorie conţin în mod obişnuit o subordonată relativă şi încep cu articolul definit («l'homme qui a appelé»); «la plus haute montagne du monde», «la crise française actuelle». Aceste expresii sunt numite *descrieri definite (*descriptions définis), iar expresiile care urmează articolului definit, *descriptori* (descripteurs). În cazul în care articolul definit nu apare, termenul *descriptor* va defini întreaga expresie.

Searle mai atrage atenţia că o descriere definită poate conţine o altă expresie referenţială definită, care poate fi, la rândul ei, o

---

[7] *Ibidem*, p. 114. Pentru toate aceste chestiuni privind structura actelor locuţionare, cf. şi Moeschler/Reboul, p. 58–61.

[8] „Nous limiterons notre discussion à la référence défini unique" (p. 115), cum sunt, de exemplu, numele proprii, precizează el.

[9] *Op. cit.*, p. 121.

expresie definită sau de alt tip, de exemplu, un nume propriu: «le frère de Jean», «la femme de l'homme qui est saoul". El numeşte expresia întreagă *referent primar*, iar expresia conţinută, *referent secundar*.

3. Pronume: «ceci», «cela», «je», «il», «elle».

4. Titluri: «le premier ministre», «le pape»[10].

Se pune însă întrebarea: care sunt condiţiile necesare pentru ca enunţarea unei expresii să fie suficientă pentru ca auditorul să identifice obiectul vizat de locutor? Aceasta depinde de măsura în care locutorul a transmis elementele necesare identificării. De aceea, Searle distinge între o *referinţă completă* (une *réference complète*) şi o *referinţă efectivă* (une *réfèrence effective*). O referinţă este completă dacă obiectul este identificat de auditor într-o manieră neambiguă, ca urmare a datelor de identificare oferite de locutor. O referinţă este efectivă cu condiţia ca nici locutorul să nu poată determina neambiguu obiectul, chiar dacă face o referinţă la el. Este vorba, de fapt, de o referinţă care, deşi încă incompletă, are, potenţialmente, posibilitatea de a deveni completă. Analiza acestor două aspecte ale actului referenţial îl determină pe Searle să reformuleze cele două condiţii axiomatice de mai sus:

1. Trebuie să existe unul şi acelaşi obiect la care să se aplice de către locutor enunţul expresiei (l'énoncé de l'expression) – axioma existenţei reformulată.

2. Auditorul trebuie să fie în măsură să identifice obiectul pornind de la enunţul expresiei (l'énoncé de l'expression) de către locutor – axioma identificării, reformulată.

Din punct de vedere lingvistic, enunţul unei expresii trebuie sau

(a) să conţină termenii descriptivi care sunt adevăraţi, în mod unic, pentru obiectul de identificat,

(b) sau să prezinte obiectul cu ajutorul mijloacelor deictice,

(c) sau să conţină o combinaţie de procedee deictice de prezentare şi de termeni descriptivi, de aşa manieră încât să permită identificarea obiectului şi numai a lui.

---

[10] *Ibidem*, p. 125.

Analizând, paralel cu cele spuse la actul ilocuţionar, condiţiile, şapte la număr, de producere a actului propoziţional al referirii/referinţei, Searle stabileşte, la modul ideal („c'est un modèle idéal que nous construisons"), trei reguli ale referinţei deductibile din formula generală: O expresie *R* folosită de *L* în prezenţa lui *A* într-o situaţie *S* şi admiţând că *R* este întrebuinţată literalmente („R est employée littéralement") sau, spunem noi, mai excat, gramatical.

Regula 1: R nu poate să apară decât în contextul unei fraze (sau în al unui segment de discurs similar), în care enunţul să poată constitui îndeplinirea unui act ilocuţionar.

Egula 2: R nu este întrebuinţată decât dacă există un obiect *X* ca atare sau, cel puţin, dacă *R* conţine o descriere identifiantă (une description identifiante) a lui *R*, sau cel puţin *L* să fie capabil de a completa R printr-o descriere adecvată a lui *X*, şi, ca atare, prin întrebuinţarea lui *R, L* să aibă intenţia de a-l izola sau identifica pe *X* pentru *A*.

Regula 3: A enunţa *R*, înseamnă, în intenţia lui *A*, a-l identifica sau extrage pe *X*[11].

Alături de chestiunea referentului şi a referirii, apare problema, controversată încă, a predicatului şi a predicaţiei. După Searle, „l'acte de prédication consiste à présenter un certain contenu, et le mode de présentation de ce contenu est déterminé par la force illocutionnaire de la phrase"[12]. Dacă obiectul este neutru din punct de vedere ilocuţionar, predicaţia se prezintă întotdeauna sub un mod ilocuţionar.

Pe de altă parte, Searle distinge între *conţinut* şi *funcţie*. Într-un act ilocuţionar total, ceea ce reprezintă conţinutul este propoziţia, în timp ce funcţia este forţa ilocuţionară cu care este prezentată

---

[11] „*Règle 1*: R n'apparaît que dans le contexte d'une phrase (ou d'un segment de discours similaire), dont l'énoncé peut constituer l'accomplissement d'un act illocutionnaire. *Règle 2*: R n'est employée que s'il existe un object X tel que ou bien R contienne une description identifiante de X, ou bien L soit capable de compléter R par une telle description de X, et tel que, par l'emploi de R, L ait l'intension d'isoler ou d'identifier X pour A. *Règle 3*: Énnoncé R revient à identifier ou extraire X à l'intention de A" (p. 142).

[12] *Ibidem*, p. 173.

propoziția. Realizarea acestor entității depinde de o serie de condiționalități. Ele pot fi ilustrate pornind de la următoarea structură propozițională: Fiind dat că *L* enunță o expresie *P*, în prezența lui *A*, atunci, prin enunțul literal *P*, *L* predictează, efectiv şi fără greşeală, că *P* se referă la un singur obiect *X*, dacă următoarele condiții (opt la număr), sunt satisfăcute:

1. Condițiile normale de plecare şi sosire sunt satisfăcute.

2. Enunțarea lui *P* apare în interiorul enunțării unei fraze (sau al unui segment de discurs echivalent) *T*.

3. Enunțarea lui *T* constituie (sau se pretinde că constituie) îndeplinirea unui act ilocuționar. („L'énoncé de T constitue (ou prétend constituer) l'accomplissement d'un acte illocutionnaire").

4. Enunțarea lui *T* implică o referire efectivă la *X*.

5. *X* aparține unei categorii sau unui tip care este logic posibil pentru ca *P* să fie adevărată sau falsă pentru *X*[13].

6. L are intenția, prin enunțarea lui T, de a ridica problema veritătii sau a falsitătii lui P legată de X. Aceasta se realizează printr-o marcă de forță ilocuționară prezentă în frază.

7. L are intenția de a-l face pe *A* să înțeleagă că enunțarea lui *P* ridică problema veritătii sau a falsitătii lui *P* referitoare la *X* (printr-un anume procedeu ilocuționar) determinându-l pe *A* să recunoască intenția sa; iar intenția nu este că această recunoaştere se realizează în virtutea recunoaşterii de către *A* a semnificației lui *P*.

8. Regulile care guvernează *P* sunt cele în care *P* este întrebuințat corect în *T*, dacă şi numai dacă condițiile 1–7 sunt satisfăcute.

Din aceste opt condiții rezultă patru reguli ale predicației într-un act ilocuționar complet:

Regula 1: *P* nu este enunțat decât într-un context al unei fraze sau al unui alt segment de discurs *T*, în care enunțarea să poată constitui îndeplinirea unui act ilocuționar.

---

[13] Condițiile 4 şi 5 sunt sintetizate astfel de către Searle: „[…] pour tout locuteur L, tout objet X, et tout prédicat P, une condition necesaire pour que L ait prédiqué P à propos de X dans l'énoncé d'une phrase contenant P, est que L ait fait affectivement référance à X dans cet énoncé et que tous les présupposés cotenus dans P soient vrais de X" (p. 176).

Regula 2: P nu este enunțat în *T* decât dacă enunțarea lui *T* implică o referire efectivă la *X*.

Regula 3: P nu este enunțat decât dacă *X* aparține unei categorii sau unui anume tip, în aşa fel încât să fie, logic, posibil ca *P* să fie sau adevărat sau fals în raport cu *X*.

Regula 4: Enunțarea lui *P* are menirea de a ridica problema veritătii sau a falsității lui *P* în raport cu *X* (după un anumit mod ilocuționar, determinat prin procedeul mărcii de forță ilocuționară conținut în frază)[14].

Tezele şi conceptele din *Speech Acts* au fost dezvoltate şi aprofundate de Searle în studii ulterioare, dar în special în articolul *A classification of illocutionary acts*, publicat în Rogers, A., Wall, B. and Murphy, J.P. (eds.), *Proceedings of the Texas Conference on Performatives, Presuppositions and Implicatures*, Airlington, Center for Applied Linguistics, p. 27–45. În acest studiu, Searle ia în discuție cele cinci categorii de bază propuse de Austin: *verdictivele, exercitivile, promisivele, comportativele* şi *expozitivele*. El consideră că nu avem a face cu o clasificare de acte ilocuționare, ci cu o clasificare de verbe. El mai constată că taxonomia lui Austin nu are la bază un principiu sau un set de principii clar, ceea ce face ca unele categorii să se întrepătrundă, o serie de verbe ajungând să aparțină mai multor categorii.

Luând în considerare distincția dintre *verbele ilocuționare* şi *actele ilocuționare*, dintre care primele aparțin limbilor particulare, celelalte situându-se dincolo de limbile particulare, Searle propune propria sa clasificare de verbe ilocuționare:

(i) *reprezentativele*, prin care locutorul îşi asumă adevărul propoziției exprimate. Ele se bazează pe anumite criterii taxonomice precum *scopul actului ilocuționar*, cuvintele *conforme cu lumea*, *convingerea* ca stare psihologică, gradul de angajament ce depinde de verbul utilizat. Pentru verbul reprezentativ, testul utilizat este răspunsul la întrebarea: *Putem spune în mod literal că enunțul este*

---

[14] *Ibidem*, p. 175–176.

adevărat sau fals? Structura sintactică de adâncime este: *Eu verb ilocuționar că + S.*

(ii) *directivele*, care au drept scop ilocuționar ca locutorul să încerce a-l determina pe interlocutor să facă ceva. Criteriile taxonomice sunt: *ajustarea* merge dinspre lume spre cuvinte, iar *dorința* este atitudinea corespunzătoare condiției de sinceritate. Conținutul propozițional indică faptul că interlocutorul trebuie să facă ceva. Structura sintactică de adâncime: *Eu îți verb ilocuționar că tu VP (la viitor).*

(iii) *promisivele* au ca scop ilocuționar obligația locutorului de a realiza un act sau anumite acte. Criteriile taxonomice indică orientarea *ajustării* de la lume la cuvinte, iar condiția de sinceritate o reprezintă *intenția*. Conținutul propozițional arată că locutorul face ceva. Structura sintactică de adâncime este: *Eu îți verb ilocuționar că eu VP (la viitor)*.

(iv) *expresivele*, cu scopul ilocuționar de a exprima starea psihologică, determinată şi specificată de condiția de sinceritate față de starea de lucruri din conținutul propozițional. Verbele expresive nu conțin o direcție de ajustare, iar adevărul propoziției este presupus. Structura sintactică de adâncime este: *Eu te/îți verb ilocuționar de eu/tu VP.*

(v) *declarativele* prezintă caractertistica de a promova adevărul conținutului lor propozițional. Direcția de ajustare este dublă: atât în sensul cuvinte – lume, cât şi lume – cuvinte. Structura sintactică de adâncime: *Eu verb locuționar* $NP_1 + NP_2$. Verbele din această clasă corespund performativelor. Ca atare, ele presupun o instituție extralingvistică, precum şi statute bine precizate pentru locutor şi interlocutor.

Teoriile lui Austin şi Searle au fost continuate într-o direcție ce urmăreşte formalizarea lor în codul unei logici „ilocuționare", vizând atât nivelul condițiilor de reuşită a actelor ilocuționare, cât şi criteriile de clasificare a acestora. O altă direcție este, cum am arătat, cea ilustrată de studiile lui Sperber şi Wilson, orientate spre critica legăturii, foarte strict convențională, dintre forma lingvistică şi actul

de limbaj. Aceste direcţii rămân în afara discuției, deoarece depăşesc limitele teoretico-aplicative ale studiului nostru[15].

Bibliografie

Reboul, Anne, Moeschler, Jacques, *Pragmatica, azi. O nouă ştiinţă a comunicării*. Traducere din limba franceză: Liana Pop, Editura Echinox, Cluj, 2001.
Searle, J.R., *Les actes de langage. Eseai de philosophie du langage.*Traducere de către Hélène Pauchard a cărţii *Speech Acts*. Cu o introducere de Oswald Ducrot, Hermann, Paris, 1972.

INTERPRETATIONS OF SPEECH ACTS: J. R. SEARLE
Abstract

Cuvinte-cheie: *pragmatics, speech acts, illocutionary acts, promission*

The author analyses, in the two parts of her study (the first part was published in „Philologica Banatica" 1/2017, p. 179-188) the main theses elaborated by the American philosopher J. R. Searle regarding speech acts, in the development of the principles formulated by J. Austin. Speech acts are governed, according to J. R. Searle, by two types of rules: normative and constitutive. He refers to the structures of illocutionary acts, for which he establishes nine types of conditionings. In the second section of her study, the author dwells on the illocutionary act of promise, as it appears in the vision of J. R. Searle, who takes into consideration the correlation of constitutive rules with the semantic ones. He finds that these rules are applicable to other illocutionary acts as well and builds, on this foundation, a syntax of illocutionary acts, extracting from it a number of nine consequences which may lead to the identification of general hypotheses related to illocutionary acts. In the end he sets four rules of predication for a complete illocutionary act, forwarding a personal classification of illocutionary verbs.

[15] În ce priveşte termenul *ajustare*, el face parte din sintagma „relația de ajustare (potrivire) dintre cuvinte şi lume", prezentată de Searle drept criteriu fundamental în taxonomia actelor ilocuționare. Astfel, într-o aserțiune, cuvintele trebuie „să se potrivească" cu lumea, pe când, într-o promisiune, lumea este cea care, prin actele locutorului, trebuie să se conformeze cuvintelor. Pe de altă parte, Searle consideră, principial, că *structura de adâncime* a tuturor actelor ilocuționare este Eu verb ilocuționar + S. Pentru taxonomia searliană a actelor ilocuționare, cf. Moeschler/Reboul, p. 61–64.

„SĂRUTUL SFÂNT” ÎN POEZIA LUI TRAIAN DORZ

FLORINA-MARIA BĂCILĂ
Universitatea de Vest din Timișoara

Cuvinte-cheie: *sărut*, *lexicologie*, *semantică*, *stilistică*, *poezie mistico-religioasă*

În dicționarele explicative ale limbii române, definiția substantivului *sărut* face referire explicită la faptul că el înseamnă „atingerea cu buzele a buzelor, a obrazului, a mâinii etc. cuiva, în semn de afecțiune, de respect, de umilință etc.” – deci, „un prag al intimității pe care cele mai multe forme ale «salutului» îl exclud”[1] –, și că reprezintă, la origine, un derivat regresiv (postverbal) din familia lexicală a lui *a săruta*. Dincolo de maniera în care îl definesc lucrările lexicografice, sărutul ilustrează însă o varietate largă de sentimente, implicând o anumită dedicare reciprocă legată de intimitate: simbol al înțelegerii, al reverenței și al supunerii, al venerării, al mulțumirii, al recunoștinței și al afecțiunii, al mângâierii, al emoției și al unificării, el rămâne, în primul rând, cea mai cunoscută expresie (vizuală) a dragostei, în toate ipostazele sale.

În creația lirică a lui Traian Dorz[2], străbătută de puternice accente scripturistice, dar şi de un pronunțat filon mistic, sărutul – privit mai ales ca semn al profundei (și plenarei) comuniuni reale a sufletului cu Dumnezeu, ca atingere personală, spiritualizată, modelatoare, a Celui (de) Neatins, integrată în ceea ce presupune

---

[1] G. I. Tohăneanu, *„Viața lumii” cuvintelor. Vechi și nou din latină*, Timișoara, Editura Augusta, 1998, p. 272.

[2] Pentru o privire de ansamblu asupra operei acestui poet român, vezi lucrarea noastră ***Dorziana*** *– o (re)construcție a textului prin limbaj*, Timișoara, Editura Excelsior Art, 2016.

starea extatică, episod memorabil al bucuriei de natură sacră sau al iubirii harice (tainice ori expansive) – constituie elementul central al poemelor (realizate în chip magistral) inspirate din alegoria grațioasă a cărții biblice intitulate *Cântarea Cântărilor* și consacrate acestui act întemeietor de închinare, acestui gest apoteotic al împărtăşirii, dătător de sens şi de viață nouă, parte a unei relații speciale a dragostei unificatoare şi izbăvitoare. Într-o atare „cheie” de lectură se cuvin a fi abordate versurile al căror mesaj mizează pe semnificațiile aparte ale substantivului *sărut*; altfel, „spiritul profan rămâne doar la suprafața înțelegerii lucrurilor. Un astfel de spirit rămâne doar în pridvorul lăcașului de sfințenie în care se află ascunsă taina iubirii, a marii iubiri între Dumnezeu și om, dintre creație și Creatorul ei.”[3].

*

„Iubirea sfântă doreşte mereu semnul ei sfânt.”[4] – scrie Traian Dorz într-un volum de cugetări. Ca atare, ea năzuiește spre reunificarea în spirit, direct condiționată de intervenția Divinității în existența noastră efemeră pe acest pământ, unde lucrurile cunosc o anumită ciclicitate, cu pendularea între bine şi rău, între ascensiune şi prăbuşire, între izbândă şi eşec, cu încrederea neclintită în biruința Adevărului: „Doamne, când vrei Tu – cum trece / lunga iarnă într-un ceas / şi pustiul cum sfârşeşte / într-un fericit popas, / şi-ntristarea înnoptării, / într-un răsărit plăcut, / şi-ndelunga despărțire, / **într-un** <u>scump şi sfânt</u> **sărut**!...” (CNoi 179, *Doamne, când vrei Tu...*)[5]. Dragostea – simțământ sacru – accede mai cu seamă spre redobândirea comuniunii primordiale cu Cel ce ne-a creat, prin urmarea Lui în dedicare constantă și prin respectarea preceptelor Sale general-valabile: „M-am dus, – dar ți-am lăsat Cuvântul, / să-L

---

[3] Dumitru Abrudan, *Cărțile didactico-poetice*, ediția a II-a, Sibiu, Editura Andreiana, 2006, p. 157-158.
[4] Traian Dorz, *Alergarea stăruitoare*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2007, p. 216.
[5] Spre a nu îngreuna parcurgerea trimiterilor, am optat, în lucrarea de față, pentru notarea, în text, a referirilor (cu abrevieri) la volumele (aparținându-i lui Traian Dorz) din care au fost selectate secvențele ilustrative, alături de numărul paginii / paginilor la care se află fragmentul respectiv şi de titlul poeziei. Toate evidențierile din versurile citate ne aparțin.

ai în locul Meu, plecând, / ca-n orice clipă, sărutându-L, / să-L simţi pe inimă arzând. // [...] // De ce te temi când ai iubirea / cu tine-ntreagă-n locul Meu / şi te-a sfinţit neprihănirea / **sărutului** lui Dumnezeu?" (CNoi 192-193, *M-am dus...*; de remarcat, în ultimele două versuri citate, structura expresivă cu caracter cvasiredundant, realizată prin asocierea unui verb și a unui substantiv provenit din infinitivul lung, aparţinând aceleiaşi sfere semantice, cu rol în construcţia mesajului poetic, mizând pe ideea de implicare a sacralităţii în acest gest confidenţial). Ca atare, lumina / iluminarea taborică, numită, în poezia dorziană, „starea de Sus" (CNoi 184, *O, ia-ne cu Tine*), vine să desăvârşească sacralitatea acestei atmosfere de extaz, de comuniune încărcată de armonie și făuritoare de noi orizonturi: „Acolo, Iisuse Puternic şi Drag, / pe Casa de Aur aşază-ne steag, / Taborului nostru înfăşură-i zări, / purtându-i iubirea pe mii de cântări. // Sămânţa divină sfinţeşte-o-**n sărut** / şi pune-o-n pământul prin flăcări trecut, / şi creşte-o-n cântare şi leagăn-o-n plâns, / spre rodul de aur cu Soarele strâns." (CNoi 184, *O, ia-ne cu Tine*). Transfigurarea nu se poate produce însă decât prin reconsiderarea (și reordonarea) aspiraţiilor oricărei fiinţe umane, prin întoarcerea la dragostea lui Dumnezeu, singura în stare să o reabiliteze, să-i ofere din nou demnitatea și fericirea pierdută în urma săvârșirii păcatului, să o reîntregească, să o reorienteze spre cele nepieritoare, repunând-o în dimensiunea sacralităţii – ca oglindă a chipului Său – și, implicit, în cea a nemuririi: „O, drag Iisus, **sărutul** Tău, / când m-am întors la Tine, / cum mi-a luat tot ce-a fost rău / şi mi-a dat tot ce-i bine! // Cum mi-a luat ce-a fost urât / întreaga depărtare / şi-atâta har mi-a dat, încât / mi-e cerul numai soare. // Cum mi-a luat orice dorinţi / ce mă-ntinau odată / şi-mi dă plăcerea celor sfinţi / de zarea cea curată. // Cum mi-a luat lumescul gând / al urmelor străine / şi-mi pune cerul tot cântând / în inimă la mine. // Cum şterge-al ochilor amiaz' / de umbrele-ntristate / şi face-atâta soare az', / să-mi umple toate-toate. // Ce dulce taină sfântă sînt[6] / acestea toate-n Tine; / o, drag Iisus, –

[6] În textele poeziilor lui Traian Dorz publicate, la noi, în ultimii ani, întâlnim frecvent forma *sunt* (în conformitate cu norma actuală de flexiune a verbului *a fi*), deşi se pare că întotdeauna poetul şi-a manifestat, explicit sau indirect, preferinţa

sărutu-Ți sfânt / nu-l dezlipi de mine!” (CBir 42-43, *O, drag Iisus...*).

În sens biblic, omul este chemat să atingă perfecțiunea în și prin iubire (mai ales că ea este un substitut pentru numele lui Dumnezeu): dragostea de ordinul suprafirescului copleșește obișnuitul rațiunii, trece de judecata minții ori de barierele simțirii umane, „vrea să înainteze acolo unde înțelegerea rămâne afară”[7], spre a „întâlni” dragostea noastră, spre a face loc comuniunii celei mai adânci din câte există. Ea este dar dumnezeiesc și îndumnezeitor, menit să învăluie inima – altarul în care sălășluiește Hristos, necesar a fi complet deschis lucrării Lui –, să reconstituie ființa în și prin El, ajungându-se astfel, prin iluminare și purificare interioară, la dorita unire mistică lipsită de orice limitări: „Noi doi, Iisus! – ce dulce-i / când pot grăi aşa / şi fața mea se naltă / încet spre Fața Ta, / şi brațele-mi se naltă / spre Crucea Ta, tăcut, / şi gura mea se naltă / **spre** sfântul Tău **sărut**.” (CBir 205, *Noi doi, Iisus*). Tocmai de aceea sărutul sfințitor, semn al Prezenței divine constante, rămâne un obiectiv major în starea de vorbă cu Creatorul: „Cu fiorul rugăciunii / să-mi alungi atunci mâhnirea, / cu spălarea-mpărtăşirii / fă-mi iar chipul strălucit, / **cu sărutul** mă sfințeşte, / mă-nveşmântă cu iubirea / şi mă fă din nou, Iisuse, / oaspetele Tău iubit.” (CUrm 166, *Orișicât mi-ar fi curate*).

Este interesant de semnalat că, în unele poezii, substantivul în discuție apare integrat în grupuri nominale ce conțin determinări atributive redate prin adjective sinonime sau din același câmp semantic, actualizând semnificații unitare legate de sfera

---

pentru *sînt* – formă verbală întrebuințată în toate volumele sale tipărite la edituri din străinătate înainte de 1989 şi realizate exclusiv pe baza manuscriselor originale –, motiv pentru care a şi aşezat-o, de nenumărate ori, în rime, mai ales că era vorba despre respectarea unei norme literare a epocii respective. De aceea, deşi poate crea impresia de inconsecvență, inclusiv unii dintre editorii volumelor din care am citat secvențele lirice au optat pentru forma *sînt* atunci când aceasta apare la final de vers – soluție pe care, de altfel, am adoptat-o şi noi în lucrarea de față ori de câte ori s-au ivit asemenea situații.

[7] Jan van Ruusbroec, *Podoaba nunții spirituale sau Întâlnirea interioară cu Cristos*. Traducere din olandeza veche de Emil Iorga, Bucureşti, Editura Humanitas, 1995, p. 116.

transcendenței, a sacrului, a nemuririi, a absolutului ceresc: „Pentru Tine, pentru Tine, drag Iisus, / câte vii şi holde-am pus, / cu belşug, cu belşug şi jos, şi sus, / numai dragoste-au adus; / din oricare strop de jar / creşte-o lacrimă de Har / şi din ori, şi din orice plâns trecut / creşte-un dor, creşte-un dor şi-**un** sfânt **sărut**." (CE 102, *Numai Tu rămâi*); „Pe orice slovă scumpă / a Sfântului Cuvânt, / Iisuse, – eu prin lacrimi / văd Chipul Tău cel Sfânt / şi-n mută adorare / îngenunchez supus, / strâng Cartea Ta la suflet / şi Ți-l sărut, Iisus! // Pe orice strop din ochii / iubirii lăcrimând / văd Chipul Tău cel Unic, / Iisuse – luminând / şi-mpărtăşit din Taina / Fiorului Divin, / sărut lumina sfântă / din lacrimi – şi mă-nchin! // Pe orice şoaptă dulce / a sfintei rugăciuni / văd Chipul Tău, Iisuse, / din raze şi cununi / – şi, strămutat în ceruri, / spre soare proşternut, / Îți pun pe fiecare / **un** îngeresc **sărut**!" (CNoi 93-94, *Pe orice slovă scumpă*); „Iar buzele să-mi afli **ca-ntr-un sărut** ceresc, / spunându-Ți fără seamăn: «Iisuse, Te iubesc!» / şi ochii să mi-i afli scăldați în plânsul drag / cu care Te aşteaptă de ani şi ani în prag." (CViit 129, *În Clipa Întâlnirii*); „Peste ceasul meu uşor / vei fi Tu, numai fior, / vei fi Tu, ceresc **sărut**, / cum nicicând nu Te-am ştiut, / iar în cerul meu deschis / vei fi-aievea, nu un vis, / când la Harul cel ascuns / voi cunoaşte c-am ajuns... / Tu, Iisus, drag Iisus, / şi la harul cel ascuns / voi cunoaşte c-am ajuns!..." (CÎnv 29, *Peste ceasul meu amar*; în text, grupul nominal evidențiat și plasat între virgule are rol apozitiv, substituind numele lui Hristos); „Să-mi iau clipa cea de aur / **pentru** veşnicul **sărut**, / – strălucire, înfăşoar-o / dulce, unic şi tăcut!" (CUrm 7, *Să-mi iau harfa cea de aur*). Faptul își demonstrează validitatea inclusiv în relație cu sentimentul unic al iubirii de Dumnezeu: „Din dragostea de Tine, Doamne, / aş vrea să mor de fericit / atunci când cel din urmă cântec / mi l-aş sfârşi desăvârşit! / ... Cum Ți-aş simți apoi pe buze / dulceața ultimului dor / prelinsă veşnic **sub sărutul** / dumnezeiescului fior!" (CBir 85, *Din dragostea de Tine*); „Cum mi-am zdrobit iubirea cum alta-n lume nu-i, / fă-n urma ei tot drumul, plângând amar, să-l sui / şi sărutându-i urma rănită de-al meu spin, / s-ajung să simt odată că i s-a-nchis deplin. // Când iarăşi plâng, Iisuse, adânc şi-nsingurat, / adaugă-mi plânsu-acesta la prețu-ndurerat, / să-mi ştiu odată vina plătită pe deplin, / ca

iar să-mi dea iubirea **sărutul** ei divin.” (CCnț 69, *Când iarăși plâng*). Iubirea dublată de provocările majore ori de sacrificiile inerente parcursului ascensional sacralizează şi condiționează cunoașterea lui Hristos tot mai îndeaproape, certifică unificarea cu El: „Dragoste şi lacrimi ne-am avut trecutul, / dragostea cu lacrimi ne-a sfințit **sărutul**, / dragostea cu lacrimi ni-e şi azi trăirea, / ele ne sunt jertfa – ele răsplătirea!” (CNoi 164, *Dragoste și lacrimi*); „Când ne-ai trimis, Iubire, / în lume, oarecând, / pe fruntea noastră albă / ne-ai sărutat plângând. // Copii eram, Iubire, / dar inima s-a strâns: / – de ce **sărutul** oare / e-mpreunat cu plâns? // De-atunci, cu drag, **sărutul** / atâția ni l-au dat, / dar au plătit cu lacrimi / oricâți ne-au sărutat. // Ne-a sărutat Lumina / şi-a lăcrimat apoi, / **sărutul** Rugăciunii / e numai plâns în noi. // Ne-a sărutat Cântarea / şi s-a făcut suspin, / aşa şi Adevărul / şi-a plâns şi el străin... // ... Ci numai tu, Iubire, / nu pleci – şi nu te frângi, / te rogi cu noi şi suferi, / şi ne săruți, şi plângi!...” (CBir 10-11, *Când ne-ai trimis*; de reținut utilizarea majusculelor la anumite concepte-cheie, în jurul cărora gravitează alcătuirea versurilor și mesajul lor); „Înțelepciune, sfânt trimis / al Dragostei Divine, / ce lume nouă mi-ai deschis / când te-ai unit cu mine! // Cu ce necunoscut fior / mi-ai sărutat credința, / când cerul tău cu niciun nor / mi-a-mbrățişat ființa! // [...] // Când ți-ai lipit **sărutul** sfânt / de fruntea mea uscată, / ce tainic şi ceresc avânt / m-a-ntinerit deodată.” (CBir 16, *Înțelepciune, sfânt trimis*). Astfel își „destăinuie” simțirile de această natură îndrăgostitul de Cer, reflectându-le în gesturi și manifestări speciale, mărturisindu-și dorurile și visurile, avânturile și limitele, îndrăznelile și durerile (redate metaforic) în apogeul trăirilor alături de Cel Iubit – Mirele Hristos, la Care se cuvine să ne întoarcem permanent și Care ne așteaptă spre a ne reconstrui cu adevărat ființa și viața, spre a ne reclădi, cu infinită dragoste și răbdare, sensul existențial, în pofida căderilor noastre: „E ceru-n sărbătoare când înc-un păcătos / ascultă și-mplinește dorința lui Hristos / și-ntoarce de la felul și drumul lui pierdut, / și Tatăl îl sfințește **cu** dulcele-I **sărut**...” (EP 10, *E ceru-n sărbătoare*). Faptul este conştientizat îndeosebi în ceasurile de căință ale eului liric, în îndemnurile adresate celorlalți în stil paremiologic sau în exclamațiile ori în interogațiile cu caracter meditativ, ce vin să

ilustreze insistent anularea oricărei posibilități de a intra la nuntă a celor surprinși a fi fost infideli Creatorului, supuşi atracțiilor şi uşurătății lumii, lipsiți de o certă schimbare lăuntrică: „O, legământul unic / cu lacrimi înălțat, / ce dulce-a fost 'naintea / căderii în păcat, / ce 'nalt a fost cuprinsul / sfințitului **sărut** / – şi cum l-a frânt căderea / păcatului făcut!” (CCnț 18, *O, cerul fără margini*); „Ce sân ceresc te-ar fi primit, / dacă-ntorceai odată, / **cu** ce **sărut** te-ar fi sfințit / Preafericitul Tată, / dar cât de-adânc te-ai despărțit / de Casa minunată / unde-ai fi fost sărbătorit / cu-o nuntă necurmată...” (EP 18, *Ce loc frumos*).

Sărutul restaurează ființa, restabilește și sacralizează comuniunea cu Dumnezeirea, în cadrul comunității sau în mod personal, individual – aici și în starea de beatitudine, de mister extatic a veșniciei, a vieții eterne împreună cu Hristos, lipsită de fireștile granițe spațio-temporale: „Ne-apropiem, sfințiți, **sărutul** / Aceleiaşi Împărtăşiri, / dând tot prezentul şi trecutul / Făgăduitei Fericiri, / minunățiile Frumseții / i le cuprindem tot mai plin / şi-n Miezul Sâmburelui Vieții / vom deveni un fir divin.” (CVeșn 59, *Mereu mai Sus*); „O, Sfânt Fior, ce neştiută / e încă taina ce-o dorim / din Clipa de uimire mută, / spre care, tremurând, privim, / când peste lacrimi strălucite, / purtând **sărut** dumnezeiesc, / ne vom simți nemărginite / ființele cereşti cum cresc!...” (CBir 79, *O, Sfânt Izvor, ce nalt*); „Doamne, vindecă-mi curata / dragoste de primăvară / şi **sărutu-**mpărtăşirii / din cea mai curată seară, / şi înlăcrimarea dulce / a atâtor legăminte... / – de pe toate şterge-mi, Doamne, / o aducere aminte...” (CCnț 104, *Vindecă-mi sufletul*). Implicit, nunta spirituală presupune, evident, apartenența şi dependența de Mirele Iisus, ca vocație a dăruirii nemijlocite în relația cu Cel Căruia ființa I se încredințează fără nicio rezervă, chiar din momentul memorabil al deciziei de a-L urma şi până la pragul „Eternei nemaidespărțiri” (CÎnv 190, *Îndepărtata mea iubire*). Sufletul-mireasă, însetat de cunoașterea Lui în întregime, copleșit de frumusețea dumnezeiască fără hotar, mereu nouă și minunată, se deschide sensibil înspre El, pregătindu-se pentru a-I permite apropierea nemărginită, pătrunderea în intimitate și pentru a simți în chip familiar prezența Cuvântului înăuntrul său, spre a și-L face îmbrăcăminte sfântă. „**Mireasa a**

devenit vasul ales pentru căldura și lumina iubirii de Dumnezeu [subl. aut.], urcând în podul albastru al spiritului, spre solare deschideri...”[8]: „Ce cununie strălucită / a fost a mea, Iisuse drag, / pe nicio casă aurită / n-a fost ’nălțat mai dulce steag, / pe nicio frunte luminoasă / n-a fost **un** mai divin **sărut** / şi nimănui n-ai dat, ca mie, / ce dar mai scump Ți s-a părut... // [...] // Ce cor ceresc şi ce cântare, / prin şapte ceruri răsunând, / cântau când sfânta sărutare / mi-ai dat-o binecuvântând / şi când cereştile inele / mi le-ai schimbat cu mâna Ta... / – O, nunta veşniciei mele, / să nu te pot în veci uita!” (CCnț 47-48, *Ce cununie strălucită*). În definitiv, am fost creați pentru a rămâne într-o alipire strânsă de El, pentru contemplație și atingere sacră, analogia dintre relațiile interumane și comuniunea divinului cu omenescul trecând drept una absolut naturală: „Prima treaptă a unirii dintre sufletul uman și Hristos se realizează prin găsirea celui iubit, prin întâlnirea cu el și mai ales printr-o consacrare totală față de cel iubit într-o îmbrățișare sau un sărut divin [...]. Pe treapta extazului sau a desfătării depline, unit cu Dumnezeu, sufletul uman simte că se depășește pe sine, uită de sine, urcă pe culmile fericirii, bucurându-se în mod deplin de viața celui iubit. [...] Nunta duhovnicească, ca treaptă culminantă a extazului mistic, reprezintă unirea deplină, identificarea totală cu celălalt. Această stare e numită nuntă mistică, pentru că unirea dintre mire și mireasă e deplină și eternă. [...] În toate aceste trepte, iubirea dintre mire și mireasă e articulată pe focul iubirii divine. Această iubire înflăcărează, topește, unește și identifică la maxim [sic!] cele două persoane care se iubesc într-o mistuire totală.”[9].

Sacralitatea sărutului ceresc este, de asemenea, o componentă a rugăciunii pentru cei dragi: „Binecuvântează-l, Duhule Preasfânt, / ocroteşte-l toată viața pe pământ, / iar în cer primeşte-l **cu sărut** divin / şi cununa vieții dă-i pe veci. Amin!” (CM 191,

[8] Melania Daniela Bădic, ***Cântarea Cântărilor*** *– o lectură hermeneutică a unui poem revelat*, Deva, Editura Emia, 2004, p. 302.

[9] Cornel Toma, *Postfață* la Zorica Lațcu-Teodosia, *Poezii*, ediția a doua. Cuvânt-înainte de Teofil Părăian. Ediție îngrijită și postfață de Cornel Toma, București, Editura Sophia, 2008, p. 273-274.

Binecuvântează-l, Doamne!), un semn al întoarcerii la determinarea primordială pe calea urcușului sufletesc, al comuniunii (în iubire) dintre eul liric și comunitatea în mijlocul căreia vestește Cuvântul: „Să sfârşim frumos trecutul / în întâiul legământ, / tuturor vă dau **sărutul** / şi vă cer **sărutul** sfânt.” (CVeşn 219, *Iată cea din urmă stare*), un imperativ spre vindecarea suferințelor de orice fel: „Întoarce-ți pururi fața / spre lacrimi, – să le vezi, / şi-ntoarce-o spre durere, / s-o mângâi şi s-o crezi, / şi-ntoarce-o cu blândețe / spre orice chin tăcut / şi pune pe-orice cruce / **un** sfânt şi cald **sărut**.” (CE 65-66, *Întoarce-ți pururi fața*), un gest emblematic al prețuirii și al respectului datorat strămoșilor sau înfăptuirilor mărețe ale înaintașilor noștri: „Nemuritoarele comori / ni-s mărturia vie / a celor ce nemuritori / s-au dus în Veșnicie. // Orice troiță / și izvor, / și piatră, / și cărare / ni-s semne ce ne spun / de-a lor / vieți nemuritoare. // [...] // Veniți să dăm **un** sfânt / **sărut** / acestor semne sfinte, / să nu lăsăm acest Trecut / pe veci / să se-nmorminte!” (LNS 83-84, *Nemuritoarele comori*).

În strânsă legătură cu cele discutate și cu utilizarea unor adjective din același câmp semantic în vecinătatea substantivului *sărut*, sunt de reținut și versurile dedicate ideii de *sărut al Cerului*, metaforă încărcată de un sentiment profund și aproape indescriptibil al unirii cu Divinitatea, perceput la intensitate maximă: „... Gândiți-vă la rugăciunea / cea mai înaltă pe pământ, / la clipa când auzul gustă / cel mai dorit şi drag cuvânt, / la slava cea mai fericită / a celei mai cereşti iubiri, / la cea mai caldă-nvăluire / a îngereştilor priviri, / la cel mai plin de frumusețe, / de dor şi de curaj avânt, / la clipa ce-o trăieşte duhul / credinței în extazul sfânt, / la negrăita-nfiorare / **din** sfântul Cerului **sărut**, / când Dumnezeu se face una / cu gândul care L-a cerut...” (CCm 133, *Cum aș putea?*) –, al răsplătirii strălucite a dragostei jertfitoare: „Slăvită fii, Iubirea / luminii, Care-ai pus / pe toate strălucirea / **sărutului** de Sus!” (CNem 15, *Slăvită fii, Lumină*); „Tu mi-ai răsplătit, Iisuse, / sufletul însângerat / **cu sărutul** unui veşnic / cer curat.” (CUrm 97, *Tu m-ai învățat, Iisuse*), într-o atmosferă de mister extatic, de comuniune tainică: „Coboară-Te, Iubire, străinului stingher / şi-i luminează taina **sărutului** din Cer.” (CNem 72, *Coboară-Te, Lumină*). Nu în ultimul rând, trebuie

semnalată imaginea plastică a întrupării lui Hristos din Fecioara Maria, arhetip al purității, cu aluzie la candoarea și gingășia specială a celei alese să-L nască pe Mântuitorul lumii: „Minune și Taină e Sfânta-Ntrupare, / când Cel-Fără-Margini Se strânge-ntr-o zare / și Soarele Veșnic Se strânge-ntr-o rază, / și Cerul **sărutul** pe-un Crin și-l așază.” (MT 25, *Minune și Taină*).

*

În concluzie, semnificațiile substantivului *sărut* – trimițând la un gest bine-cunoscut, mijloc nonverbal de exprimare a iubirii – conturează, în creația lirică de maturitate a lui Traian Dorz, traiectul special al unui „proiect liric impresionant”[10] și al unui spirit unificator al dragostei, al credinței, al jertfei, mistuit de iubirea pentru Dumnezeu, de dorința de a-L mărturisi celorlalți (și) în această manieră. Ca atare, autorul așază, în ritmuri sau în rime variate, sensuri adânci cu încărcătură dogmatică, de înaltă ținută teologică, subsumate sentimentului iubirii (perceput la intensitate maximă), în integralitatea ei, ca expresie supremă a creației, ca trăire directă și intensă, a unirii depline și definitive cu El, până la acea *unio mystica* – punctul contopirii în tot și în toate.

Gest magistral al tandreții, îndelung râvnit și așteptat, învestit cu însușirea de a alina dorul ce tânjește cu ardoare după Cel Iubit, într-o căutare continuă și fără odihnă, de a tămădui suferințele inerente firii omenești, preschimbându-le într-o stare idealizată de beatitudine paradisiacă, sărutul rămâne, în viziunea autorului, sinonim cu pătrunderea suavă a lui Hristos (perceptibilă doar cu simțurile care transgresează firescul) în dimensiunea lăuntrică a ființei noastre. În imnurile dedicate dragostei unice, integrate într-o operă care propune un univers liric uimitor, marcat, fără îndoială, de revelația divină, spiritualizarea conceptului de *iubire*, care copleșește și modelează ființa aflată în diverse ipostaze ale unei permanente căutări, implică – dincolo de nostalgia paradisului pierdut și regăsit, de (re)descoperirea Împărăției Cerești dinăuntrul nostru – sfințenie, puritate, apropiere, îmbrățișare, încântare, extaz, dor împlinit prin sărut, ca semn tainic și unic al atingerii sacre apoteotice care deschide accesul

---

[10] Virgil Nistru Țigănuș, *Lumină lină. Discursul religios metaforic în poezia română*, Galați, Editura Alma, 2001, p. 254.

spre eternitate, spre desăvârşire fiinţială. Valenţele stilistice ale termenului în discuţie se actualizează în sintagme nominale construite frecvent în ascendenţă, prin acumulări succesive (adesea cu ajutorul determinărilor atributive), într-un *crescendo* emblematic pentru o serie de secvenţe generatoare de poeticitate, consacrate ideii de înălţare către esenţa sacralităţii, de ascensiune spre bucuria nepieritoare a doritei întâlniri cu Dumnezeu, de cunoaştere, de revelaţie şi regenerare interioară, de prezenţă vie a Lui în ansamblul existenţei umane. E o poezie iluminată inclusiv la nivelul tipului de scriitură, al limbajului de o frumuseţe unică, unde se remarcă o anume predilecţie pentru hiperbole, redundanţe, forme de superlativ ori metafore cu accente semantice inedite, preferându-se „logosul întemeietor de sens soteriologic, purtător de Divinitate”[11] – parte din crezul autorului.

Metafora-arhetip a sărutului este transpusă în simboluri variate ce configurează fineţea tactilului dematerializat, decorporalizat, a alipirii suprafireşti, miracolul unificării, beatitudinea marcată decisiv de pecetea sacrului – condensate într-un veritabil „jurnal” al unei descoperiri esenţiale: realitatea unică şi purificatoare a dragostei prin care Dumnezeu şi fiinţa umană sunt legaţi organic. E o iubire tainică şi, totodată, exaltată, etalată, „comunicată”, mărturisită, argumentată, exteriorizată prin cuvânt şi prin gest, într-o construcţie poetică a simţirii sublimate. Lexicul dorzian conturează, în acest univers poetic, o restituire mereu nouă a imaginii întregului originar, prin recursul la termeni-reper, cu o puternică încărcătură semantică, spre a exprima ardoarea pe care o simte fiinţa faţă de (re)unificarea cu El, ca principiu metafizic al existenţei.

Pe lângă asocierea unor atari reprezentări şi reflecţii, se poate observa însă că „imagistica poetică exprimă o emoţie care transcende simpla afirmare a ei.”[12]. În consecinţă, adevărata înţelegere a sensurilor unei opere aşezate sub nimbul sacralităţii, cu o alcătuire ce

[11] Daniela Varvara, *Mituri şi simboluri biblice în poezia românească neomodernistă*, Bucureşti, Editura Eikon, 2016, p. 127 şi p. 329.

[12] Leland Ryken, James C. Wilhoit, Tremper Longman III (editori), *Dicţionar de imagini şi simboluri biblice*, Oradea, Casa Cărţii, 2011, p. 153, s.v. *Cântarea-cântărilor*.

denotă un indubitabil simț artistic, solicită cunoașterea temeinică a spiritualității, în sensul înălțător al sacrului, care și-a găsit expresia veridică în versurile *Cântărilor Nemuritoare* – dialoguri ale ființei cu Dumnezeu, articulate într-un discurs liric ce trebuie perceput nu numai cu rațiunea (sau, eventual, abordat cu instrumentele analitice concrete), ci și cu sufletul, cu emoția în durată. Tocmai din acest motiv se cuvine a fi reținut că, în concepția lui Traian Dorz, iubirea nu e doar o stare, un sentiment, o virtute, ci, mai mult decât atât, un principiu al (re)nașterii universului, e sinonimă cu Creatorul Însuși. De aceea, orice comentariu amplu privitor la mesajul poeziilor, de o intimitate de-a dreptul surprinzătoare, ar putea părea adesea inoportun sau, în orice caz, aproape imposibil de realizat cu precizie în numeroase situații; „căci este vorba de o lucrare divină, origine și sursă a tuturor darurilor și harurilor, ultimă formă de mijlocire între Dumnezeu și făptură. Iar deasupra acestei atingeri, în ființa tăcută a spiritului, plutește o Claritate de nepătruns: este înalta Trinitate din care provine acea atingere. Acolo trăiește și domnește Dumnezeu în spirit și spiritul în Dumnezeu."[13].

Surse:

CBir = DORZ, Traian, *Cântarea Biruinței*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2007.

CCm = DORZ, Traian, *Cântarea Cântărilor mele*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2007.

CCnț = DORZ, Traian, *Cântările Căinței*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2008.

CE = DORZ, Traian, *Cântările Eterne*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2008.

CÎnv = DORZ, Traian, *Cântarea Învierii*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2007.

CM = DORZ, Traian, *Cântă-mi, mamă*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 1998.

CNem = DORZ, Traian, *Cântări Nemuritoare*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2007.

CNoi = DORZ, Traian, *Cântări Noi*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2008.

CUrm = DORZ, Traian, *Cântările din Urmă*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2007.

CVeşn = DORZ, Traian, *Cântarea Veşniciei*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2007.

CViit = DORZ, Traian, *Cântarea Viitoare*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2008.

DORZ, Traian, *Alergarea stăruitoare*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2007.

---

[13] Jan van Ruusbroec, *op. cit.*, p. 114.

EP = DORZ, Traian, *Eternele poeme*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2010.
LNS = DORZ, Traian, *Locurile noastre sfinte*, ediția a II-a, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2010.
MT = DORZ, Traian, *Minune şi Taină. Imne, colinde, cântece şi plângeri cu Maica Domnului*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2006.

Bibliografie

ABRUDAN, Dumitru, *Cărțile didactico-poetice*, ediția a II-a, Sibiu, Editura Andreiana, 2006.
BĂCILĂ, Florina-Maria, ***Dorziana*** *– o (re)construcție a textului prin limbaj*, Timişoara, Editura Excelsior Art, 2016.
BĂDIC, Melania Daniela, ***Cântarea Cântărilor*** *– o lectură hermeneutică a unui poem revelat*, Deva, Editura Emia, 2004.
RYKEN, Leland, WILHOIT, James C., LONGMAN III, Tremper (editori), *Dicționar de imagini şi simboluri biblice*, Oradea, Casa Cărții, 2011.
TOHĂNEANU, G. I., *„Viața lumii” cuvintelor. Vechi și nou din latină*, Timișoara, Editura Augusta, 1998.
TOMA, Cornel, *Postfață* la Zorica Lațcu-Teodosia, *Poezii*, ediția a doua. Cuvânt-înainte de Teofil Părăian. Ediție îngrijită și postfață de Cornel Toma, București, Editura Sophia, 2008, p. 257-278.
ȚIGĂNUȘ, Virgil Nistru, *Lumină lină. Discursul religios metaforic în poezia română*, Galați, Editura Alma, 2001.
VAN RUUSBROEC, Jan, *Podoaba nunții spirituale sau Întâlnirea interioară cu Cristos*. Traducere din olandeza veche de Emil Iorga, Bucureşti, Editura Humanitas, 1995.
VARVARA, Daniela, *Mituri şi simboluri biblice în poezia românească neomodernistă*, București, Editura Eikon, 2016.

THE HOLY KISS IN THE POETRY OF TRAIAN DORZ

Abstract

Key-words: *kiss*, *Lexicology*, *Semantics*, *Stylistics*, *mystical-religious poetry*

The current paper’s objective is to take into consideration some of the several meanings that the regressive derivate *sărut* has in the work of a contemporary Romanian writer: Traian Dorz. Author of thousands poems of mystical style and of numerous volumes of memoires and religious meditations, he is one of the writers that showed a continuous interest for the symbols with biblical echoes revealed from the canonical text of the book *Cântarea Cântărilor*, enhancing their values in an original artistic vision, according to his own way of perceiving the message. Thus, in a series of poems dedicated to the feeling of missing Divinity (and Eternity) – a

fundamental principle of existence –, to the unique communication with God of the restless soul in search of immortality, *sărutul* – the kiss (symbolic word and, at the same time, reflection of a supernatural intimacy generated by a complex feeling) implies several avatars of the soul, linked to the sacralised touch of the Untouchable One, through which the eternal union (in biblical terms) between Jesus and the human being becomes possible. Beyond the simple illustration of such semantic perspectives, which contribute to the making of the textual frame, the meanings of the noun *sărut* highlight the profound emotions of the lyrical voice, always to be found deeply looking and ascending through the means of mystical acknowledgement – fact which is highlighted in selected fragments from some representative works for his poetical belief.

CUM SE CITEȘTE CĂRTĂRESCU ÎN SPANIA[1]

ADOLFO R. POSADA
Universitatea de Vest din Timişoara

Cuvinte cheie: *Cărtărescu, Literatura română, Onirism, Românistică, Relațiile dintre Spania şi România*

Opera scriitorului român Mircea Cărtărescu s-a făcut cunoscută în Spania, începând cu anul 2010, prin publicarea în limba spaniolă a povestirii „Ruletistul" *(El ruletista),* sub egida editurii Impedimenta, care a coincis cu editarea primei părți a romanului *Orbitor* (*Cegador)* de către editura Funambulista.

Totuși, nu erau acestea primele titluri ale autorului bucureştean, traduse în spaniolă[2]. Există traduceri anterioare, dar nu au fost realizate direct din română, ci mai ales din germană, trecând neobservate de publicul spaniol în momentul publicării. Prima dintre ele, *El sueño* (*Visul*), care a obținut Premiul Academiei Române în anul 1989, a apărut în Spania, la Editura Seix Barral[3], în anul 1993,

[1]Textul a fost tradus și revizuit de Mihai Iacob, profesor la Universitatea din București. De asemenea, le mulțumesc Biancăi Baloescu, Adelinei Dumitraşcu, Roxanei Gaiță, Adelei Homolya și lui Katalin Timea Pop pentru ajutorul acordat în procesul de traducere a articolului în limba română.

[2] În ciuda asemănărilor limbilor noastre, Spania este o țară în care, cu excepția lui Eminescu sau Eliade, dar şi a scriitorilor români francofoni –Ionescu, Tzara, Cioran–, literatura română nu a prezentat interes, deși există mai mult de 200 de opere traduse în spaniolă. Pentru a da doar câteva exemple, voi menționa *Unsprezece elegii* (*Once elegías*) de Nichita Stănescu şi *Pagini bizare* (*Páginas Extrañas*) de Urmuz.

[3] În conformitate cu Mihai Iacob, „*El sueño*, editată în 1993 de editura barceloneză Seix Barral (parte a importantului trust editorial Planeta), a fost prima carte a lui Mircea Cărtărescu apărută în Spania. Traducerea a fost făcută de Pilar Giralt Gorina (autoarea mai multor traduceri indirecte), probabil din franceză. Decizia

fără a fi remarcată în mod deosebit. *Por qué nos gustan las mujeres* (*De ce iubim femeile*), operă tradusă de Manuel Lobo şi publicată în 2006 de Editura Funambulista, a avut repercusiuni mai mari decât titlul anterior, ajungând la o a doua ediție, publicată de Círculo de Lectores.

Dar, din nefericire, niciuna dintre aceste opere publicate anterior nu a trezit interesul criticii spaniole, până în anul 2010, când Enrique Redel editează, în cadrul noului său proiect editorial, Impedimenta – simultan cu ieşirea pe piață, la Editura Funambulista, a traducerii realizate de Manuel Lobo din prima parte a romanului *Orbitor* (*Cegador*)–, *El Ruletista* („Ruletistul"), traducerea realizată de Marian Ochoa, din română de această dată, a unei povestiri (deși Impedimenta o publică în volum separat) ce aparține *Nostalgiei*, o carte de nuvele a lui Cărtărescu.

Din 2010 până în acest moment s-a publicat la Impedimenta câte o traducere din opera lui Cărtărescu pe an, cu o singură excepție: *El ruletista* („Ruletistul"), în volum independent apărut în 2010, după cum am menționat mai sus; *Lulú (Travesti*, titlul din română), în 2011; *Nostalgia*, în 2012; *Las bellas extranjeras* (*Frumoasele străine*), în 2013; *El Levante* (*Levantul*), în 2015; *El ojo castaño de nuestro amor* (*Ochiul căprui al dragostei noastre*), care a fost publicată anul trecut, în 2016[4].

---

editorială de a publica acest text a fost luată după ce, cu un an înainte, la Paris, *Le rêve* fusese nominalizată la două prestigioase premii: *Prix Médicis* și *Prix Union Latine*", în „Din Levant la Madrid: formarea brandului Mircea Cărtărescu în Spania", în actele colocviului *Călători și Călătorii. A privi, a descoperi*, Bucureşti, Editura Universității București, 2017a (în curs de publicare). De asemenea, *vid*. Mihai Iacob, „De la tricoul cu mandală la cămașa cu mânecă scurtă sau negocierea imaginii scriitorului tradus: două lecturi publice ale lui Mircea Cărtărescu în Spania", în actele colocviului *Teritorii, Granițe, Comunități. Reconfigurări indentitare într-o lume (dis)continuă*, Bucureşti, Editura Universității București, 2017b (în curs de publicare).

[4] Între 2013-2014, în colaborare cu Ambasada Spaniei la București, am elaborat o „Dare de seamă asupra traducerilor în castiliană de opere ale autorilor români". Este vorba despre o listă orientativă care servește drept reper aproximativ al receptării literaturii române în spațiul peninsular și hispanoamerican. Documentul respectiv poate fi consultat online, pe pagina web:

Atât traducerea din germană a primei părți („Aripa stângă”) a romanului *Orbitor* (*Cegador*, în spaniolă), cât şi cea a povestirii „Ruletistul” (*El Ruletista*) au făcut cunoscută cititorilor spanioli prezența, în spațiul literar european, a unui scriitor român cu o imensă imaginație şi un talent nemărginit de a crea simboluri onirice. Aşadar, opera lui Cărtărescu, promovată de cel care a devenit din acel moment editorul său în Spania, Enrique Redel, a început să atragă cititorii spanioli, iar critica literară nu a întârziat să reacționeze la traducerile publicate. Figurii lui Enrique Redel, esențială pentru a înțelege stima și respectul de care se bucură autorul român în Spania, trebuie adăugată munca traducătoarei Marian Ochoa, care a fost lector spaniol, între anii 1993 şi 1997, la Universitatea Ovidius din Constanța şi care, în ultima perioadă, a tradus într-o manieră mai mult decât profesionistă –chiar desăvârşită, în opinia mea– principalele opere ale lui Cărtărescu, direct din română în spaniolă.

Nu este ușor să identifici aspectele care îi atrag către opera lui Cărtărescu pe cititorii spanioli și pe o bună parte a criticii culturale foarte active, mai ales pe internet, prin intermediul blogurilor literare. Printre multe alte motive se poate menționa acela că totul a fost opera lui Enrique Redel și a Editurii Impedimenta, care, în ultimii ani, și-au dat toată silința în a face cunoscută opera lui Cărtărescu în Spania, în colaborare cu Institutul Cultural Român, instituție ce promovează într-un mod impecabil creațiile literare ale României, cel puțin în țara noastră[5].

Cu toate acestea, ar fi nedrept să nu recunoaștem că interesul trezit de *El Ruletista* („Ruletistul”) în 2010 a fost datorat în parte rafinatei ediții a acestei cărți. Impedimenta este recunoscută pentru

---

http://www.exteriores.gob.es/Embajadas/BUCAREST/es/Noticias/SiteAssets/Paginas/Articulos/20140310_NOT66/indiceTraducciones_02.03.pdf [12/09/2017].

[5] ICR a promovat foarte intens receptarea în Spania a principalilor autori și autoare din România. Astfel, în ultimul deceniu, a stimulat interesul unor edituri precum Gadir, Impedimenta, El Nadir sau Pre-Textos, pentru a face cunoscută literatura română în țara noastră, prin ediții îngrijite ale textelor unor scriitori precum Mateiu Caragiale, Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Max Blecher și alții.

edițiile elaborate și îngrijite. Fiecare produs al editurii este o mică operă artizanală, realizată cu grijă până la ultimul detaliu, de la hârtia aspră până la imaginile captivante de pe copertă, astfel încât cartea se transformă într-un obiect cu viață și personalitate proprii.

La fel au stat lucrurile, în acest sens, și cu ediția povestirii lui Cărtărescu, a cărei copertă, după cum amintește în prologul lui la *Nostalgia* Edmundo Paz Soldán, arată „la imagen de un hombre de mejillas encarnadas, con la mirada de alguien que había visto el Misterio y apenas había sobrevivido para contarlo" [„imaginea unui bărbat roșu în obraji, cu privirea cuiva care a văzut Misterul și abia a reușit să supraviețuiască pentru a-l povesti"][6]. Într-adevăr, ediția îngrijită și imaginea sugestivă care figura pe coperta acesteia făceau ca micul volum *El Ruletista* („Ruletistul"), întâlnit într-o bibliotecă sau librărie, să apară învăluit într-o aură specială, cum ar spune Walter Benjamin, care invita imediat la lectură[7]; cu atât mai mult cu cât este vorba despre un autor, după spusele lui Paz Soldán, „de nivelul lui Kafka, Borges sau Cortázar", în a cărui povestire „trataba de un hombre que se convierte en un fenómeno de masas gracias a su capacidad para desafiar a la fortuna —al azar, al destino— en el juego de la ruleta" [„este vorba despre un bărbat ce se transformă într-un fenomen de masă, datorită capacității lui de a sfida norocul —hazardul, destinul— în jocul ruletei ruse"][8].

Subiecte atât de actuale precum efectul hazardului asupra destinului uman, artistul ce își expune viața ca pe o artă și, de aceea, obține un imens succes la public, alături de un stil ce amintește de textele cele mai reușite ale lui Proust sau Borges și de crearea unui univers oniric care frizează absurdul, ca în *Însemnările din subterană* ale lui Dostoievski sau în *Un artist al foamei* de Kafka, l-au transformat pe Cărtărescu într-un autor-cult în cercurile literare spaniole. Un lucru de mirare, fiind vorba de un autor român, ce

---

[6] Edmundo Paz Soldán, „La realidad como ficción", în Mircea Cărtărescu, *Nostalgia*, Madrid, Impedimenta, 2012, p. 7.

[7] Coperta și caracteristicile ediției menționate se pot consulta la următorul link: http://impedimenta.es/libros.php/el-ruletista [12/09/2017].

[8] Paz Soldán, *op. cit.*, p. 7.

aparține unui sistem literar european foarte puțin cunoscut în țara noastră, dar nu atât de străin de idiosincrasia noastră, datorită legăturii existente între onirismul caracteristic producției literare a lui Cărtărescu și realismul magic al ficțiunii hispanoamericane contemporane.

Este greu să nu fii vrăjit de povestirea „Ruletistul" și, în același timp, să nu te lași cufundat în universul decadent și boem în care se mișcă eroul său principal, acel soi de artist al foamei kafkian, al cărui spectacol constă în a-și risca viața sfidând hazardul prin ruleta rusească. Și este încă și mai greu să nu te lași fascinat, în special când ești un critic universitar, de metafora conținută în povestea autorului bucureștean ce se referă la spiritul sinucigaș al artistului modern și la condiția artei contemporane ca *performance* și *happening*, ca operă de artă relațională, ca fenomen de masă, ca spectacol postuman, ca reprezentare vie a artistului din secolul XXI, altermodern și situaționist[9].

Puterea imaginativă a operei lui Mircea Cărtărescu, palpabilă în povestirile din *Nostalgia* sau în anumite părți din *Orbitor*, a reușit să îi capteze pe cititori. Dar și spiritul visceral-avangardist ce răzbate din „Ruletistul", când arta este dusă spre limitele demenței și ale dezordinii, teme de actualitate și reflecție constantă în teoria artei recente[10]. Eroul transformă fragilitatea vieții lui într-un obiect de artă, introduce treptat tot mai multe gloanțe în încărcător la fiecare spectacol nou, până ce atinge numărul maxim de șase, iar opțiunile lui de a supraviețui devin nule.

Se exprimă implicit în povestire o critică radicală a societății spectacolului, în care trăim la momentul actual și unde arta a fost redusă la un produs de consum ce stârnește interesul datorită obscenității și morbidului. Un mod de a expune artistul în fața publicului, transformându-i integritatea fizică în marfă. O societate

---

[9] Conceptele de situaționism și altermodernitate provin din lucrările de estetică ale lui Debord (2005) și Bourriaud (2008, 2009).

[10] Un reper suficient sunt lucrările despre estetica relațională ale lui Maffesoli (2004) sau Bourriaud (2008, 2009).

pe care Cărtărescu o reprezintă ca fiind rănită de moarte și pe cale să se prăbușească, un spectacol decadent și mizerabil, postuman, pe potriva eșecului omului sovietic[11].

Probabilitățile de supraviețuire ale artistului contemporan, la fel ca ale ruletistului, într-o societate rapace precum cea de la finalul secolului XX, sunt nule. Pare că pentru autorul român a scrie înseamnă a introduce şase gloanţe în încărcător. Iar finalul neaşteptat este tocmai unul dintre gloanțele pe care naratorul Cărtărescu le păstrează pe chiulasă. Chiar la sfârșitul povestirii, când ruletistul este pe punctul de a-și lua viața apăsând pe trăgaciul revolverului, se produce un *Deus ex machina* sub forma unui cutremur care îl eliberează pe protagonist de condamnarea la moarte.

Fragmentul este inteligibil doar cu ajutorul relativismului istoric care determină „Ruletistul" ca narațiune. Se face referire la teribilul seism din 1977 care a distrus o bună parte a României, cu consecințe grave mai ales în București, ceea ce ne obligă să ne apropiem de istoria și cultura țării prin intermediul literaturii. Nu e de mirare că sfârșitul povestirii produce de obicei confuzie în cititorii spanioli, care nu înțeleg pe de-a-ntregul situația din cauza necunoașterii fundalului istoric recent al României[12].

---

[11] Întâmplător sau nu, ruletistul ca stereotip îi face cunoscut cititorului din Europa Occidentală imaginarul iconografic al sinucigaşului rus şi, prin extensie, al ratatului „om nou sovietic" care s-a încercat, fără succes, a fi instaurat în blocul comunist al Europei de Est. După cum amintește Diz Villanueva, reprezentarea „la «Edad de Oro» u «hombre nuevo» propugnados desde el poder evidencian su carácter utópico, falaz" [„«Epocii de Aur» sau a «omului nou», promovate de către putere, evidențiază caracterul lor utopic și înșelător"], en Alba Diz Villanueva, „Ecos de la historia rumana en la literatura: las miradas de Mircea Eliade y Mircea Cărtărescu", în *Revista de Filología Románica*, 32, 1, 2015a, pp. 131-142, pp. 140-141.

[12] Ceva similar se întâmplă și cu unele povestiri ale Anei Blandiana (de ex. "Zburătoare de consum") interpretate în afara contextului ca fiind imaginare și neverosimile, dar care sunt, totuși, realiste, majoritatea dintre ele relatând întâmplări din viața cotidiană în epoca cea mai dură a regimului totalitar comunist al lui Ceaușescu. Vezi, ca exemplu de receptare a povestirii scurte a Anei Blandiana în Spania, Francisca Noguerol, „Ana, o la añoranza de Blandiana", *Cartaphilus*, 9, 2011, pp. 61-68.

De bună seamă, unul dintre motivele principale pentru care onirismul românesc atrage atenția publicului hispanic este modul în care imaginația se integrează și formează parte din realitate. Utopia suprarealistă și nerozia absurdă nu sunt invențiile scriitorului, ci întâmplări care aparțin intraistoriei recente a poporului român. Această trăsătură a unei părți a literaturii contemporane din România, caracterizată printr-un realism oniric sau, dacă se preferă, un onirism realist, reunește tot ce e mai bun în cultura europeană de frontieră, divizată între vechiul Bizanț și Roma, între ortodoxia Europei de Est și protestantismul saxon, între lumea slavă și latinitate. Cel puțin astfel o percepe cititorul spaniol, provenit –să ținem seama de acest lucru– dintr-un sistem literar în care, după tradiție, orice urmă de imaginație, orice deviație iluzorie culteranistă și bizantină este condamnată pe loc, sub presiunea unui realism normativ, care a marcat destinul literaturii spaniole în ultimele trei secole, în pofida experiențelor din Secolul de Aur.

Așadar, în ciuda acestei situații neprielnice, în principiu, literatura lui Mircea Cărtărescu a fost în stare să cucerească cititorii și criticii spanioli, astfel încât, în decurs de șapte ani, autorul român a devenit unul dintre cei mai apreciați autori străini din Spania și una dintre figurile cele mai proeminente ale noului canon european din secolul XXI. Același lucru s-ar putea spune, bineînțeles, și despre Ana Blandiana, poetă cu reputație în cercurile literare, aflată, poate, doar în umbra compatrioatei sale, Herta Muller și a Wisławei Szymborska, în ceea ce privește renumele. Atât scriitorul bucureștean cât și poeta din Timișoara reprezintă valori culturale cu o legitimitate crescândă în țara noastră: semnul unei proiecții tot mai intense a culturii române în Peninsulă.

Apropierea dintre culturile noastre, datorată trecutului latin comun, dar și prezenței masive a românilor în Spania[13], la care se adaugă formula realismului magic, familiară nouă – ținând cont de cele comentate – , datorită literaturii hispano-americane, pe care cititorii culți obișnuiesc s-o aprecieze în mod deosebit, sunt factorii

[13] Conform datelor oficiale, între o jumătate de milion și un milion de români trăiesc și lucrează în Spania, ceea ce mai devreme sau mai târziu trebuia să aibă un impact și asupra schimbului cultural dintre cele două țări.

care au favorizat transformarea lui Cărtărescu într-un autor apreciat de către cititorii și criticii spanioli[14]. Deși a existat un grup select de cititori din Peninsulă, majoritatea critici literari care scriu pe internet, care datorită publicării *Ruletistului* l-au descoperit pe autorul român[15], abia în anii 2012 și 2013, coincizând cu publicarea completă a *Nostalgiei*, proza acestuia s-a transformat în fenomenul editorial pe care îl reprezintă astăzi, în Spania[16].

Traducerea *Nostalgiei*, pentru a oferi un singur exemplu, a primit în 2013 premiul *La tormenta en un vaso*, unul dintre premiile literare cele mai prestigioase din Spania, printre criticii de pe internet, și de atunci numărul de cititori ai scriitorului român nu a încetat să crească în țara noastră, astfel încât Cărtărescu a ajuns să se bucure în prezent de aceeași recunoaștere printre cititorii culți, precum autori străini ca Don Delillo, Amelie Nothomb, Peter Handke sau Julian Barnes, un fapt fără precedent, dat fiind că literatura română, așa cum am menționat, nu e prea citită și cunoscută de publicul spaniol.

Tocmai pe *La tormenta en un vaso*, blogul colectivului de critici literari care l-a premiat pe Cărtărescu, Ariadna G. García a publicat, în decembrie 2013, o recenzie la *Nostalgia*. Fiind o recenzie jurnalistică, nu pretinde mai mult decât să-l ghideze pe cititor printre coordonatele operei lui Cărtărescu. În recenzia cu pricina este

---

[14] Nu includ în această secțiune lucrările dedicate de către hispaniștii români operei autorului bucureștean, precum în cazul, ca să citez câteva exemple, studiilor profesoarei Eugenia Popeanga, una dintre principalele partizane ale literaturii și culturii române, împreună cu Dan Munteanu, în contextul academic spaniol.

[15] La fel a fost și în cazul meu. Fascinația pentru Cărtărescu m-a făcut să solicit postul vacant de lector MAEC-AECID, cu mandat de trei ani, la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine de la Universitatea din București, continuând cu șederea mea până în prezent ca profesor și cercetător la Universitatea de Vest din Timișoara, pentru a putea cunoaște îndeaproape contextul istoric, artistic și social românesc, permițându-mi o imersiune mai profundă în abisul și complexitatea operei autorului bucureștean.

[16] Astfel se explică reeditările operelor lui Cărtărescu, publicate de Impedimenta, epuizându-se atât primele tiraje cât și următoarele. Totuși, este vorba încă de un fenomen minoritar, scriitorul român fiind susținut de o elită de cititori atenți la noutăți editoriale și în interiorul cercurilor literare culte.

apreciat, mai mult ca orice, lirismul din „REM”, deoarece stilul narațiunii „es sin duda el adecuado para describir la angustia que supone la negación de la sexualidad, la muerte del alma que implica la aceptación de los roles sociales” [„este fără îndoială cel adecvat pentru a descrie angoasa provocată de negarea sexualității, moartea sufletului care implică acceptarea rolurilor sociale”][17]. După cum interpretează García, fiecare povestire din *Nostalgia* servește totodată ca metaforă a activității literare, deoarece „cada uno de los libros también es un disparo: un riesgo y una apuesta por inmortalizarse” [„fiecare carte în parte reprezintă un foc de armă: un risc și un pariu pentru a deveni nemuritor”][18].

Și mai interesantă e recenzia romanului *Orbitor* ieșită din pana scriitorului spaniol Pedro Pujante și publicată pe blogul său *Acantilados de papel* în martie 2014. Fascinat de exuberanta imaginație a autorului bucureștean, comentează asupra naturii operei, în următorii termeni:

> una novela monumental, un viaje delirante a los subterráneos laberintos del tiempo, de la infancia y de la alucinación. Una biografía mitificada, adulterada por las fantasmagorías y los terrores ancestrales de leyendas, recuerdos pesadillescos y pasajes al inframundo. Una sucesión de escabrosas imágenes que se jalonan en el precipicio del cerebro, al límite del orgasmo o de la enfermedad.
>
> [un roman monumental, o călătorie delirantă către labirinturile subterane ale timpului, ale copilăriei și ale halucinației. O biografie mitologizată, distorsionată de fantasmagoriile și terorile ancestrale ale legendelor, amintirile de coșmar și pasaje către infern. O succesiune de imagini scabroase din abisul creierului, la limita orgasmului și a bolii][19].

---

[17] García, Ariadna G., „*Nostalgia*, Mircea Cărtărescu”, în *La tormenta en un vaso*, articol publicat pe blog în 31 decembrie 2013, fără paginație. URL: http://latormentaenunvaso.blogspot.ro/2013/12/nostalgia-mircea-cartarescu.html [12/09/2017].

[18] García, *op. cit.*, s. p.

[19] Pedro Pujante, „*Cegador*, de Mircea Cărtărescu”, articol publicat pe blogul *Acantilados de papel*, în 14 martie 2014, fără paginație. URL:

La fel ca în cazul Ariadnei G. García, Pujante oferă o interpretare particulară a operei, fără a renunța la asociațiile metaforice și creative obișnuite în hermeneutica hazardată a recenziei culturale: „Todo el cosmos es la materia de la que se vale la literatura de Cărtărescu para diseñar su propia biografía, su trayecto por los recovecos del pasado, de la angustia, de lo indecible” [„Tot cosmosul este materia folosită de literatura lui Cărtărescu, pentru a-și construi propria biografie, drumul prin cotloanele trecutului, ale angoasei, ale inexprimabilului”][20].

În mod special trebuie menționați atât cercetătoarea Alba Diz Villanueva, cât și renumitul scriitor și critic Vicente Luis Mora. Spre deosebire de alți cititori sporadici și critici de ocazie precum Ariadna G. García și Pujante care au scris punctual despre Cărtărescu[21], Diz Villanueva și-a dedicat munca de cercetare studierii operei autorului român. Prin urmare, lui Diz Villanueva i se datorează două articole academice: „Ecos de la historia rumana en la literatura: las miradas de Mircea Eliade y Mircea Cărtărescu” [„Ecouri ale istoriei României în literatură: privirile lui Mircea Eliade și Mircea Cărtărescu”] (2015a) și „El erotismo en *Cegador*: infancia, ciudad, madre” [„Erotismul în *Cegador*: copilărie, oraș, mamă”] (2015b), ambele publicate în *Revista de Filología Románica* a Universității Complutense din Madrid. Un interes special prezintă al doilea articol în care este exprimat un număr mare de interpretări dibace în jurul dimensiunii simbolice a romanului *Orbitor*:

> la capital rumana adquiere, bajo la mirada del [protagonista] adolescente, rasgos humanos, físicos e incluso psíquicos, que la asimilan a él, llegando a considerarla como su “alter ego” […]

---

http://acantiladosdepapel.blogspot.ro/2014/03/cegador-de-mircea-cartarescu-resena-n.html

[20] Pujante, *op. cit.*, fără paginație.

[21] Sunt numeroase recenziile dedicate pe blogurile literare operelor lui Cărtărescu traduse în spaniolă. Exemple precum García și Pujante sunt doar o mică mostră a acestui tip de poziție critică. Chiar dacă de o mare valoare pentru sociologia literară și foarte utile pentru a sonda succesul autorului român în Spania, aceste recenzii duc lipsă, în ultimă instanță, de valoare filologică.

> Al ser personificada, la urbe es descrita bajo el modelo de la ciudad-cuerpo, de manera que sus diferentes componentes se identifican con distintas partes de la anatomía: huesos, órganos, nervios, tejidos, venas... Bucarest se presenta, en definitiva, como un verdadero organismo humano.
>
> [capitala românească dobândește, sub privirile [protagonistului] adolescent, trăsături umane, fizice și chiar psihice, care o aseamănă cu el, eroul ajungând să considere orașul ca pe un „alter ego" […] Odată personificat, orașul este descris conform modelului orașul-corp, astfel încât diferitele sale componente se identifică cu anumite elemente anatomice: oase, organe, nervi, țesuturi, vene… De fapt, Bucureștiul este prezentat ca un adevărat organism uman][22].

Corporalitatea orașului, în conformitate cu interpretarea cercetătoarei, se cristalizează în corespondențele care se stabilesc în roman între diferitele elemente arhitecturale (cupole, clădiri, un turn de observație al pompierilor) și organele sexuale, astfel încât protagonistul adolescent își proiectează „sobre ella sus deseos sexuales no satisfechos" [„asupra ei dorințele sexuale nesatisfăcute"][23]. Din acest motiv putem vorbi despre un fenomen caracteristic al ficțiunii lui Cărtărescu, clar reprezentat în romanul *Orbitor*, pe care pivotează tocmai teza hermeneutică susținută de către Diz Villanueva în articolul ei: „erotización de la urbe" [„erotizarea orașului"][24]. Această ipoteză psiho-critică nu se aplică numai reprezentării orașului București ca un organism încărcat de erotism, ci și corespondențelor onirice și inconștiente, cu puternice conotații psihoanalitice și cu o clară influență jungiană, stabilite între corporalitatea spațiului urban și figura mamei protagonistului. De aici și apariția corporală repetată a fluturelui metaforic, ca principiu organic, în structura și dezvoltarea romanului *Orbitor*.

---

[22] Alba Diz Villanueva, „El erotismo en *Cegador*: infancia, ciudad, madre", *Revista de Filología Románica*, Anejo VIII, 2015b, pp. 25-37, p. 27.
[23] Diz Villanueva, *op. cit.*, p. 27.
[24] Diz Villanueva, *op. cit.*, p. 27.

O altă propunere de interpretare a producției literare a scriitorului bucureștean, la fel sau poate chiar mai serioasă decât cea a lui Diz Villanueva, îi aparține lui Vicente Luis Mora, figură emblematică a criticii spaniole comtemporane. Articolul lui, intitulat „El urbanismo onírico de Mircea Cărtărescu" [„Urbanismul oniric al lui Mircea Cărtărescu"] și publicat în mai 2015, este o dare de seamă cuprinzătoare și riguroasă cu privire la traiectoria operelor lui Mircea Cărtărescu traduse în limba spaniolă: *De ce iubim femeile* (*Por qué nos gustan las mujeres*, Funambulista, 2006), *Travesti* (*Lulú*, Impedimenta, 2011), *Nostalgia* (Impedimenta, 2012), *Frumoasele străine* (*Las bellas extranjeras*, Impedimenta, 2013) și *Levantul* (*El Levante*, Impedimenta, 2015).

Analiza pe care o întreprinde Mora este mult mai profundă și ambițioasă, precum sunt toate textele de critică literară pe care el le publică de mai bine de un deceniu pe cunoscutul lui blog *Jurnal de lecturi*, iar rezultatul este unul excepțional. La începutul articolului în cauză, scriitorul și criticul originar din Cordoba anunță că: „el posmodernismo de Cărtărescu es de corte postromántico, como queda claro en la selección de temas (el doble castrador, el solipsismo), la actitud ante la literatura de sus personajes y la extraña consideración, casi naif, de una naturaleza en estado de pureza" [„postmodernismul lui Cărtărescu este unul postromantic, așa cum se vădește în selectarea temelor (dublul castrator, solipsismul), atitudinea personajelor lui față de literatură și conceperea ciudată, aproape naivă, a unei naturi în stare pură"][25].

De fapt, textul critic al lui Mora, atât de revelator în multe aspecte, nu este cu nimic mai prejos decât studiile academice care au fost dedicate acestui subiect în domeniul românisticii. Interpretări lucide precum aceea pe care o voi reproduce în continuare sunt relevante pentru implicarea și seriozitatea lui Mora, în calitate de critic, cu privire la opera autorului român:

---

[25] Vicente Luis Mora, „El urbanismo onírico de Mircea Cărtărescu", în *Diario de lecturas*, articol publicat pe blog în 23 mai 2015, fără paginație. URL: http://vicenteluismora.blogspot.ro/2015/05/el-urbanismo-onirico-de-mircea.html [12/09/2017].

En alguna pieza de *Por qué nos gustan las mujeres* explica la génesis de esos sueños espaciales, lo que denota la autoconsciencia con la que emplea este recurso del *urbanismo onírico*. Esta espacialización del inconsciente, que lo convierte de forma literal en el campo literario de juegos […] es un rasgo de talento del autor, que le permite moverse por el espacio de lo onírico con una libertad plena y de modo autoconsciente. De ahí la presencia explícita de los mandalas, de los Dopplegänger, de los *alef* borgianos, de las bodas celestiales, de los caminos de ascensión purificadora, de la *mise en abyme*, de las eclosiones subterráneas, de los *psicopompós*, de los espejos (ya sean mágicos, tapados o sin reflejo), de las transformaciones: Cărtărescu juega con los mitos y los arquetipos sin esconderlos, mostrando sus cartas e incluso sus fuentes (como Baltrusaitis o Jung en *El Levante*), porque lo esencial en su obra no son los materiales, sino la construcción y reelaboración de los mismos. De ahí ese lugar central que parece tener en la literatura rumana y, cada vez más, en la europea.

[Într-un text din *De ce iubim femeile* explică geneza acelor spații visate, ceea ce denotă autoconștiința cu care folosește procedeul *urbanismului oniric*. Amintita spațializare a inconștientului, care îl transformă literalmente pe acesta într-un câmp al jocurilor literare […] este o trăsătură a talentului autorului, care îi permite să se miște prin spațiul oniric cu o libertate neîngrădită și într-o manieră autoconștientă. Așa se explică prezența explicită a mandalelor, a Dopplegänger-ilor, a alef-urilor borgesiene, a nunților cerești, a ascensiunilor purificatoare, a punerilor în abis, a ecloziunilor subterane, a spiritelor psihopompe, a oglinzilor (fie magice, fie acoperite sau fără reflex), a transformărilor: Cărtărescu se joacă cu miturile și arhetipurile fără să le ascundă, dându-și pe față cărțile și chiar sursele (precum Baltrusaitis sau Jung, en *Levantul*), pentru că esențialul în opera lui nu sunt materialele, ci construcția și reelaborarea acestora. Astfel se explică locul central pe care pare să-l ocupe în literatura română și, din ce în ce mai mult, în cea europeană][26].

[26] Mora, *op. cit.,* s. p.

Acestea sunt dovezi evidente ale respectului și stimei de care se bucură Cărtărescu în rândul cititorilor și criticilor spanioli, câștigate prin talentul și imaginația lui. Prezența din ce în ce mai intensă în canonul european contemporan nu este întâmplătoare, nici lipsită de valoare, după cum afirma Mora. Dacă există un aspect esențial ce caracterizează opera naratorului și poetului bucureștean, acesta este spiritul literar care depășește frontierele geografice, lingvistice și culturale. „No creo en literaturas nacionales”, declara însuși Cărtărescu în presa spaniolă: „Creo en escritores individuales” [„Nu cred în literaturile naționale. Cred în scriitorii individuali”][27]. Este posibil ca în această personalitate puternică și în originalitatea universului său narativ, cu metaforele și simbolurile sale, în capacitatea sa de a vedea dincolo de simpla suprafață a lumii, de a accede la un tărâm unde ajunge doar puterea imaginativă a scriitorului, să se găsească secretul cosmosului său ficțional. Precum o larvă care crește în interiorul minții și se transformă într-un fluture, datorită amintirilor imposibil de șters ale nostalgiei.

Bibliografie

Bourriaud, Nicolas, *Estética relacional*, Buenos Aires, Adriana Hidalgo Editora, 2008.

* * *, *Radicante*, Buenos Aires, Adriana Hidalgo Editora, 2009.

Cărtărescu, Mircea, *El sueño*, Barcelona, Seix Barral, 1993.

* * *, *Por qué nos gustan las mujeres*, Madrid, Funambulista, 2006.

* * *, *Cegador*, Madrid, Funambulista, 2010a.

* * *, *El ruletista*, Madrid, Impedimenta, 2010b.

* * *, *Lulú*, Madrid, Impedimenta, 2011.

* * *, *Nostalgia*, Madrid, Impedimenta, 2012.

* * *, *Las bellas extranjeras*, Madrid, Impedimenta, 2015a.

* * *, *El Levante*, Madrid, Impedimenta, 2015b.

Debord, Guy, „Informe sobre la construcción de situaciones y sobre las condiciones de la organización y la acción de la tendencia situacionista internacional”, *Bifurcaciones: revista de estudios culturales urbanos*, 5, 2015, pp. 1-13.

Diz Villanueva, Alba, „Ecos de la historia rumana en la literatura: las miradas de Mircea Eliade y Mircea Cărtărescu”, *Revista de Filología Románica*, 32 (1), 2015a, pp. 131-142.

---

[27] URL: https://elpais.com/cultura/2016/08/16/babelia/1471366417_075507.html [12/09/2017].

* * *, „El erotismo en *Cegador*: infancia, ciudad, madre”, *Revista de Filología Románica*, Anejo VIII, 2015b, pp. 25-37.
García, Ariadna G., „*Nostalgia*, Mircea Cărtărescu”, în *La tormenta en un vaso*, articol publicat pe blog în 31 decembrie 2013. URL: http://latormentaenunvaso.blogspot.ro/2013/12/nostalgia-mircea-cartarescu.html [12/09/2017].
Iacob, Mihai, „Din Levant la Madrid: formarea brandului Mircea Cărtărescu în Spania”, în actele colocviului *Călători și Călătorii. A privi, a descoperi*, Bucureşti, Editura Universității Bucureşti, 2017a (în curs de publicare).
* * *, „De la tricoul cu mandală la cămașa cu mânecă scurtă sau negocierea imaginii scriitorului tradus: două lecturi publice ale lui Mircea Cărtărescu în Spania”, în actele colocviului *Teritorii, Granițe, Comunități. Reconfigurări indentitare într-o lume (dis)continuă*, Bucureşti, Editura Universității Bucureşti, 2017b (în curs de publicare).
Maffesoli, Michel, *El nomadismo: vagabundeos iniciáticos*, México D.F., Fondo de Cultura Económica, 2004.
Mora, Vicente Luis, „El urbanismo onírico de Mircea Cărtărescu”, în *Diario de lecturas*, articol publicat pe blog în 23 mai 2015. URL: http://vicenteluismora.blogspot.ro/2015/05/el-urbanismo-onirico-de-mircea.html [12/09/2017].
Noguerol, Francisca, „*Ana*, o la añoranza de Blandiana”, *Cartaphilus*, 9, 2011, pp. 61-68.
Paz Soldán, Edmundo, „La realidad como ficción”, în Mircea Cărtărescu, *Nostalgia*, Madrid, Impedimenta, 2012, pp. 7-11.
Pujante, Pedro, „*Cegador*, de Mircea Cărtărescu”, în *Acantilados de papel*, articol publicat pe blog în 14 martie 2014. URL http://acantiladosdepapel.blogspot.ro/2014/03/cegador-de-mircea-cartarescu-resena-n.html [12/09/2017].

HOW CĂRTĂRESCU IS READ IN SPAIN

Abstract

Keywords: *Cărtărescu, Romanian Literature, Onirism, Romanian Studies, Romanian-Spanish relations*

Since the publication in 2010 of *Orbitor* (*Blinding*) and “Ruletistul” (*The ruletist*) translated to Spanish by the publishing houses Funambulista and Impedimenta, the Romanian writer Mircea Cărtărescu has received the applause from the literary critics and has earned the Spanish readers’ respect within the cultural sphere. As a result, this article presents a brief review of the Cărtărescu’s books reception in Spain and the main evaluations and readings raised by his work among Spanish readers and critics to assess his presence in the context of the Iberian Peninsula literary panorama.

FEMEIA VOLUNTARĂ – *MARA* DE IOAN SLAVICI

REMINA SIMA
Colegiul Economic „F.S. Nitti”, Timişoara

Cuvinte-cheie: *sfera privată, sfera publică, familia, secolul 19*

Mara oficializează un stil al unui autor ardelean, bun cunoscător al semnelor lumii din care îşi trage originile, cu abilităţi de profundă analiză psihologică şi sociologică a societăţii căreia îi aparţine. Nicolae Manolescu observă că Slavici se opreşte în *Mara* asupra imaginii unor straturi sociale: a breslaşilor, târgoveţilor, negustorilor care nu au fost în centrul nuvelelor de până atunci, deoarece alcătuiau o colectivitate de apartenenţă, mai de grabă orăşenească decât ţărănească, aflată la începuturile ei. Mai mult decât atât, romanul propunea o temă de actualitate pentru literatura din acea vreme, dar şi pentru literatura contemporană, şi anume cea a unei alterităţi poliforme (de etnie, credinţă, condiţie socială) şi a structurii unui individ marcat de aceasta (Manolescu 1991: 146).

Slavici a intuit perfect că se impune să utilizeze tema iubirii în scopul realizării celei mai bune reflectări şi cercetări în adâncime a raporturilor cu Celălalt. „Cititorul secolului al XXI-lea vede în această operă o creaţie absolut modernă, un roman despre Celălalt sau despre imaginea noastră răsfrântă în privirea Celuilalt. Prin acest fapt el se cere revalorificat la mai bine de o sută de ani de la apariţia sa, ca material extraordinar de bogat pentru un studiu imagologic” (Brădescu 2011: 136).

Ioan Slavici şi-a intitulat romanul destul de simplu, după numele precupeţei din Radna. Deşi în aparenţă numele nu sugerează nimic,

în spatele acestui hipocoristic putem citi o adevărată legendă. Radu G. Țeposu face o analogie între Mara şi Rut (1983: 24). În *Cartea lui Rut* aflăm că soacra acesteia, pe care inițial o chema Naomi[1], a fost silită să părăsească Betleemul din pricina foametei care bântuia țara şi să plece spre ținutul Moabului. Rămasă văduvă şi fără cei doi fii, înstrăinată de țară, Naomi se întoarce după zece ani cu una din nurorile ei, plină de amărăciune, deprimată, compătimindu-şi soarta. Intrigată de acest sfârşit, Naomi a răspuns într-un acces de exasperare astfel: „Nu-mi mai ziceți Naomi, ziceți-mi Mara, căci cel Atotputernic m-a umplut de amărăciune". Din acel moment, preafericita Naomi a devenit nefericita Mara, adică cea plină de amărăciune. Biografia personajului lui Slavici debutează cu o soartă similară eroinei biblice, descriind-o pe Mara ca fiind o femeie văduvă, cu doi copii. Protagonista lui Slavici va avea un destin diferit de al lui Naomi, căci va deveni spre sfârşitul romanului o femeie aproape fericită, mulțumită de bunul mers al lucrurilor. Mara va încerca să refacă bunăstarea inițială a lui Naomi, iar simțul său practic, la care se adaugă un orgoliu exacerbat al voinței, o va ajuta să devină în final împlinită cu propriu-i destin (*ibidem*: 30).

Mara este un caracter puternic, ca femeie ce va răzbi prin valurile dure ale unei vieți aspre. Poate chiar aceste circumstanțe în care Slavici o plasează dau tăria acestei eroine ce rămâne atât de actuală într-o societate de tip modernist. Mara este hotărâtă să lupte cu vicisitudinile vieții, alege să fie victorioasă şi nu acceptă să-şi plângă de milă sau să fie compătimită de alții. Mai degrabă vrea să demonstreze că poate izbuti, ba chiar să fie un exemplu de femeie ce-şi depăşeşte condiția în vremea în care trăieşte. Astfel, Mara îşi scoate coşurile pline marțea în târgul la care se strâng mureşenii şi podgorenii, joia îşi mută locul acolo unde vin bănățenii, ca apoi să plece la Arad, unde se adună sâmbăta oameni din şapte ținuturi. Devine o iscusită precupeață, căci a învățat bine să-şi vândă marfa şi pentru ea nu este bucurie mai mare decât să se întoarcă acasă cu coşurile goale.

---

[1] În ebraică numele Naomi înseamnă „bucurie".

„Marți dimineața, Mara-şi scoase şatra şi coşurile pline în piața de pe țărmurele drept al Murăşului, unde se adună la târg de săptămână murăşenii până de pe la Şăvârşin şi Soboteliu şi podgorenii până de pe la Cuvin. Joi dimineața, ea trece Murăşul şi întinde şatra pe țărmurele stâng…Vineri noaptea, după cântatul cocoşilor, ea pleacă la Arad, ca ziua s-o prindă cu şatra întinsă în piața cea mare, unde lumea se adună din şapte ținuturi" (Slavici 1985: 5).

Mara îşi cunoaşte foarte bine rolul, ştie că trebuie să fie o luptătoare, de aceea nu se lasă niciodată învinsă de o eventuală nereuşită, ci este mereu în mişcare pentru a-şi îndeplini condiția care îi asigură liniştea copiilor ei[2], în primul rând, şi apoi liniştea personală. Nu este interesată doar să asigure traiul de zi cu zi, ci eforturile şi abilitățile ei de precupeață sunt maxime pentru a aduna copiilor zestre.

„Dar lucrul cel mare e că Mara nu-ți iese niciodată cu gol în cale; vinde ce poate şi cumpără ce găseşte; duce de la Radna ceea ce nu găseşti la Lipova ori la Arad şi aduce de la Arad ceea ce nu găseşti la Radna ori la Lipova. Lucrul de căpetenie e pentru dânsa ca să nu mai aducă ce a dus şi vinde mai bucuros cu câştig puțin decât să-i clocească marfa…Umblă Mara prin lume, aleargă sprintenă, se târguieşte şi se ceartă cu oamenii, se mai ia şi de cap câteodată, plânge şi se plânge c-a rămas văduvă, şi apoi se uită împregiur să-şi vadă copiii şi iar râde"(*ibidem*: 6-7).

Numai aşa poate Mara să-i ajute pe Persida şi pe Trică să ajungă oameni, precum preoteasa din Pecica[3] şi Bocioacă[4]. Ca să ajungă

---

[2] Mary Wollstonecraft (1988) îndeamnă părinții, cu precădere mamele, să aibă o conduită respectabilă în raport cu copiii lor, oferind protecție, afecțiune şi dragoste: "To be a good mother, a woman must have sense and that independence of mind, which few women possess who are taught to depend entirely on their husbands. Unless the understandings of woman be enlarged and her character rendered more firm, by being allowed to govern her own conduct, she will never have sufficient sense of command of temper to manage her children properly" (Wollstonecraft 1988: 227).

[3] Mara îşi alege modele de caracter pentru copiii ei, doreşte ca Persida să devină precum preoteasa din Pecica, pe care o consideră o fire delicată, frumoasă, dar şi înstărită.

astfel, Persida are nevoie să-şi cultive educaţia. În acest scop, o va da la Mănăstirea minoritelor din Lipova în grija maicii Aegidia, precum preoteasa din Pecica stătuse patru ani la călugărițele din Oradea. Cei şasezeci de florini pe care i-a cerut Maica Aegidia pentru Persida au ajuns în final să fie cincizeci. Mara ştia în sufletul ei că lacrimile de femeie văduvă şi neajutorată nu o vor lăsa indiferentă pe călugăriță, care a intervenit cu o vorbă bună la Hubăr, economul oraşului. Astfel, Marei i se dă arenda podului, fapt ce o va ajuta să plătească educaţia fetei.

Este interesantă analiza relaţiilor pe care Mara şi le face, relaţii care o vor ajuta în problemele ei financiare. Ea are abilitatea de a socializa, ştie să negocieze şi să câştige încrederea, dar şi parteneriatul în afaceri, trăsătură ce îi va da calitatea de bună întreprinzătoare.

> „Tovărăşia cu domnul Anton Hubăr, prieten bun al tuturor funcționarilor şi al preotului nemțesc din Lipova îi va adăuga şi prin camătă câțiva bănuți la ciorap; iar când bărbatul îi va propune afacerea cu pădurea împărătescă de la Cladova, Mara nu va da înapoi mai ales că toate actele şi aranjamentele vânzării lemnului sunt făcute de prietenul cel mai bun al lui Hubăr, sârbul Liubicek, despre a cărui implicare nu ştie decât Mara. E multă bătaie de cap ca să tai pădurea, s-o duci cu plute pe Mureş la Arad, s-o dai cui vinde, dar…înseamnă şi mult bănet (Brădescu 2011: 137).

De asemenea, există o altă persoană la care Mara şi copiii ei găsesc întotdeauna uşa deschisă, şi anume Steva Claici[5]. Nunta fiicei lui, Milena, cu Munteanu[6] devine o bună oportunitate pentru Mara de a-şi scoate fata în lume, cu scopul de a-i găsi un fecior pentru căsătorie. Din perspectiva Marei, Codreanu reprezintă cea mai bună alegere pentru Mara: „fecior curățel şi deştept, fiu de popă, nepot de

---

[4] Starostele cojocarilor din Lipova; Mara dezvoltă o considerație deosebită față de acesta.

[5] Este de origine sârbă; om înstărit care trăia la Arad, fiind renumit pentru cojoacele lui frumos împodobite.

[6] Un teolog român şi viitor preot în Sân Miclăuş.

protopop şi peste câteva luni de zile bun de popie”. Naţl, pe de altă parte, ar fi cea mai nepotrivită alegere, Mara invocând motivul naţionalităţii. Hubăroaica este în asentimentul Marei, mai ales din momentul în care aceasta află de situaţia stânjenitoare în care feciorul stă la pândă pe la ferestre, doar de dragul de a da ochii cu Persida. Este foarte clar că cei doi tineri se regăsesc în sentimente, contrar împotrivirii părinţilor. Devine limpede pentru cititor că înverşunarea Marei nu rezultă neapărat din condiţia socială sau etnia lui Naţl. Romanul va scoate la iveală în partea finală, motivul real al vehementei opoziţii materne. Luând parte la ceremonia botezului catolic al nepotului ei, Mara are sufletul întristat:

> „Se supusese Mara, dar nu se împăcase şi îi venea din când în când să se repeadă, să ia copilul şi să fugă cu el din Biserică. Îi era parcă i-l iau, i-l răpesc, i-l aruncă în prăpastia adâncă, în foc mistuitor, şi atât nepot avea şi dânsa…Când preotul vărsă apa sfântului botez în capul copilului, ea tresări străbătută de fiori şi ochii i se umplură de lacrimi. Acum era papistaş, nepotul ei, cel mai iubit dintre toţi oamenii era papistaş” (Slavici 1985: 260).

Relaţiile interetnice capătă o însemnătate deosebită în roman. Mara, care este întruchiparea prototipului feminin tradiţional, nu acceptă devierea de la normele convenţionale. Astfel se explică împotrivirea vehementă la înrudirea cu familia lui Naţl, care este de etnie diferită. De asemenea, Marei îi este foarte greu să îndure gândul ca nepotul ei atât de preţuit este „papistaş”.

Implicarea Marei în deciziile Persidei, conotaţia termenilor şi noţiunilor referitoare la „corcire”, respingerea neclintită a căsătoriei cu Naţl îşi capătă acum explicaţia în dorinţa purităţii şi a curăţiei confesionale. În cele din urmă, Mara reuşeşte să renunţe[7] la tot ceea ce plănuise, tocmai pentru a putea fi fericită alături de cei dragi. Numic nu are în ochii ei preţ mai mare ca cei doi copii pentru care ar face orice (Brădescu 2011: 141).

---

[7] Acest act denotă calitatea Marei de a fi o fiinţă puternică, de a-şi demonstra înţelepciunea, mai ales când este vorba de fericirea copiilor ei.

După împăcarea Persidei cu Naţl, după toate tribulaţiile celor doi tineri, cea care trăieşte extazul împlinirii este Mara: „Mulţumită, voioasă, omeneşte fericită nu era decât Mara, care le uitase toate şi se pierduse cu desăvârşire în clipa de acum" (Slavici 1985:109). Naratorul îşi secondează în permanenţă personajul, supraveghindu-i destinul şi ajutându-l în final să triumfe. Omniscienţa sa este o formă de generozitate. Nu se poate spune ce savurează Mara mai mult: rezolvarea conflictului, fericirea Persidei, ori triumful autorităţii ei?

Felul de a fi al Marei nu reprezintă un secret pentru nimeni. Este adânc înrădăcinată în personalitatea ei o râvnă pe care Naţl, Trică, Persida, Bocioacă o recunosc ca fiind forţa ce o îndeamnă pe aceasta dincolo de obstacole, fie că este vorba de copiii ei sau de aspectele financiare. Deşi uneori femeia încalcă „graniţa" care desparte această calitate de transformarea sa în defect, cei apropiaţi nu o judecă cu asprime, căci ei sunt profund impresionaţi de realizările pe care biata văduvă le obţine în confruntarea sa cu viaţa. Machiavelismul este estompat de convingerea tuturor că dragostea maternă[8] învinge şi o călăuzeşte spre deciziile finale, indiferent cât de grea e lupta. Mara este construită, fără îndoială, ca un personaj complex. Defecte şi calităţi o definesc în acelaşi timp. Protagonista concurează cu succes oameni reali din viaţa contemporană, pe care cu greu îi putem încadra în tipare, iar a căror evoluţie e deseori frapantă (Brădescu 2011: 139-140).

Mara este violentă când nu i se respectă cuvântul, face adevărate crize de autoritate, căci tot ceea ce contravine planurilor sale atrage „mânia lui Dumnezeu" (Vintilescu 2008: 98). Pentru femeia din Radna, care cochetează destul de vizibil cu puterea, nu există o diferenţă prea mare între propria-i voinţă şi cea divină. De fapt, este o falsă confuzie, un orgoliu al echivocului, căci Mara îşi construieşte rolul, se construieşte pe sine de la autosugestie până la convingere,

---

[8] Celebra replică: „tot nu avea nimeni copii ca ea", cu care femeia văduvă primeşte de fiecare dată schimbările neaşteptate din viaţa copiilor ei, ascunde exact această adâncă afecţiune, dar şi credinţa văduvei în vigoarea şi în structura de victorios a vlăstarului ei, care-l va scoate pe acesta la liman, indiferent că este vorba de Trică sau Persida.

având un gust aproape înnăscut pentru a domina. În acest sens, Radu G Țeposu contrazice credința Marei, pe care nu o consideră autentică. Autorul consideră că, deşi îl invocă adeseori pe Dumnezeu, nu prezintă o convingere intimă spirituală. Este credincioasă numai în măsura în care taina dumnezeiască revelează un secret de viață[9]. Argumentele sale se bazează pe inopinatele schimbări principiale ale Marei (Țeposu 1983: 87-90).

Pentru Mara, credința nu reprezintă o trăsătură intrinsecă a personalității. Trăirea sa religioasă nu este mistică, ci ritual mimetică. La protagonista noastră nu sunt moduri existențiale determinante din perspectiva raportului individual cu Dumnezeul – prezență supremă. În lumea cosmopolită în care trăieşte, pentru a-şi păstra identitatea, trăsătura de a fi român este similară cu cea de a fi ortodox. În acest sens, Sorin Mitu afirma, în *Geneza identității naționale la românii ardeleni* (1997): „Biserica şi religia nu sunt expresii ale principiului național, ci invers, confesiunea este elementul cel mai important, care ne defineşte, iar etnia este modul specific prin care se particularizează această condiție esențială" (Mitu 1997: 360).

Dar pentru Persida, educată la Mănăstire[10], lucrurile nu vor mai fi aşa. Mara nu cunoaşte ceea ce părintele Munteanu[11] din Sân Miclăuş, prieten al Persidei cunoaşte atât de bine: „El cunoştea pe Persida şi ştia că şi în gândire şi în simțire e foarte papistăşită şi că nu i-ar fi deloc greu să se lepede de legea ei, dacă prin aceasta ar putea să câştige învoirea bătrânului"[12] (Slavici 1985: 190). În acest context înțelegem opțiunea Persidei, din nou contra dorinței mamei, în actul de botez al fiului ei. Nu în mod fortuit alege Persida naşa

---

[9] Radu G. Țeposu acordă un caracter subiectiv religiei, atunci când aceasta este practicată în scop de ajutorare în viața pământească şi nu are raportare la cea spirituală.

[10] Fără să vrea, prin educația care i-a oferit-o, trimițând-o la mănăstire, Mara şi-a îndrumat fata spre o altă clasă socială, diferită de cea pe care ea o reprezintă, dar şi spre o altă pătură identitară, opusă celei pe care ea a apărat-o cu atâta înverşunare până în momentul botezului. Paradoxal, totuşi, Persida este pentru Mara cea mai iubită şi apropiată ființă.

[11] Fratele Persidei îl roagă pe părinte să-i cunune pe cei doi tineri atât de greu încercați.

[12] Se face referire la permisiunea lui Hubăr în vederea căsătoriei celor doi tineri.

copilului. Aceasta este ființa cea mai apropiată sufletește, anume maica Aegidia: „Era lucru nemaipomenit ca o călugăriță să fie nașă, dar maica Aegidia își pusese toată stăruința să i se dea binecuvântarea și Biserica era plină de lume adunată, ca să vadă botezul neobicinuit și pe Persida, care intrase deodată în luminile tuturora” (*ibidem*: 259).

Neputând controla toate lucrurile, Mara perpetuează, jumătate simbolic, jumătate real, principiul dominației matriarhale, reînviind o viziune arhaică, fie dintr-un complex vital, fie dintr-unul social. Oricum, ea se simte vulnerabilă, se simte compătimită și, fiindcă nu suportă umilința, vrea să impună reversul. Rămasă singură, Mara trăiește libertatea absolută, care este în egală măsură seducătoare și inhibantă.

Calea cea mai accesibilă spre putere pe care o întrezărește protagonista este cea a banului. Intuiește valoarea acestuia într-un context social burghez și, când apare conștiința definitivă a succesului, avariția ei bine temperată își pierde sensul caracterologic. Pentru Mara, avariția nu este o patimă amenințată de patologic, fiindcă nu face parte din „familia avarilor”, cum o califică didactic Alexandru Săndulescu (1973: 43) și nici nu e doar „rezultatul unei vieți dure, austere, pe care femeia o folosește drept principala ei armă într-o lume pusă pe căpătuială pe toate căile” (Rotaru 1971: 507).

Mara este fascinată de puterea banilor, de posibilitățile pe care le întrezărește îndărătul lor, de seducția pe care o poate exercita asupra altora; nu vede în bani o valoare în sine, ci una pentru sine (Piru 1973: 175). Având bani, ea se știe apărată, mai mult, are sentimentul că oricând îi poate domina pe alții. Banul, în opinia lui Pompiliu Marcea, „este un mijloc de considerație și stimă dar și de echilibru psihologic” (1967: 230). Acesta are forța secretă de a supune, de a umili; impune respectul și evlavia, generând un fel de admirație mistică; este scop, criteriu de judecată în fața căruia simțul comun se transformă în dogmă, iar riposta în resemnare.

În acest sens, Mara este cu adevărat un roman al puterii, o confirmare balzaciană a triumfului în lume. Frustrată de orice rang social capabil să domine, Mara Bîrzovanu trăiește certitudinea substituției acestuia prin bani. Fiindcă „Dumnezeu nu face deosebire

între oameni”, banul este singurul criteriu de diferențiere, conform Marei. Nu mai contează prestigiul moştenit, ci acela dobândit. Şi cum acesta nu mai are o valoare spirituală, ci una materială, triumful poate aparține în egală măsură celor obidiți şi celor nobili, celor îmbrăcați şi celor goi. Pentru Mara, puterea moştenită este o prejudecată.

Mara este un roman al predestinării, al împlinirii punct cu punct a unui „program” existențial. Tezismul cărții este unul de substanță, nu doar superficial. În fond, este vorba de o concepție a expierii păcatului prin suferință. Dar culpa nu ține atât de faptă, mai exact nu este de ordin material, ci ține de alcătuirea intimă a personajelor. Autorul, şi aici ca şi în alte scrieri, face elogiul armoniei şi al echilibrului interior, altfel spus, al unui fel de viață mediocru, lipsit de durere şi zbucium (Brădescu 2011: 56-57).

Cu *Mara*, autorul se înscrie în canoanele romanului modern într-un moment când eroziunea caracterelor, lirismul prozei de evocare patriarhală, cu timbrul ei nostalgic era în plină atenție literară. Pentru epoca în care a apărut, romanul lui Slavici a fost un eveniment. Ceea ce izbeşte în roman este culoarea vie a fundalului pe care se sprijină eroii. Avem înaintea noastră oameni tăcuți, greu de urnit, încăpățânați în prejudecățile şi obiceiurile lor, la care gândirea colectivă e mai puternică decât cea individuală. Arhaicitatea acțiunilor lor mai este îngreunată şi de factorul etnic, căci de o parte stau nemții, iar de cealaltă românii (Călinescu 2003: 764). Mara este întruchiparea perfectă a descrierilor lui Călinescu. Când Persida pune înaintea mamei dragostea pentru Națl, aceasta răspunde îndârjită:

> „– Nu! – nu!...asta nu se poate! Dumnezeu ştie...cât m-am gândit eu la voi, cât am ostenit pentru voi, cu câtă inimă v-am purtat de grijă şi nu poate să mă pedepsească atât de aspru. Dacă te-aş vedea moartă, ar fi pierdută toată bucuria vieții mele, dar aş zice c-au mai pățit-o şi alte mame ca mine şi m-aş mângâia în cele din urmă. Neam de neamul meu nu şi-a spurcat însă sângele” (Slavici 1985: 94).

Mara merge până acolo încât, crezând-o pe fata ei în legături nelegiuite cu Naţl[13], doreşte nu căsătoria cu ibovnicul, ci chiar izgonirea lui. Mai ruşinoasă i se pare însoţirea cu un om de altă lege decât păcătuirea:

„– Lasă draga mamii, că toate au să iasă bine. Are fiecare norocul lui. Au păţit-o altele şi mai rău decât tine şi tot au ajuns femei cu casă bună. Eşti, la urma urmelor, ca şi când ai fi fost cununată cu el şi toată lumea te ştie că i-ai fost soţie credincioasă şi harnică şi multe ai suferit de la dânsul. Femeie ca tine n-are decât să aleagă între cei mai buni ca să-şi găsească bărbat” (*ibidem*: 241).

Slavici nu are nimic din spiritul de înfrumuseţare a vieţii rurale, atribuit mai târziu sămănătoriştilor. Eroii lui, observaţi fără cea mai mică părtinire după modul de mai târziu al lui Rebreanu, sunt egoişti, avari, îndărătnici, duşmănoşi şi totodată iertători şi buni, adică cu acea ingerinţă de bine şi de rău ce se află la oamenii adevăraţi. Atâta vreme cât autorul rămâne în marginile experienţei sale, ochiul lui e de o rară ascuţime în zugrăvirea eroilor care trăiesc cu o vigoare extraordinară. Mai vie decât toţi este Mara. Ea înfăţişează tipul comun al femeii mature de peste munţi şi în genere al văduvei întreprinzătoare şi aprige (Călinescu 2003: 133-134).

Acţiunile Marei sunt redate cu ajutorul exclamaţiilor (*ibidem*: 135): „A rămas Mara, săraca, văduvă cu doi copii, sărăcuţii de ei...Mult sunt sănătoşi şi rumeni, voinici şi plini de viaţă, deştepţi şi frumoşi, răi sunt, mare minune...Mai sunt şi zrenţăroşi şi desculţi şi nepeptănaţi şi nespălaţi şi obraznici, sărăcuţii mamii...”. Exclamaţiile acestea, de fapt ale eroinei şi numai însuşite în repeziciunea frazei de autor, exprimă rând pe rând şi mai cu putere decât orice analiză firea clasic văicăreaţă a văduvei („săraca”), orgoliul mamei chiar şi prin ceea ce ar părea pricină de îngrijorare („mare minune”), ascunsa mânie împotriva acelora care-i defăimează pruncii („sărăcuţii mamei”). Şi, fireşte, Mara este descrisă scurt, substanţial:

---

[13] Pentru Tolstoi, rolul copiilor într-o familie este vital, căci ei sunt ca un „compas” care arată adevărata deviere de la calea cea bună - “true path” (Karpushina 2001: 71).

„Muiere mare, spătoasă, greoaie şi cu obrajii bătuţi de soare de ploi şi de vânt. Mara stă ziua toată sub şatră, în dosul meselor pline de poame şi de turtă dulce. La stânga e coşul cu peşte, iar la dreapta clocoteşte apa fierbinte pentru vornovişti, pentru care rade din când în când hreanul de pe masă. Copiii aleargă şi îşi caută treabă, vin când sunt flămânzi şi iar se duc după ce s-au săturat, mai se joacă voioşi, mai se bat fie între dânşii, fie cu alţii şi ziua trece pe nesimţite. Serile, Mara, de cele mai multe ori mănâncă ea singură, deoarece copiii obosiţi adorm, în vreme ce ea găteşte mâncarea. Mănâncă, însă mama şi pentru ea şi pentru copii. Păcat ar fi să rămâie ceva pe mâne" (Slavici 1985: 7).

Mara agoniseşte pentru copiii ei şi se tânguieşte peste tot de sărăcie. Cu maica Aegidia s-a învoit să dea pentru Persida şase florini pe lună, apoi cu lacrimi a înduplecat-o să primească numai patru, pentru ca apoi să nu mai dea nimic după ce, prin aceeaşi maică Aegidia, a căpătat dreptul de a lua taxele de trecere pe podul de la Murăş plătit cu banii din ciorapul Persidei. În felul acesta, Mara a reuşit să nu mai atingă capitalul deloc.

Protagonista doreşte să-şi scape feciorul de armată, dar face în aşa chip ca banii necesari să-i fie împrumutaţi de Bocioacă, cojocarul, stăpânul băiatului. Gândul ei ascuns e de a-l sili astfel pe cojocar să-şi dea fata după Trică, spre a nu rămâne în pierdere. Şi, fiindcă nevasta însăşi a lui Bocioacă umblă după tânăr, acesta aleargă la Mara să-i ceară banii ca să scape de pacoste (Călinescu 2003: 136). Mara îşi demonstrează ascuţimea minţii şi în această circumstanţă, dându-i sfaturi cel puţin îndrăzneţe:

„– Pst! -zise ea- ţine-ţi gura! Eşti băiat tânăr şi nu trebuie să aduci ruşine asupra casei tatălui tău. Nu e ea singura mumă care-şi mărită fata după băiatul ce-i place ei. Ţine-o cu vorba până ce nu-ţi dă fata, apoi scuip-o în faţă şi ai să ai soacră care se teme de tine şi nu ţi se urcă-n cap. Fii, Trică, băiat cu minte; fata e bună, frumoasă şi cu avere, intri în casă bună şi dacă eşti om tu, faci ce vrei din ea.
– Nu vreau nimic! răspunse el. Ţin numai să nu fiu robul lor şi te rog să mă scapi de dânşii.
– Prostii! grăi Mara. O să te mai gândeşti şi tu şi o să-ţi vie mintea. De aşa noroc nu o să fugi. (Slavici 1985: 229-230).

Caracter tare, de neclintit, Mara este ambițioasă din fire, generoasă, dar şi mândră. Îşi coordonează copiii şi gestionează orice situație în favoarea ei. Tot dintr-un sentiment de vanitate, la nunta Persidei vrea să arate că fiica ei este mai bogată decât neamțul, dar nu se îndură totuşi să aducă toți banii, ba în cele din urmă se lasă rugată să-i păstreze tot ea: „-Da, da! răspunse Mara. Mai bine decât la mine unde ar putea să stea? Să ştiți că-i aveți… pe toți, nu numai pe aceştia” (*ibidem*: 112).

Într-o situație similară, când zgârcenia tace, arde în sufletul Marei mândria maternă. Trică şi Sisi sunt pe cale să se înece în Mureş, fiindcă au pornit într-o barcă într-o direcție nepermisă. Toată lumea îşi frânge mâinile, numai mama este mândră: „Sfinte Arhanghele!...Sfântă Marie, Maică Preacurată! Bată-vă să vă bată, copii! Nu – grăi dânsa mângâiată – copii ca ai mei nimeni nu are!” (*ibidem*: 14). De asemenea, duioşia ei de mamă o vedem şi atunci când Persida fuge de acasă, iar Trică nu vrea să spună unde s-a dus. Mara se mânie foc, deşi în adâncul sufletului ei e măgulită: „Tot n-avea nimeni copii ca dânsa: dacă şi-au pus ei o dată ceva în cap, nu-i mai scoate nimeni din ale lor” (*ibidem*: 56).

Cu acelaşi adevăr se înfăţişează omul germanic. Hubăr este tăcut, obstinat, apăsat de tradiție, plin de nuanțe sufleteşti şi totodată brutal de prea multă timiditate. Hieratismul acestei rase mândre, învinse de omenie, devine dramatic în scena împăcării:

> „Era şi frumoasă şi grea clipa în care ei au intrat la Persida. Păcat numai că Mara nu era şi ea de față. Naţl stătea umilit la căpătâiul patului şi se dete puțin la o parte când părinții lui intrară, iar Persida îl aştepta cu fața râzătoare. Hubăr, deşi cam strâmtorat, era om trăit în lume şi ştia ce voieşte. El se duse la Persida şi o sărută pe frunte…-Iartă, fata noastră, toate supărările pe care ți le-am făcut şi fii încredințată despre iubirea noastră părintească, grăi apoi, uitându-se în ochii ei” (Slavici 1985: 256).

Încă o dată suntem martorii unor legături puternice ce se stabilesc în interiorul familiei, chiar dacă acestea se realizează prin alianță.

„Slavici a intuit prea bine şi metamorfoza caracterului într-o familie, fenomen mai însemnat şi mai vădit într-o societate rudimentară. Cu toate că s-ar părea că stau faţă în faţă tinerii cu o nouă mentalitate şi cei în etate înţeleniţi în prejudecăţile lor, de fapt nu e vorba decât de o transmitere a deprinderilor ereditare. Cei tineri au întocmit aceleaşi idei preconcepute, ca şi bătrânii şi suferinţa lor vine din călcarea acestora[14]. Însuşirea esenţială a lui Slavici este de a analiza dragostea dintr-o provincie cu oameni mai propăşiţi sufleteşte, în stare de nuanţe şi introspecţii, deşi nedesprinşi încă din hieratica etnografică. Jumătate din roman notează treptat, răbdător, aprinderea, propagarea şi izbucnirea iubirii la o fată conştientă de frumuseţea şi farmecul ei, întâi provocatoare şi nehotărâtă, apoi stăpânită şi în stare de orice jertfă. Sentimentul se strecoară la început ca un simplu capriciu, se îndreptăţeşte cu mila şi devine la sfârşit jăratic mistuitor” (Călinescu 2003: 138-139).

Mara ştie că puterea acestui sentiment este de neînvins. Respingând ideea însoţirii cu Naţl, nu o învinovăţeşte pe fată, dar nici nu o sfătuieşte să se condamne:

„-Nu, fata mea, zise Mara liniştită. Aşa vin lucrurile în lumea aceasta: pleci în neştiute şi te miri unde ajungi; te-apucă – aşa din senin – câteodată ceva şi te miri la ce te duce. Omul are data lui şi nici în bine nici în rău nu poate să scape de ea; ce ţi-e scris are neapărat să ţi se întâmple; voinţa lui Dumnezeu nimeni nu poate s-o schimbe” (Slavici 1985: 72).

Aşadar, dragostea este considerată ca o predestinare: „-Nu! grăi dânsa în cele din urmă cu liniştită hotărâre. N-am să mă înspăimânt, n-am să fug, n-am să te părăsesc – zise – şi-i apucă mâna şi se alipi de el şi îi trecu gingaş braţul peste gâtul lui” (*ibidem*: 87). „Atâta vreme cât descrie latura automată a dragostei, Slavici este ascuţit şi dramatic. Când însă năzuieşte a da fineţi sufleteşti de oraş, complicaţii culturale, tonul apare cu desăvârşire fals şi didactic”

---

[14] Naţl este posac, leneş, chinuit de cazuri de conştiinţă, brutal şi delicat în acelaşi timp, ca şi tatăl său. Persida, aşezată în fruntea unei cârciumi devine prin instinct avară, autoritară şi plină de orgoliu familial.

(Călinescu 2003: 139). Persida rosteşte într-un cerc mai luminat aserțiuni pedante:

> „-Sunt tânără, frumoasă şi deşteaptă: nu-mi mai lipseşte decât inima uşoară ca să-mi iau avânt. Eu mă înspăimânt însă, când mă gândesc la mulțimea datoriilor pe care le iau asupra mea, când ies de aici şi sunt surprinsă adeseori de simțământul că nu pot să le împlinesc pe toate" (Slavici 1985: 114).

Prin intermediul Marei, Persida rămâne un personaj care marchează rolul definitoriu pe care o femeie îl poate îndeplini într-o societate de tip tradițional. Desigur, modelul urmat este însăşi mama, care devine în opera lui Ioan Slavici şi chiar în literatura română prototipul femeii care nu se mai încadrează în limitele înguste ale unei existențe cutumiare.

Surse:

Slavici, Ioan. [1894] 1985. *Mara*. Bucureşti: Litera Internațional.

Bibliografie:

Brădescu, Steliana. 2011. *Slavici sau iubirea ca mod de viață.* Iaşi: Institutul European.

Călinescu, George. 2003. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent.* Bucureşti: Semne.

Karpushina, Olga. 2001. "The Idea of the Family in Tolstoy's Anna Karenina: The Moral Hierarchy of Families".

http://www.pitt.edu/~slavic/sisc/SISC2/docs/karpushina.pdf (Consultat 18 decembrie 2016).

Manolescu, Nicolae. 1991. *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc.* Vol. I. Bucureşti: Editura Eminescu.

Marcea, Pompiliu. 1967. *Ioan Slavici.* Bucureşti: Editura Meridiane.

Mitu, Sorin. 1997. *Geneza identității naționale la românii ardeleni.* Buccureşti: Editura Humanitas.

Piru, Alexandru. 1973. *Ioan Slavici*. Bucureşti: Editura Eminescu.

Rotaru, Ion. 1971. *O istorie a literaturii române.* Bucureşti: Editura Minerva.

Țeposu, G. Radu. 1983. *Viața şi opiniile personajelor.* Bucureşti: Editura Cartea Românească.

Vintilescu, Virgi. 2008. *Ioan Slavici.* Timişoara: Editura Eurostampa.
Wollstonecraft, Mary. 1988. *A Vindication of the Rights of Woman.* London: London University Press.

THE DETERMINED WOMAN – **MARA** BY ION SLAVICI

Abstract

Keywords: *private sphere, public sphere, family, 19th century*

The paper aims at a theoretical approach of the family within the modern Romanian novel. We are to focus on the outstanding features of the concept and reveal its importance and construction within the private space. Up to the 19th century, women were associated with the private area. From that perion on, we witness a progress as regards women's status within society. Thus, Ioan Slavici's protagonist, Mara, embodies the prerogatives of a woman who manages to cross the boundaries of the private sphere entering the public one.

RECENZIE

Paul Magheru, *Sinteze de limba și literatura română pentru reușita la bacalaureat și în viață*, Editura Universității din Oradea, 2017

Având în vedere importanța pregătirii pentru examenul de maturitate, cartea profesorului Paul Magheru de la Universitatea din Oradea reprezintă una dintre contribuțiile recente la bibliografia românească de specialitate. Interesanta lucrare se înalță pe un conținut complex și variat de exegeze, cu privire la operele literare luate în discuție, nuanțate de binevenite aspecte de cultivare a limbii, atât de importante pentru o profundă înțelegere a câmpului de probleme puse în discuție de bacalaureatul la limba și literatura română.

Cu atenție la detalii, autorul oferă o privire sintetică și sintetizatoare asupra istoriei reprezentative a literaturii române în evoluția ei estetică, de la origini la postmodernismul de astăzi. Iată sumarul cărții: *1. Literatura română veche; 2. Genuri și specii literare; 3. Literatura română premodernă și modernă; 4. Junimea și junimismul. Titu Maiorescu. Etape în evoluția estetică a literaturii române; 5. Marii clasici ai literaturii române; 6. Curente literare; 7. Literatura română în perioada interbelică. Proza, poezia, dramaturgia, critica literară; 8. Noțiuni de lexicologie și cultivare a limbii; 9. Literatura română din perioada comunistă. Etape din evoluția literaturii române sub comunism; 10. Literatura română contemporană. Postmodernismul; 11. Noțiuni de compoziție literară, versificație și stil; 12. Un model semiotic de analiză literară*.

Având scopul declarat de a veni în sprijinul candidaților la bacalaureat, Paul Magheru, cu subtilitate, pune accent pe analiza literară, de altfel metodă de valorizare a operelor literare în școală, și punctează elementele sale de structură: aspecte socioculturale

privitoare la operă și scriitor, elemente de conținut și de formă, mijloace și procedee artistice, elemente de versificație și stil ș.a., exemplificându-le adecvat pe parcursul lucrării. Instrumentarul de lucru este îmbogățit cu un nou model de analiză a operei, modelul semiotic, care depășește orizontul teoretic propus de programa școlară, ceea ce înseamnă oferirea unui nou instrument de analiză stilistică și structurală a textelor literare, în acord cu evoluția actuală a științelor despre literatură.

Observăm că demersul sintetico-analitic fundamentează realizarea acestui îndreptar, elaborat cu competență de profesorul Paul Magheru, oferind astfel un riguros suport de pregătire pentru tinerii absolvenți și profesori, deopotrivă. Pentru profesorii de limba și literatură română, acest material își dovedește utilitatea cu atât mai mult cu cât se menționează conformitatea cu programele școlare în vigoare și cu programa de bacalaureat.

Examenul fiind un „prilej de afirmare a capacităților intelectuale și spirituale ale unui tânăr în prag de maturitate”, autorul pledează pentru efort susținut în studiu și sfătuiește lectorul „să valorifice creator și reproductiv cunoștințele de limbă și literatură” pentru reușita la bacalaureat, implicit, un prim pas de reușită în viață. În încheierea îndemnului de a da sens existenței proprii prin cunoaștere, autorul, el însuși bunic, le amintește tinerilor că „porțile viitorului rămân în permanență larg deschise” pentru absolvenții cu diplomă, ceea ce reprezintă, într-o epocă complexă, un generos imbold spre un ideal bazat pe instrucție și educație.

Aceste însemnări au menirea să semnaleze existența unei lucrări recente, venind dintr-o zonă a experiențelor didactice și a analizei „spațiului” literar românesc, în contextul investigațiilor bibliografice semnificative, discret prezente în text, care pot impulsiona interesul pentru o materie fundamentală în procesul de formarea a unor generații de tineri cultivați și având pasiunea pentru lectura marilor opere ce pun în valoare creativitatea românească.

IOANA BANADUC

Archivum, Revista de Filología, Facultad de Filosofía y Letras, Universidad de Oviedo, Tomo LXVI, 2016, I.S.S.N.: 0570-7218, 245 p.

El tomo LXVI (2016) de la revista *Archivum*, Revista de Filología de la Facultad de Filosofía y Letras de la Universidad de Oviedo, contiene siete artículos y una reseña reunidos en 245 páginas.

Los artículos tratan temas de distintas especialidades: gramática, didáctica, literatura española y extranjera.

El primer artículo, ***Fuera del canon*** *de la Legenda aurea:* ***la vida de san Antolín en los*** *Flores sanctorum* **castellano medievales**, escrito por Marcos Ángel Cortés Guadarrama trata sobre la leyenda hagiográfica de san Antolín, prosa fabulosa que gozó de popularidad en los santorales manuscritos medievales castellanos y en el primer periodo de la imprenta, pero a la que Santiago de Vorágine despreció en *Legenda aurea*. En la introducción se ofrecen algunos datos sobre los santorales manuscritos castellanos, luego se habla sobre la leyenda de san Antolín, patrón de las ciudades de Palencia y de Medina del Campo y referencia común en topónimos diversos por España y Latinoamérica. Las informaciones sobre la vida y los milagros de este santo están acompañadas por citas de manuscritos. Al final del artículo encontramos la bibliografía y dos apéndices: Criterios de edición y la transcripción de un manuscrito Ms. h-I-14. *De la vida de san Antolín*.

El segundo artículo, ***Alba del modernismo*****:** ***el*** *Parnasse* ***francés en la literatura cubana***, realizado por Miguel Ángel Feria, propone investigar atentamente la presencia y la relevancia del parnasianismo en Cuba teniendo en cuenta que estimuló el surgimiento del modernismo. En la *Introducción* se habla sobre la influencia del

parnasianismo en el modernismo. Luego el artículo se divide en varios subcapítulos: Revistas literarias y traducción: Antonio Sellén y la primera recepción de Gautier (habla sobre la recepción de la poesía románticas francesa y sus traducciones al español en diversas revistas cubanas); José Martí, renovador de la prosa y divulgador de la poesía parnasiana (en el que realza la importancia de la prosa revolucionaria de Martí), Aniceto Valdivia "Conde Kostia" y "Capillita Gauteriana" (donde se ofrecen informaciones sobre la personalidad de Aniceto Valdivia y su importancia en las letras cubanas y españolas); El crisol de Julián del Casal y *La Habana elegante* y Dos cubanos en el Parnasse francés: A. de Armas y E.C. Prince. Al final del artículo se presentan las conclusiones y se ofrecen referencias bibliográficas.

Angélica García Manso firma el artículo *Cuentos tradicionales portugueses en el cine: la aportación de João César Monteiro,* que habla sobre cómo el director de cine João César Monteiro ha llevado a la pantalla los cuentos portugueses tradicionales, de esta manera recreando fragmentos de la mitología popular y del patrimonio de Portugal y se propone realizar la descripción y el análisis de algunos ejercicios fílmicos relevantes para la cultura popular portuguesa. El artículo está dividido en cinco subcapítulos: Introducción, Breve aproximación a la figura y la obra de João César Monteiro, La relación literatura/cine en la filmografía de Monteiro, Las películas basadas en cuentos tradicionales portugueses (*Veredas, A Mãe, Os dois Soldados, O amor das três Romãs, Silvestre*) y Conclusiones.

El siguiente artículo, *La reapropiación de la maternidad en la obra de Ama Ata Aidoo*, de Isabel Gil Neveira, trata sobre los conceptos de la maternidad que la escritora africana Ama Ata Aidoo establece y reapropia la maternidad a través de sus obras con el objetivo de mostrar que la imagen de la "Madre África" somete a la mujer africana y tiene un fin político. En la *Introducción* se describe la imagen de la madre en África y sobre los estereotipos de la mujer en la literatura africana. Sigue un capítulo dedicado a *La maternidad tradicional*, donde se habla sobre la figura materna en la sociedad rural africana. El siguiente capítulo es dedicado a *La maternidad y exilio, el abandono a la Madre África*, seguido por *Una maternidad*

alternativa y las *Conclusiones.* En el artículo podemos encontrar varios fragmentos del libro de Aidoo en inglés y sus explicaciones en castellano.

El artículo ***Interseccionalidad y homosexualidad en*** *Los delitos insignificantes* ***y*** *Contra natura*, ***de Álvaro Pombo***, escrito por Alfredo Martínez Expósito, habla sobre la narrativa gay de Álvaro Pombo y tiene como punto de partida sus dos novelas *Los delitos insignificantes* ***y*** *Contra natura.* El autor se centra en el final trágico presente en ambas novelas, los protagonistas se suicidan porque la sociedad en la que viven no los comprende. Al principio del artículo se ofrecen informaciones sobre el autor, Álvaro Pombo, y su carrera como escritor, cómo empezó, su lugar en la literatura actual y luego se hace un recorrido por sus dos libros *De los delitos insignificantes* publicado en 1986 y *Contra natura* publicado en 2005. El artículo cierra con algunas observaciones sobre la *Interseccionalidad.*

José Muñoz Rivas, en su artículo *Sobre Guido Gozzano y las poéticas decadentes europeas*, propone una revisión de la estrecha relación que hay en toda la obra de Gozzano con las poéticas decadentes europeas, especialmente francesas y belgas. A lo largo del artículo el autor habla sobre la obra de Guido Gozzano, sus vínculos con estos dos movimientos literarios: parnasianismo y crepuscularismo y con algunos autores de origen francés. En el artículo encontramos varios fragmentos de crítica de la literatura italiana en su lengua original, acompañada por algunas explicaciones en castellano.

El último artículo, *Sobre la derivación de algunos nombres de agente*, firmado por Ángel Eduardo Toledo, trata sobre la relación formal y semántica entre los adjetivos deverbales derivados con el sufijo –dero y los nombres de agente derivados con los sufijos –(n)dero y –ero. Este fenómeno se describe desde el punto de vista sincrónico. El artículo está dividido en varios subcapítulos*: Introducción, Etimología, Los derivados nominales, Los derivados adjetivales, Analogía formal y semántica, El adjetivo verbal en –dero, Nebrija y la idea de "participio futuro", Del evento a la propiedad, La tesis de Benveniste, Algunas consecuencias para nuestro estudio* y se cierra con las *Conclusiones* y un *Anexo.* El

artículo goza de una gran riqueza de informaciones para sostener su idea central, se recurre a la etimología como punto de partida; luego se ofrece una variedad de informaciones sobre los derivados tanto nominales como adjetivales, se habla sobre la analogía formal y semántica, se tiene en cuenta la *Gramática castellana* de Nebrija y la tesis de Benveniste para reforzar los argumentos y en el *Anexo* se ofrecen proporcionan nombres de oficios y profesiones acabados en: -ndero, -dero, -(n)dero, y –ero.

En la segunda parte de la revista, dedicada a las reseñas, encontramos una reseña: *Matrizes Clássicas de Literatura Portuguesa: uma (re)visão da literatura portuguesa das origens à contemporaneidade,* realizada por Carlos Salvador Díaz al libro de Paula Morão y Cristina Pimentel, publicado en 2014 en la Universidad de Lisboa, y que tiene 550 páginas. El libro surgió como fruto de las jornadas dedicadas a la *Literatura Clássica ou os Clássicos na Literatura: uma (re)visão da literatura portuguesa das origens à contemporaneidade,* celebradas en diciembre de 2013.

Los trabajos originales y de un gran valor académico que componen la Revista de Filología *Archivum* de la Facultad de Filosofía y Letras, Universidad de Oviedo, Tomo LXVI, 2016, son una herramienta útil para los estudiantes de filología o para posibles investigadores. Las bibliografías utilizadas en la realización de los trabajos son abundantes y muy útiles a la hora de investigar.

ROXANA MARIA CREȚU

RELET Revista del Lectorado español de Timişoara, Universitatea de Vest din Timişoara, Nº. 1 Septiembre de 2017, Editorial Waldpress, ISSN 2559-7701, 37 páginas.

El pasado mes de septiembre nuestra revista vio la luz por primera vez. Profesoras y estudiantes de español unidas por el afán de mostrarle al mundo que en Timişoara hay un "culto" al español han hecho posible la existencia de *RELET Revista del Lectorado español de Timişoara*. La revista goza de una riqueza de temas: poesía (creación y traducciones), cuentos, entrevistas, actividades científicas, artículos científicos, cine, reseñas, actividades extracurriculares y guías Erasmus.

La revista se abre con la reseña de la profesora Luminița Vleja, *Reunión del círculo de los alumnos hispanohablantes: diálogos interrománicos*, sobre lo que se ha discutido en la reunión del círculo de los alumnos hispanohablantes que tuvo lugar el 18 de mayo. En dicha reunión profesores, estudiantes e invitados especiales se reunieron con el fin de celebrar el Día de la Latinidad y de esta manera intercambiar conocimientos sobre *Romània*. El papel de moderadora lo desempeñó la profesora Luminița Vleja y la misma profesora presentó un breve recorrido por la historia del coloquio CICCRE, que se celebra desde hace seis años en Timişoara.

Para este número de la revista, la profesora Raluca Vîlceanu ha escrito sobre el premio *Felipe Trigo en Timişoara* y la actividad extracurricular *La Navidad en la familia de las lenguas románicas,* actividades que se celebran desde hace cuatro años en la Universidad de Oeste y ha realizado una *Entrevista a Juan Francisco Pérez: "Creo que hay un Festival en Rumanía ¿no? Pues a ver si me invitan de jurado....".*

El premio Felipe Trigo empezó a celebrarse hace cuatro años por la iniciativa de la profesora villanovense Elisa Moriano Morales, entonces lectora de español en nuestro departamento, y por el deseo de estrechar lazos entre Timişoara y Villanueva de la Serena (Badajoz, Extremadura). Este año en la entrega de premios Felipe Trigo ha asistido el mismo alcalde de Villanueva de la Serena, Miguel Ángel Gallardo junto con la diputada del Área de Cultura, Juventud y Acción Social, Cristina Nuñez y Elisa Moriano Morales, jefa de dicha área. También han estado presentes en la Universidad de Oeste de Timişoara el profesor José Manuel González Calvo, el cónsul honorario José Miguel Viñals y el Vicedecano de la Facultad de Letras, Historia y Teología, Gabriel Bărdăşan.

En este concurso, ideado inicialmente para fomentar la expresión escrita de los alumnos rumanos, hay tres categorías de ganadores: infantil, juvenil y adulto. El primer premio gana un viaje a España para presenciar el fallo del Premio Felipe Trigo en Villanueva de la Serena en noviembre y el segundo y tercer premio ganan un lote de libros.

Otra actividad que se celebra cada año en nuestra universidad es *La Navidad en la familia de las lenguas románicas.* En el mes de diciembre, el departamento de lenguas románicas de la Facultad de Letras, Historia y Teología celebra la llegada de la Navidad con villancicos, cortometrajes, bailes, representaciones teatrales. Es un momento en el que el español, el italiano y el francés se reúnen como las grandes familias para celebrar la fiesta mágica del año: la Navidad.

En la entrevista realizada a Juan Francisco Pérez Polo, licenciado en filología hispánica y actualmente director del blog elblogdelcineespanol.com, Raluca Vîlceanu le hace una serie de preguntas para averiguar por qué decidió crear el blog, cúanto tiempo le dedica, algo sobre sus experiencias como blogger, qué tal lleva el hecho de estar rodeado por famosos (actores y directores de cine) y para terminar le pide que diga qué películas recomendaría a los estudiantes de español como lengua extranjera.

A continuación, Diana Mihuț, estudiante de Máster, presenta una reseña de la película *Palmeras en la nieve.* Nos dice sobre qué trata

la película, quién es el director, qué premios ganó, qué lenguas se hablan en la película y ofrece algunas críticas que recibió la película.

Sigue un artículo científico, *Pablo Neruda: elementos románticos y comparación con Bécquer,* escrito por Roxana Maria Crețu, doctoranda de la Universidad de Oeste, en el que se relaciona a Pablo Neruda con Gustavo Adolfo Bécquer y en el que se quiere demostrar los elementos comunes que tienen los dos poetas y de esta manera mostrar las huellas románticas del poeta chileno. Se ofrecen algunos datos relevantes sobre las obras de ambos poetas y se analizan dos poemas, uno de Bécquer, *Rima LIII* y otro de Neruda, *Poema 20.* Las conclusiones del análisis son que hay tanto parecido como diferencias entre ambos poemas. Los argumentos que acercan a Neruda a Bécquer son que ambos poetas tienen predilección para el léxico romántico, que sus temas son parecidos (entre los cuales la pérdida de la amada y el recuerdo del amor en sus momentos de máximo esplendor). Aunque cada uno plasma de manera diferente su obra poética, en ambas predomina un sentimiento de tristeza y de dolor y en ambas el paso del tiempo deja su huella. Pero también se ha de tener en cuenta que la forma es distinta: Neruda utiliza estrofas de dos versos, mientras que Bécquer de cuatro versos. Las estrofas compuestas por cuatro versos son más tradicionales, mientras que las de dos versos o los poemas donde los versos no están agrupados por estrofas pertenecen al modernismo, quieren evidenciar una ruptura de la tradición y notamos que los versos de Bécquer gozan de musicalidad, mientras que a Neruda le falta.

La misma doctoranda escribió para este número de la revista un cuento *Jaque…mate,* de tipo novela policiaca, en el que narra las aventuras de un perro policía llamado Rex y su compañero, el agente Dumy. Ambos forman un gran equipo y juntos han de descubrir al autor de una serie de crímenes que ha perturbado el silencio de la ciudad, aunque se verán puestos en situaciones arriesgadas. La acción se desarrolla en dos días. El nombre de los personajes son símbolos que hacen referencia a la causa de su muerte.

La estudiante de Máster, Roxana Gaiță presenta el artículo *Algunas cosas menos conocidas sobre al-Ándalus* mediante el cual nos propone viajar en el tiempo de la España de las tres culturas:

cristiana, islámica y judía para ver por qué al-Ándalus fue el foco cultural más importante en aquella época. Nos cuenta sobre cómo era la sociedad, la familia, la indumentaria árabe en aquellos tiempos, sus principales aficiones, menciona los principales monumentos que nos han dejado como herencia y realza la importancia de la enseñanza en aquella época y la influencia del árabe en el castellano. Y, para terminar presenta algunas máquinas e inventos de aquella época.

Las estudiantes Andreea Raluca Petrea y Milana Petrov hablan sobre sus experiencias Erasmus en España, Andreea Raluca Petrea presenta *Guía del estudiante Erasmus en…Valencia* y Milana Petrov, *Guía del estudiante Erasmus en…La Coruña.* Ambas estudiantes hablan sobre qué ha significado para ellas ser una estudiante Erasmus en España y ofrecen algunas recomendaciones para los alumnos que quieren ir a Valencia o A Coruña de Erasmus, qué visitar, qué comer y cómo desenvolverse en la ciudad.

La estudiante de máster Katalin Pop ha traducido al rumano el poema *Antes de dormir* de *Eduardo Chirinos* y la doctoranda Roxana Maria Crețu algunos fragmentos de *César Calvo Soriano.* Ambos son poetas peruanos.

La revista cierra con dos poesías escritas por la estudiante Alexandra Ivanoff, *Enfrente de mí. Enfrente de mi tumba* y *Tu mirada*, una voz joven de la actual generación de poetas.

ROXANA MARIA CREȚU

RECENZIE

Mariana Bara, *Dinamica terminologiilor în limba română actuală* Editura Victor, Bucureşti, 2014

Acest studiu de terminologie se înscrie în preocupările de lexicologie şi terminologie ale autoarei din ultimii ani. Mariana Bara este expert terminolog la Institutul European din România şi a contribuit la realizarea mai multor glosare multilingve de termeni din documentele Uniunii Europene, ca rezultat al activității de traducere a acquis-ului comunitar. Cazurile discutate în carte provin tocmai din această activitate concretă, desfăşurată de aproape un deceniu, prin care autoarea a asistat la procesul constituirii şi validării unor terminologii. S-a născut astfel această carte, atât de interesantă din punct de vedere terminologic şi lingvistic, constituind o lectură utilă şi în acelaşi timp savuroasă prin exemplele concrete analizate, nu numai pentru cercetătorul de limbă română, dar şi pentru orice cititor interesat de evoluția limbii române şi de tendințele ei actuale.

În prima parte a volumului se face o trecere în revistă a unor noțiuni de bază ale terminologiei : tipuri de abordare a disciplinei, diferența între cuvânt şi termen, metode de analiză, definiția, relațiile dintre concepte, corpusurile, toate ilustrate prin exemple întâlnite în activitatea de traducător.

Două capitole importante abordează problemele din corpusul acquis-ul comunitar şi anglicismele (Cap. 2. *Acquis şi terminologie juridică* şi cap. 3. *Anglicismele*). Tot de la corpusul juridic (EUR-Lex) porneşte şi cel de-al patrulea capitol (*Probleme lexicale şi semantice ale terminologiei*) care se ocupă de relațiile semantice şi problemele de echivalare a termenilor.

Traducerea unor documente din acquis-ul comunitar îi prilejuieşte autoarei observații asupra principiilor şi organismelor de

standardizare, în special din țara noastră, şi a necesității consecvenței terminologice şi a unui proces de unificare a terminologiei - idee ce străbate de altfel, ca un fir roşu, întreaga lucrare.

Acest studiu comparativ pune în evidență nu numai diferențele de denumire, ci şi, mai ales, faptul că aceste diferențe reflectă diferențele de organizare jurisdicțională, de procedură, de tradiție a instituțiilor, desemnând realități unice în discursul normativ european.

Capitolul dedicat anglicismelor porneşte de la aceeaşi idee importantă, şi anume că dezvoltarea terminologiilor este strâns legată de evoluția domeniului. În limba română dezvoltarea acestor terminologii se face în strânsă legătură cu activitatea de traducere şi o mare parte din neologismele actuale sunt de origine engleză. Diferențele de traducere provin din sintaxa şi topica diferită a limbii engleze în raport cu limba română. De aceea, de multe ori, termenii echivalenți în română nu numai că răstoarnă această sintagmă, dar devin uneori mai puțin sugestivi şi de o relevanță slabă. Cu toate acestea, soluțiile de traducere găsite în română sunt adesea inovatoare, precum echivalentul „abordare descendentă" a termenului „top-down approach". O analiză comparativă a limbilor romanice pune în evidență specificul fiecăreia dintre ele prin soluțiile de traducere propuse termenilor din engleză.

Capitolul 4, care abordează problemele lexicale şi semantice ale terminologiei, ni se pare un capitol-cheie al cărții prin interesul lingvistic pe care îl suscită. Studiul terminologiilor actuale şi echivalarea lor au pus în evidență probleme semantice şi lexicale dintre cele mai interesante, la mai multe niveluri: la nivel de definiție (pornindu-se de la definițiile date în texte), la nivel de dublete etimologice sau la nivelul relațiilor pe care aceste definiții sau traducerea termenilor în alte limbi le pun în discuție (relația de sinonimie, omonimie sau relațiile conceptuale ierarhice). O observație interesantă a autoarei, în concluziile referitoare la acest capitol, pune în discuție raportul între termen şi concept. Golurile terminologice existente, care reflectă un gol conceptual la nivel de limbă (în limba română, dar nu numai) provin din diferențele socio-culturale sau sunt rezultatul raportării la o nouă realitate.

Capitolul 5, *Termeni recenți*, oferă o listă de termeni recenți, apăruți în urma evoluției științei, adoptați din ce în ce mai mult în toate limbile. Enumerăm printre cei mai importanți : *smart, click, eco, verde*. Se pune accentul pe tendințele limbii române de a utiliza pe scară tot mai largă anglicismele, fie prin preluarea ca atare a termenilor (însoțiți de o eventuală explicație între paranteze), fie prin traducere, inclusiv în calchierea numelor de meserii şi profesii. Alte tendințe observate din studiul acestor termeni sunt preferința pentru anumite prefixoide şi introducerea (cu o oarecare rezervă) a metaforelor terminologice.

Capitolul următor (*Terminologii de specialitate*) face o analiză diacronică a lexicului câtorva domenii de specialitate (juridic, medical, economic, politic) marcând tendințele principale ale terminologiei specifice. Se analizează câteva lucrări de referință pentru fiecare domeniu.

Ultimul capitol – *Standardizarea* - abordează, ca o sinteză a analizelor din capitolele anterioare, organismele de standardizare din România şi activitățile lor. Capitolul continuă lista unor termeni recent intrați în limbă, precum *spin-of* sau *start-up* prin perspectiva normelor de standardizare.

Deşi cu o componență aparent neomogenă a capitolelor, cartea îşi găseşte unitatea în primul rând în corpusul de texte analizate aparținând documentelor UE, dar şi în încercarea de sesizare a modului în care, pornind de la traducerea acquis-ului comunitar, s-au găsit soluții de traducere, s-au adaptat neologisme în diverse domenii ținând seama de specificul morfo-sintactic al limbii române. Se desprinde din lectura acestei cărți dimensiunea diacronică a terminologiilor şi manifestarea unor tendințe în utilizarea propunerilor multiple şi adaptarea neonimelor. Cartea este atât un studiu lexicologic, cât şi un îndrumător şi un dicționar pentru neologismele actuale provenind din cele mai actuale domenii ştiințifice prezente în documentele Uniunii europene, constituind astfel o lectură utilă şi foarte atrăgătoare atât pentru lingvişti, cât şi pentru terminologi şi traducători.

MARIANA PITAR

RECENZIE

Pledoarie pentru traducere, loc de întâlnire a culturilor şi limbilor: Diana Florina Moţoc, *O întâlnire catalano-română. Traducerea literară*, Cluj, Editura Limes, 2017, 202 p. ISBN 978-606-799-095-9.

Cartea Dianei Florina Moţoc este, aşa cum menţionează autoarea în *Introducere*, rezultatul cercetării sale doctorale, *Traducerea, loc de întâlnire a culturilor şi limbilor catalană şi română*, elaborată sub îndrumarea doamnei prof. univ. dr. Georgiana Badea şi susţinută în anul 2015 la Universitatea de Vest din Timişoara.

Diana Moţoc, ea însăşi traducătoare din catalană[1], porneşte de la o analiză diacronică şi comparativ-culturalistă, care vizează descrierea specificităţii fenomenului traductiv în cazul celor două limbi luate în consideraţie, şi anume limba catalană şi limba română, cu o atenţie specială asupra transferului cultural. Primul volum rezultat în urma acestui demers de cercetare, cartea de faţă, se întemeiază pe cunoaşterea culturală prin traducere, urmând ca într-un al doilea volum, *Ospitalitatea limbii române*, să continue

---

[1] Aflăm că autoarea a fost preocupată de acest proces viu de optimizare a competenţei de traducere încă din perioada studenţiei, pasiune materializată în traduceri personale ale căror titluri le indică şi în *Bibliografie*. Menţionăm câteva din traducerile realizate de Diana Moţoc din catalană în română: 1) RAYÓ FERRER, Miquel, *Unghia fiarei (L'ungla de la gran bèstia)*. Traducere de Diana Moţoc. Bucureşti, Editura Meronia, „Biblioteca de Cultură Catalană", 2002; 2) MONZÓ, Quim, *Guadalajara*, Traducere de Diana Moţoc. Bucureşti, Editura Meronia, „Biblioteca de Cultură Catalană", 2004; 3) DESCLOT, Miquel; CRISTOFOR, Ion; ENGUIX, Christel; ILEA, Letiţia; MASSANET, Maria Antònia; NINU, Oana Cătălina; ROMERA, Marc; PANTEA, Aurel, *Dels Càrpats a la Serra d'Alcoi: vuit poetes*. Traducerea din catalană de Jana Balacciu Matei şi Diana Moţoc, traducerea din română de Xavier Montoliu Pauli. Institució de Letres Catalanes, Instiut Ramon Llull i Institut Cultural Romanès.

„cunoaşterea culturală *în* traducere, şi anume provocarea culturală pe care o presupune traducerea culturemelor, ca elemente «ireductibile».” (p. 7). Subliniem, în acest sens, perspectiva interdisciplinară abordată în definirea termenului *culturem*, utilizat de o serie de cercetători în studiile culturale, didactica limbilor străine, sociologie, literatură, lingvistică, traductologie, practica traducerii, semiotică, fenomenologie, drept comparat etc.

Progresia cercetării se conturează începând cu titlul şi structurarea cărţii, alcătuită din cinci părţi, fiind echilibrată atât din punct de vedere teoretic, cât şi practic. Prima parte, intitulată *Paradigme*, conţine reperele teoretice ale cadrului de analiză a traducerii ca produs al unui transfer cultural şi pledează pentru o metodologie a cercetării istoriei traducerii prin intermediul unor principii şi concepte complementare, interconexe. Materia complexă a acestui tip de analiză este una extrem de vastă, care „refuză abordările lineare, provoacă creativitatea interpretului şi poate să ofere un răspuns, chiar dacă provizoriu.” (p.29). Autoarea aduce în discuţie teorii pertinente care au luat în considerare fenomenul traductiv (teoria polisistemului, teoria normelor, teoria bunurilor culturale). Aflăm, de asemenea, că analiza receptării este cu atât mai relevantă şi necesară cu cât aceasta acoperă şi o nevoie a abordării şi aprofundării conceptului de *orizont de aşteptare* dintr-o perspectivă sociologică.

Această analiză pluriaspectuală, motivată de Diana Moţoc printr-o serie de argumente de natură teoretică sau terminologică pe care le enumeră în cartea sa (raportul de periferie-periferie ale culturilor sursă-ţintă analizate, redarea unei viziuni complexe a fenomenului contactului şi al schimbului intercultural prin traducere) este menită să dezvolte unele aspecte neexplorate încă sau explorate insuficient. Afirmaţiile sunt susţinute de referiri (citări) din literatura de specialitate, obiectivele expuse şi raportarea acestora la cercetări existente putând fi urmărite cu uşurinţă şi pregătind lărgirea spaţiului cultural prevăzut în subcapitolul *Traducerea ca mediere culturală* (unde se consideră şi nuanţează conceptele anunţate chiar în subtitluri: *Cultură şi traducere*; *Cultură mare/minoră şi vectorul lingvistic*).

Informații extrem de interesante despre limba şi istoria literaturii catalane (proză, poezie, teatru, curente estetice catalane precum Modernismul, *Noucentisme*, Avangarda, Postsimbolismul) găsim în capitolul al doilea, *Limba şi literatura catalane. Agonie şi extaz*, p. 39-90, care reprezintă un aport important în alcătuirea lucrării. La p. 41 sunt prezentate date statistice actuale privind limba catalană (teritorii cu statut oficial, cooficial sau fără statut oficial, număr de vorbitori etc.).

Tot în acest capitol, după ce expune câteva informații despre politicile lingvistice şi culturale actuale din spațiile în care „limba catalană a fost introdusă în şcoală, administrație, în mediile de comunicare în masă, pe lângă numeroasele ziare şi reviste, fiind create canale de televiziune şi posturi de radio care emit în această limbă" (p. 84), autoarea pregăteşte terenul (*Contextul traductiv catalan. Traducerile din şi spre catalană*, p. 86-90) pentru a trece la capitolul următor, *Evoluții ale traductografiei româneşti*. Este o privire sintetică, dar cuprinzătoare (p. 91-102), pe care ne-o oferă Diana Florina Moțoc, prin intermediul căreia observăm anumite dezechilibre şi asimetrii în istoria traducerii româneşti față de alte arii culturale, cu explicații pertinente ale cauzelor şi factorilor care au dus la astfel de decalaje. Apoi, după un scurt parcurs istoric al traducerii româneşti (este citată aici autoarea Georgiana Badea, p. 91, care subliniază caracterul deopotrivă lingvistic şi cultural al contextului istoric traductiv românesc), se trece la traducerile din limbile ibero-romanice şi se încheie acest capitol cu subcapitolul *Contextul apariției traducerilor din catalană*. Observăm că întâlnirile catalano-române pe teren traductiv nu au avut consecvența celor franco-române, dată fiind în primul rând conjunctura politică şi ideologiile marcate de dictaturile franchistă şi cea comunistă, prin care au trecut cele două popoare.

Despre permeabilizarea culturală generată de diverse circumstanțe ulterioare şi care va permite contacte lingvistice, literare, instituționale, culturale aflăm în ultimul capitol al cărții, *Istoria unei întâlniri culturale*, cu binevenite date privind contactele culturale româno-catalane (*Scriitura călătoriei*, *Incursiuni literare. Articole şi recenzii*, *Schimburi culturale prezente* sunt subcapitole în

care autoarea vorbeşte despre traducători ştiuţi sau neştiuţi de-a lungul timpului şi despre schimburile şi evenimentele culturale româno-catalane din ultimii ani). Ce poate fi mai frumos decât subtitlul următor, *Voci catalane în strai românesc,* care înseamnă o trecere în revistă a traducerilor din anii 1887-1930 şi 1970-1980?... Începând cu anul 1993, ne spune autoarea, dintre inițiativele editoriale actuale se remarcă cele ale editurii Meronia, „Biblioteca de Cultură catalană”, Univers, Humanitas, RAO, Ars Longa, Meteor Press, Curtea Veche, două edituri între timp dispărute, Libertas şi Academprint etc., iar dintre traducătorii români contemporani se remarcă Jana Balacciu-Matei, Xavier Montoliu Pauli[2], Coman Lupu, Nicolae Coman, Lavinia Coman, Joan Llinàs etc.

În finalul lucrării aflăm că numărul total de titluri traduse din catalană în română în perioada 1887-2017 este de 120, cu un număr de 99 de autori catalani traduşi şi 46 de traducători identificați. Surprinzător este că în perioada 1930-1972 nu a fost înregistrată nici măcar o traducere din catalană în română. În perioada 1938-2017 s-au efectuat 29 de traduceri din autori români în catalană. Pe genuri, în perioada 1996-2017, autoarea a identificat 22 de traduceri din română în catalană (roman:1, povestiri, nuvele: 1, poezie: 16, teatru: 2, eseu: 2).

Extrem de utile sunt *Repertoriul traducerilor din catalană în română* şi *Repertoriul traducerilor din română în catalană* care completează prezentul volum. De aici aflăm că au fost traduşi în catalană scriitori ca Eugen Ionescu, Paul Celan, Ana Blandiana, Ileana Mălăncioiu, Mircea Eliade, Marin Sorescu.

Bibliografia generală a cărții este extrem de bogată şi de variată, dovedind o documentare temeinică, incluzând lucrări valoroase de dată recentă, precum cărți şi tratate, volume colective, acte de

---

[2] Reținem cuvintele traducătoarei Jana Balacciu Matei despre Xavier Montoliu Pauli, care „nu doar i-a învățat pe mulți români limba lui şi i-a făcut să cunoască, să admire şi să-i iubească cultura (grupul compact şi solid de catalanofili de la noi lui i se datorează), dar a străbătut cu aceeaşi pasiune drumul invers. Interesat de tot şi asimilând tot ce înseamnă românesc, de la peisaj, la viața de zi cu zi, la literatură şi artă, trecând prin limba română, pe care o vorbeşte impecabil, a devenit, după întoarcerea acasă, un ambasador neobosit al lumii noastre.” (p. 154)

colocvii şi lucrări în volume colective, articole şi studii în volume şi reviste. Bibliografia specifică privind cultura, istoria şi literatura catalană conține titluri de cărți şi tratate, articole, studii în volume colective, acte de colocvii şi reviste, surse online, webografie, sitografie. În bibliografia specifică referitoare la traducerile între catalană şi română sunt menționate articole, studii în volume colective, acte de colocvii, reviste, precum şi surse online, webografie, sitografie.

Ni se pare de mare utilitate şi indexul de nume pe care autoarea l-a inclus la sfârşitul cărții, pe baza căruia constatăm atenția pe care a acordat-o unor cercetători şi specialişti în domeniul cercetat (Lungu Badea, Balacciu Matei, Espadaler, Hurtado Albir, Maragall, Nida, Poyatos, Vermeer etc.)

Cercetarea de față constituie un domeniu nou pentru spațiul ştiințific românesc, la fel ca studiile de catalanistică, precum şi analiza comparativ-culturalistă a traducerii culturemelor (vectorul de interes anunțat de Diana Moțoc pentru un viitor volum). Cele trei romane ale căror traduceri ea le-a analizat (*Piața diamantului*, de Mercè Rodoreda, tradus în româneşte de Jana Balacciu Matei şi Xavier Montoliu, *Departe, în zarea albastră*, de Carme Riera şi *Vocile lui Pamano*, de Jaume Cabré, ambele traduse de Jana Balacciu Matei) i-au oferit tinerei cercetătoare un bogat material de studiu, urmat de rezultate aplicative principial noi, de interpretări şi soluții originale, acumulate pe parcursul pregătirii sale doctorale.

LUMINIȚA VLEJA

BRUNO WÜRTZ – omul pe care l-am cunoscut eu

Rândurile care urmează sunt scrise la solicitarea lui Sergiu Drincu pentru **Philologica Banatica** și sunt prilejuite de faptul că în 2018 colegul nostru Bruno Würtz ar fi împlinit 85 de ani. Ele sunt amintirile mele personale despre omul și cercetătorul științific Bruno Würtz, așadar vor fi, probabil, marcate de subiectivism, deși m-am străduit să nu mă îndepărtez de realitatea faptelor. Cred că pe Bruno l-am cunoscut prin 1974 sau 1975. Nu mai știu când a venit – cercetător – la Centrul de Științe Sociale care atunci fusese mutat, dacă îmi aduc aminte bine, de la Filiala din Timișoara a Academiei Române la Universitate. Bruno era într-un colectiv de cercetare din care mai făceau parte istorici, sociologi, psihologi, fiecare pe „felia” lui, dar sub același „acoperiș” (științe sociale), spre deosebire de filologi, care formau colectivul de filologie. Fusese director al Teatrului German din Timișoara. Deși am fost în relații apropiate, mai ales după 1989, nu mi-a vorbit niciodată despre această perioadă. Am citit în diverse locuri (inclusiv pe Wikipedia) că s-ar fi montat în spațiile acestui teatru microfoane, din dispoziția lui, că actorii erau obligați să urmeze cursuri de îndoctrinare marxistă, că erau „monitorizați” ideologic tot timpul și alte asemenea năzbâtii, pe care, cu bunăvoință le cred invenții și enormități, dacă nu răutăți gratuite. Totul se afirmă, de obicei, în mediul virtual al internetului, sub protecția anonimatului, așa că nu pot da crezare vorbelor de acest fel. Era, e drept, inflexibil, dar nu în rău, ci din corectitudine, și credea în ce face. La una din multele „chemări la ordine”, pe care o aveau de suportat cercetătorii de la Centrul de Științe Sociale în fața comitetului de partid al Centrului Universitar (motivul era „disciplina”, mai bine-zis prezența noastră timp de 8 ore într-un spațiu impropriu cercetării), eu am afirmat că dacă vom mai fi chemați încă o dată să fim muștruluiți,

ni se va comunica și semnarea certificatului de deces al Centrului de Științe Sociale. Toată lumea a tăcut, inclusiv cei din conducerea Centrului Universitar. După ședință, Bruno, care era membru în biroul organizației de partid a unității noastre de cercetare, m-a luat deoparte și mi-a spus să fiu mai atent, nu la ce spun, ci la felul cum spun; unii politruci nu sunt prea duși la biserică, nu văd decât că sunt „atacați" fățiș de cineva. Drept e că nu m-am putut dezbăra o viață întreagă de un anumit mod de a spune lucrurilor pe nume. De obicei, nu mi-a făcut bine lucrul ăsta... Bruno își alesese ca tematici de cercetare (e vorba de mai mulți ani) opera unor filosofi germani cu impact mare asupra gândirii europene din secolul 20. Cred că spun destul, mult, numele unor filosofi ca Heidegger, Gadamer, Bloch, Jaspers. Niciodată n-a lăsat ca rezultatele cercetărilor sale să zacă între copertele unor dosare pe care le cereau oficialitățile de la Academia de Științe Sociale și Politice, instituția care patrona cercetarea. S-au ivit, pe rând, volume dedicate lui Bloch, Gadamer (tipărite la Universitatea din Timișoara), lui Jaspers, care a făcut obiectul doctoratului său (apărute la Editura Facla din Timișoara și la Editura Politică din București). Culegerea de texte din opera lui Jaspers era tradusă aproape integral de Bruno, dar un tovarăș de la Academia de Științe Sociale și Politice a ținut neapărat să fie coautor al cărții tipărite la București și și-a adjudecat (apropriat) traducerea majorității textelor. Când mi-a dat cartea, necăjit, Bruno mi-a spus că i s-a furat munca, dar n-a putut spune nimic. A înghițit jignirea și hoția, probabil din cauza condițiilor care i s-au pus ca să poată tipări cartea. Toate cărțile tipărite la Universitatea din Timișoara, pe care mi le-a dat, au dedicații de mulțumire pentru ajutorul dat de mine la tipărirea lor (eram secretar științific al centrului de cercetări și răspundeam de publicarea rezultatelor cercetărilor). În 1984 (ediția a II-a, 1988) a tipărit un volum masiv, care a stârnit vâlvă: **Doctrinele principalelor secte ale creștinismului contemporan.** Se tipărea, în prima ediție, în tiraj limitat (era destinat cu precădere activiștilor partidului comunist din județul Timiș), la Tipografia Universității din Timișoara. Referenții științifici erau doar de fațadă dascăli de marxism-leninism. Nici ei nu erau convinși de enormitățile pe care le spun studenților (poate cei care citesc aceste rânduri își amintesc de Ilie

Luca sau de Ioan Peleș, referenți ai cărții). Așa că textul lui Bruno, în care cei de la Cabinetul județean de partid credeau că se profilează un atac științific la adresa creștinismului, era, în fond o subtilă și eficientă propagandă în favoarea neoprotestantismului. A avut „încăpățânarea" de a nu-l cita pe Nicolae Ceaușescu, nici în corpul cărții, nici în bibliografia de la sfârșit. Pentru „ateism" a citat doar două titluri insignifiante, vechi, între care un depășit și rizibil *Ghid al ateistului militant.* Cine dorește să știe mai bine cum gândea Bruno e invitat să citească doar introducerea (p. 1 – 8) și se lămurește. Curajul și poziția lui sunt de admirat (cartea a avut, cum spuneam, prima ediție în 1984, când România era departe de revoluția din 1989). Nu-mi amintesc ce s-a întâmplat cu exemplarul pe care mi l-a dat în 1984 (îl am doar pe cel din 1988), dar știu că în ianuarie 1990 m-am dus la Tipografia Universității și am cumpărat toate exemplarele rămase acolo din ediția a doua, cea din 1988 (cred că erau vreo 14). I-am dat o parte lui și a fost uimit și bucuros de gestul meu de „a lichida" astfel tirajul cărții. În 1989, i-a apărut, în trei volume, **Filosofia anticipării,** tot la Tipografia Universității. Era, *in nuce,* cartea apărută mai târziu, despre fenomenul New Age. Nu mai am exemplarele pe care mi le-a dat cu dedicație. Nu știam că va apărea sinteza despre New Age după câțiva ani, dar s-a întâmplat ceva care m-a lăsat fără aceste cărți. În decembrie 1989, cu vreo 10 zile înainte să înceapă mișcările din Timișoara, soția mea avea programată inspecția comisiei pentru susținerea gradului didactic I. În comisie erau trei cadre didactice de la Facultatea de Biologie a Universității din București (la Timișoara, Facultatea de Biologie se desființase). Un domn a plecat înapoi la București în seara zilei în care a fost susținută lucrarea, iar pe două doamne din comisie le-am invitat acasă (la un restaurant erau puține șanse să găsești ceva convenabil). D-na conf. M. S. s-a postat în fața rafturilor bibliotecii mele și a „inventariat" rapid cărțile. Alături de cărțile din domeniul filologiei, a văzut repede volumele de filosofie ale lui Bruno, unul despre Gadamer și cele trei volume ale cărții amintite mai sus. Le-a scos din raft și m-a întrebat dacă le poate lua. Situația era de așa natură, că n-o puteam refuza, mai ales că îmi spusese un pic mai înainte că soțul ei e cercetător în domeniul fizicii, dar mare iubitor de filosofie. Am

rămas fără cărți, nu i-am mai spus lui Bruno de „înstrăinarea” lor, probabil mi-ar fi dat alte exemplare. Pe doamna M. S. n-o bănuiesc nicicum de vreo „provocare”. Finalul anului 1989 este cel cunoscut de toată lumea: mișcările de la Timișoara au fost începutul sfârșitului pentru regimul totalitarist din România. N-am fost în Piața Operei sau în alte locuri fierbinți în acele zile, dar am urmărit atent tot ce se întâmpla în oraș. Primul meu contact cu manifestanții a fost cu vreo săptămână înainte de Crăciun, deci în primele zile ale revoltei timișorenilor. Un coleg din cartierul Circumvalațiunii adusese, pentru mai mulți dintre noi, câte un bidon de vin din podgoriile din preajma Aradului. Am mers cu mașina lui Sergiu Drincu (sau cu a mea ? – nu mai țin minte) să luăm vinul. La întoarcere spre zona Spitalului Județean, unde locuiam, am oprit în Piața Timișoara 700, a coborât o colegă cu vinul ei și am auzit strigătele mulțimii care invada atunci Piața Operei: „Jos Ceaușescu !”. I-am și văzut pe manifestanți, erau aproape, la câteva zeci de metri. Am plecat spre casă, urmăriți de zgomotul mulțimii. A doua zi, Bruno m-a luat deoparte, la Centrul de Științe Sociale (eram la etajul VI al Universității, având de acolo o panoramă a orașului), a scos din geantă un plic A5 și mi l-a dat, recomandându-mi să-l deschid doar când voi fi singur. Am găsit momentul și l-am deschis. Înăuntru era o fotografie, făcută de undeva din blocurile (casele înalte) din Piața Operei, nu de o claritate impecabilă, dar cu un teleobiectiv care aducea în prim-plan figurile celor din piață. Peste un timp ne-am revăzut și m-a întrebat dacă am văzut ce mi-a dat. La răspunsul meu afirmativ, m-a sfătuit s-o păstrez cu grijă, pentru că ar putea fi un document, peste un timp. Am păstrat-o și o am și acum. În primăvara lui 1990, m-a întrebat dacă m-ar interesa un proiect. „De cercetare” ? am întrebat. Mi-a răspuns: „Nu” și a continuat cu câteva precizări: e vorba de o asociație creștină interconfesională, care s-ar numi „Metanoia” și care ar urma să-i unească pe toți cei interesați de idee, indiferent de religia căreia îi aparțin, Dumnezeu fiind Unul singur, pe care doar confesiunile îl divizează și-l „sechestrează” pentru fiecare în parte. Denumirea asociației creștine ar desemna „întoarcerea” spre creștinismul unic, a tuturor credincioșilor creștini. Eram încrezător în ceea ce făcea, așa că n-am ezitat să-l asigur că, atât cât voi putea și cât mă voi pricepe,

îi voi fi alături. Mi-a spus că s-a gândit să-mi încredințeze redactarea și supravegherea apariției unei reviste care s-ar chema tot „Metanoia”. Am fost de acord. Bruno discutase deja cu reprezentanți ai cultelor neoprotestante și cu cei din Oastea Domnului. N-a venit nimeni de la ortodocși și de la catolici. Sediul asociației era spațiul dezafectat al unei biserici baptiste de pe str. Odobescu. Întrucât „Metanoia” își propunea activități diverse (revistă, tipografie, editură, ajutorarea familiilor nevoiașe), am amenajat spațiul în funcție de necesități și de specificul spațiilor (tipografie și birouri la parter, depozite diverse la etaj). Bruno a insistat să grăbim tipărirea revistei, dar calitatea materialelor primite de la potențialii colaboratori nu-l mulțumea și am tot amânat apariția primului număr, deoarece am fi continuat cu greu să mai asigurăm continuitatea revistei. Macheta primului număr e și azi în posesia mea. Se implica direct și în celelalte activități ale asociației și era mereu nemulțumit de apucăturile de „proprietar total” ale unuia dintre cei din conducerea asociației (nu dau nume). Acesta a și contribuit ulterior la dezbinarea asociației, nu-l interesa decât să treacă pe numele lui toate ajutoarele venite din Elveția prin străduința familiei Toggweiller (Lotte și Gerhardt). Și nu erau puține: mașini de tipar (inclusiv color), scule și substanțe pentru întreținerea mașinilor, consumabile (hârtie, cerneluri), computere. Bruno participa tot mai puțin, de la un moment dat, la luarea deciziilor, se detașa de comportamentul pur negustoresc al unor confrați din asociație. N-a fost de acord nici cu achiziționarea unui teren și ridicarea unei clădiri mari lângă Observatorul Astronomic. „Metanoia”, pentru care pusese tot sufletul, era deturnată de la scopul inițial. A mers totuși înainte, urmărindu-și scopul: funcționarea asociației interconfesionale și activități culturale prin care să evidențieze ideea de unitate a creștinismului. Nu-l interesau procesele pe care și le deschideau, reciproc, la judecătorie sau în contenciosul administrativ, elvețienii și cel care se erija în stăpân absolut al bunurilor asociației. Noblețea ideii se stingea încet-încet... De vreo două ori, prin 1991, am fost acasă la Bruno, invitat de el. În una din zile am rămas câteva minute în fața unui fel de „panou” cu medaliile lui. Se mândrea cu ele, nu le-a „renegat”, nu a comentat activitățile pentru care le-a primit. Îmi repeta că dacă nu-ți asumi tot ce ai făcut nu

realizezi mare brânză în viață. Fusese, dacă nu mă înșel, și mecanizator și primise și pentru asta o medalie. Tot atunci, a scos dintr-o cutie mare de carton câteva exemplare din **Biblia** tradusă de Cornilescu (neoprotestantă) și mi le-a dat, spunându-mi că a avut, în vremea comunismului, câteva sute, primite prin intermediul prietenilor din Elveția, pe care le dădea celor din bisericile neoprotestante. Tot atunci mi-a spus că lucrează intens la redactarea unei istorii a religiilor, întrucât fusese solicitat să predea un curs cu acest titlu la Universitatea din Timișoara. Cartea a apărut, în 1991, la Tipografia Universității, cu titlul **Istoria religiilor.** Era primul volum dintr-un proiect mai amplu, pe care Bruno n-a mai apucat să-l ducă la bun sfârșit și cuprinde religiile „esențiale". Cursul era audiat de studenți de la facultăți diferite. Unii dintre ei au relatat, în presă ori pe net, experiențele benefice legate de receptarea ideilor din curs, de discuțiile purtate cu Bruno, de convingerile pe care știa să le inducă în ascultător omul care cunoștea în profunzime textul biblic, mai ales că iniția sau lua parte la numeroase dezbateri pe teme religioase. La începutul anului 1990 i-a apărut la editura timișoreană „Facla" o carte rezultată din preocupările anterioare: **Confruntări contemporane pe tema viitorului.** Cartea fusese predată editurii cu vreun an în urmă și trebuia să iasă pe piață în 1989. Apărea, cu un pic de întârziere, în condițiile în care cenzura comunistă dispăruse, așa că Bruno i-a adăugat un cuvânt însoțitor în care se preciza că unele gânduri nu putuseră să fie exprimate înainte de revoluție. Filosofia Europei secolului 20 era prezentă aici în laturile sale esențiale. Promitea o altă carte, de o sinceritate totală, cea care va apărea în 1992, la Editura de Vest, **New Age. Paradigma holistă sau revrăjirea Vărsătorului** (reeditată în 1994 de aceeași editură), una dintre cele mai citate cărți pe această temă. Nu intru în amănunte și nu am competența să apreciez cartea. În orice caz, provocărilor „noii ere", le contrapunea, în finalul textului, fraza: „Dar omenirea mai are o alternativă: să-l urmeze pe Cel ce a afirmat despre Sine: **Ego sum lux mundi. Qui sequitur Me... habebit lucem vitae** (Ioan, 8, 12)". Pot susține, la un sfert de veac de la trecerea sa în neființă, că a fost crezul său sincer într-o epocă în care debusolarea era „la modă", în care majoritatea oamenilor se făcea că crede în directivele ideologice

comuniste. A fost ultima carte (nu știu dacă și ultimul text) scris(ă) de Bruno. Muncea epuizant, și lucrul acesta s-a văzut. Într-o dimineață mă aflam la „Metanoia” și aflu că în noaptea dinainte fusese internat la urgență, că ficatul era distrus. Știam că Bruno avea diabet, că fusese internat tot la urgență pe când era director la Teatrul German și că făcea eforturi mari de tot să mențină echilibrul funcțional al corpului. Nu știu dacă era adevărat, dar am auzit că făcea cure dese cu pătrunjel proaspăt cules din grădină, care l-ar fi ajutat să stopeze ciroza. Era o lună călduroasă de vară-toamnă. La înmormântare, în cimitirul din Mehala, alături de familie, am fost toți colegii lui, toți cei care lucrau la „Metanoia” și multe persoane care cred că aparțineau cultelor neoprotestante. După slujba făcută de un preot catolic, cei din grupul de la „Metanoia” au cântat câteva cântece specifice cultelor neoprotestante. Legătura mea cu „Metanoia” a dispărut, nu m-am mai dus acolo. Curând asociația s-a destrămat.

De opera lui Bruno s-a interesat, la zece ani de la moartea filosofului, profesorul Ivan Evseev. Împrejurările ne-au adus împreună la un moment dat. În 2002, profesorul Evseev a fost membru în comisia care mi-a acordat titlul de profesor universitar. Era bolnav, dar a acceptat să facă parte din comisie. Am fost acasă la Domnia-sa să iau referatul, nu mai ieșea din casă. M-a întrebat dacă am cărțile lui Bruno. Le aveam pe toate, mai puțin cele trei volume din **Filosofia anticipării**, dar le avea domnul Evseev. I-am promis că i le voi da, însă situația Domniei-sale s-a înrăutățit, curând a decedat și n-a mai apucat să se ocupe de reeditarea volumelor lui Bruno.

Pe soție și pe unul dintre fiii săi i-am cunoscut. Băiatul lui era tehnician de vânătoare și pescuit la o păstrăvărie de lângă Văliug, de unde am cumpărat de câteva ori pește. De câte ori trec spre Gărâna, traversez și o parte din Văliugul său natal și mă gândesc cu strângere de inimă la un om de care am fost apropiat o perioadă destul de lungă.

LIVIUS PETRU BERCEA

PROMO

LUCRĂRILE NORMATIVE ALE INTERNETULUI. CE ESTE *cum-se-scrie.ro* ȘI CU CE SE OCUPĂ?

FLORIN GHERHEŞ
Masterand, Universitatea de Vest din Timişoara

Cuvinte-cheie: *vocabular; norma lingvistică; ortografie; fonetică şi fonologie; website.*

Importanța lucrărilor de normă a limbii este una irefutabilă. Cu siguranță prezența unor astfel de repere reprezintă elemente-cheie în păstrarea unei identități unitare a limbii pe un anumit spațiu geografic.

Interesul pentru redactarea unor lucrări care să atragă atenția asupra faptelor de limbă nu este o direcție nouă. Asemenea tendințe există încă din Antichitate – unde, se pare, funcția metalingvistică era deja cultivată în textele marilor gânditori. Texte cunoscute astăzi ca *Dialogurile* lui Platon ori *Topicele* lui Aristotel aveau în componența lor, chiar dacă finalitatea acestor texte era una filosofică, explicații cu referire la utilizarea anumitor expresii și locuțiuni în diferite contexte.

Aceste tendințe au evoluat mult, ajungându-se ca până în prezent să existe lucrări dedicate în mod exclusiv normării, lucrări de mare anvergură, bine ancorate științific și, unele dintre ele, chiar devenite etalon în ceea ce privește faptele de limbă.

Evoluția acestora nu s-a oprit aici. Având în vedere viteza cu care se propagă astăzi informația pe întreg mapamondul, aceste lucrări normative trebuie să cunoască și ele, la rândul lor, o metodă prin care să fie accesibile oricând și oricui. Aceasta este și finalitatea proiectului *cum-se-scrie.ro*: să facă observații cu privire la norma limbii române.

Sunt discutate pe acest website diverse situații problematice de uz al limbii: confuzii întâlnite la nivel morfologic, sintactic, lexical ori chiar fonetic. De asemenea, site-ul se ocupă și de etimologii ale unor termeni sau expresii uzuale în limbă.

Este de menționat, totodată, că site-ul dispune și de o aplicație capabilă să conjuge verbe românești (încă în stare *beta* – are nevoie de ajustări) și de un *silabisitor* (aplicație care desparte în silabe orice cuvânt din DEX).

Pentru a oferi vizitatorului o experiență cât mai interactivă, acesta poate găsi pe site și un joc de cultură generală contratimp, joc care reține în permanență scorurile și generează un clasament.

Ideea de la care a pornit proiectul a fost tocmai crearea posibilității ca vizitatorul să fie mereu la curent cu normele care trebuie respectate în limbă. Datorită vitezei cu care se difuzează informația, internetul a devenit un loc nesigur, loc în care greșelile gramaticale se infiltrează în mod alert, iar utilizatorul ajunge să nu mai facă distincția între o formă corectă ori una greșită.

Proiectul a pornit de la dezvoltarea unei aplicații, numite tot *Cum se scrie?*, aplicație care s-a bucurat rapid de notorietate și care poate fi instalată pe orice smartphone. Această aplicație este foarte simplu de folosit și la îndemâna oricărui român, oriunde s-ar afla. Autorul acestei aplicații este un tânăr absolvent de liceu din București (elev de clasa a XI-a când a debutat proiectul) pe nume Mihai Zinculescu.

Atât aplicația cât și site-ul *cum-se-scrie.ro* sunt într-o continuă dezvoltare, fiind actualizate în permanență cu articole noi și îmbunătățiri atât în ceea ce privește bagajul de informații oferit, cât și ajustări de natură tehnică – făcute pentru a oferi vizitatorului o interfață cât mai *prietenoasă*.

Astfel de tendințe sunt foarte importante atâta timp cât informația este pertinentă și bine documentată, iar utilizatorului nu îi este transmis un bagaj de informații greșite. Aceste mișcări trebuie susținute și încurajate, întrucât promovarea lor va ajuta la conservarea normelor și respectarea lor într-o mai mare măsură, mai ales că internetul este un spațiu foarte influent și modelator astăzi, iar dacă lucrările normative nu se *mulează* la rândul lor conform noilor

interese, se poate ajunge la riscul ca acestea să fie din ce în ce mai ignorate.

LINGUISTIC NORMATIVE WORKS ONLINE: WHAT IS *cum-se-scrie.ro* AND WHAT DOES IT TRY TO DO?

Abstract

Keywords: *vocabulary; language normative; orthography; phonetics and phonology; website.*

This article helps as a short review of a language normative website for the Romanian language: http://www.cum-se-scrie.ro.

The website we present helps the Romanian language speakers to correct their grammar, orthographical issues and aspects of phonetics and phonology. It is structured in to different sections treating these problems through different articles made for specialised and non-specialised users of the language. It also contains useful tools as dictionaries, software for syllabifying and a general knowledge game.

Subsequently, this website provesits necessity in order to conserve a proper use of grammar and vocabulary for the Romanian language.